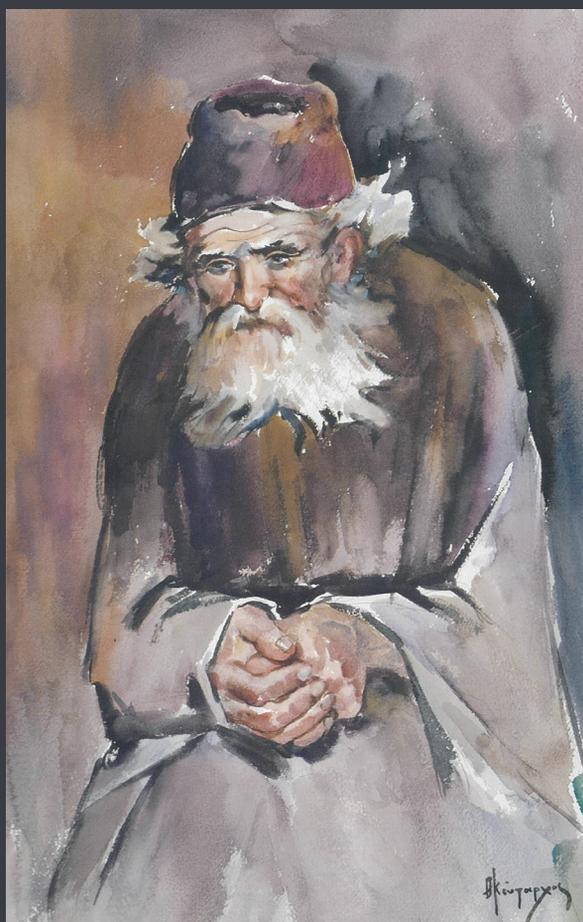

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 75ον - Τεύχος 2ον

«... Τῆς μετανοίας ἄνοιξόν μοι πύλας, Ζωοδότα....»

Μάρτιος - Ἀπρίλιος 2026

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Έκδόσεων της Έπικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Σεβ. Μητρ. Θεσσαλονίκης κ. Φιλόθεος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Αλέξανδρος Ί. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2023-2025 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: πρωτ. Γεώργιος Σελλής
(Πρόεδρος ΙΣΚΕ), πρωτ. Γεώργιος Βαμβακίδης, πρωτ. Βασίλειος Χρηστίδης, πρωτ.
Γεώργιος Κωνσταντίνου, πρωτ. Χρυσοβαλάντης Θεοδώρου, Αρχιμ. Θεόφιλος Λεμοντζής,
Πέτρος Παναγιωτόπουλος (Επίκ. Καθ. Α.Π.Θ.) – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Ζαμπία Άγριμάκη –
ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αλέξανδρος Κατσιάρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία
Άγριμάκη, Έμμανουήλ Πλούσος – ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Άγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ
- ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος – Προϊστάμενος
Τυπογραφείου: Β. Μπίτσης, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρυονέρι Αττικής, Τηλ.: 210-8160.127
– Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (για όσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Αθηνάς 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 18.25.298, Fax: 211 18.25.317

e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Πληροφορίες για συνδρομές: 2111824316 (Γραμματεία), 2111825299 (Λογιστήριο)

Προμετωπίδα έξωφύλλου: Απολυτίκιο Κατανυκτικῶ Ἑσπερινῶ.

Φωτογραφία έξωφύλλου: Θεοφίλου Κεντάρχου, «Στιγμές ἐπικοινωνίας μέ τόν Θεό»

Εἰκονογράφηση τεύχους: Ἔργα τοῦ Θεοφίλου Κεντάρχου ἀπό τήν ἔκδοση:
Θεοφίλου Κεντάρχου, *Αθωνικά αποτυπώματα*. Μια εἰκαστική ἔκφραση. Αθήνα:
Αποστολική Διακονία 2025

Τό περιοδικό *Ἐφημέριος* δέν εὐθύνεται γιά τό γλωσσικό ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

Δέν ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευση, ἡ ἀναπαραγωγή –ὀλική ἢ μερική– τοῦ περιεχομένου
τοῦ περιοδικῶ *Ἐφημέριος* καθ' οἷονδήποτε τρόπο. Ἐπιτρέπεται μόνον ἡ παράθεση
ἀποσπασμάτων ἀποκλειστικῶς γιά ἐπιστημονικούς καί ἐκπαιδευτικούς σκοπούς, μέ
ἀναφορά τῆς πηγῆς προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

Έτος 75ον

Μάρτιος - Απρίλιος 2026

Τεύχος 2ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ, Εισοδικόν	3
πρωτ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΧΥΓΙΑΝΝΑΚΗ, Εισοδεύοντας ἐν χρόνῳ στό ἄχρονο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ	5
π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΑΘΡΕΛΛΟΥ, Ὁ (δῆθεν) ἀντισημιτισμός τῆς Ὁρθόδοξης ὑμνογραφίας	8
ΜΙΛΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ὁ ἐρχόμενος Μεσσίας	10
π. ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ, Ὁ ἐνταφιασμός τοῦ Κυρίου	13
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ σωτηρία ὡς μετοχή στή φύση τοῦ Χριστοῦ, Β΄	16
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ, Καθαγιαστική εὐχή στό Εὐχέλαιο (α)	19
πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας	21
πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΡΜΟΥ, Κυριακή Ε΄ Νηστειῶν	23
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΜΟΣΧΟΥ, Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδος καί Δημοκρατία	25
Ἄρχιμ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΜΗΛΤΟΥ, Ἰγνηλατώντας τήν συνοδικότητα (XXI)	27
Ἄρχιμ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ-ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΥΜΠΑ, Ἡ ἀρχή τῆς συνεργίας θείας βουλῆς καί ἀνθρώπινης θέλησης-σοφίας	30
πρωτ. ΧΡΥΣΟΒΑΛΑΝΤΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Λεξικό Λειτουργικῶν Ὁρων: Βημόθυρα - Γονυκλισία	32
Ἄρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΙΑΤΖΟΓΛΟΥ, VIII. Ἡ δράση τοῦ Μεθοδίου στήν Παννονία	34

πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, «Ἀγάπη, Εἰρήνη, Ἄρμονία»: Μία ἀντιχριστιανική κίνηση «θεϊκῶν μεταβιβάσεων» καί κάρμα	37
Ἄρχιμ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΛΕΜΟΝΤΖΗ, Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματική ἐνότητα καί ἡ ἄρνησή της ἀπό ἀρχαῖες καί σύγχρονες αἱρέσεις	39
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ, Τό γαῖδουράκι πού ἐβάστασε τόν Ἰησοῦ: προσομοιώνοντας τήν Βαῖοφόρο	41
Μακαριστοῦ Μητρ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Διοικητικά Θέματα. 7. Ἡ σχετική μέ τήν ἀλληλογραφία δεοντολογία	43
ΚΩΣΤΑ ΤΣΙΑΝΤΗ, Τεχνολογία καί πολιτική	45
Βιβλιοπαρουσίαση	47
Ἐφημεριακά	48

Ἀπόστολος Μελαχρινός, «Πάλι βρέχει!» (1907)*

Πάλι βρέχει! Στά παράμερα τριόδια** οἱ φαλμοί θρηνοῦν πού ἐδιάβαζες στον ὄρθρο. Μυροβόλησε ἡ ψυχούλα σου ἡ εὐώδια τό κορμί σου, σέ μιά δέησην ὀλόρθο.	Σάν ἀντίφωνο μέσ στή θαμπή σου μνήμη ἡ κλαιάμενη βροχή. Λές, τῆς φύσης πού εἶναι ἡ προσευχή. Κι ἡ ψυχή σου κλαίει κάτι πού ἀποθύμει.
Πάλι βρέχει! Στοῦ κελιοῦ τ' ἄραχνα τζάμια κλαῖν' μυστηριακές ἀγιογραφίες, πού ἤλιοι μέ τό αἶμα τους ζωγράφιζαν στίς λιβανιστές σου ψαλμωδίες.	Πάλι βρέχει! Τί σέ θέλουν οἱ καημοί πού λέν: Θυμήσου; Οἱ φαλμοί τους βρόχινοι μούσκεψαν τήν ἄσπιλη ψυχή σου καί στά δάκρυα δέν ἀντέχει.
Πάλι βρέχει!	Πάλι βρέχει!

** τριόδια= τρίστρατα

* Ἀπόστολος Μελαχρινός, *Τά ποιήματα*, ἐπιμ. Ἀγορή Γκρέκου, Ἀθήνα: Ἐστία 1994

Σεβαστοί πατέρες,

Στό δεύτερο τεύχος τοῦ περιοδικοῦ *Ἐφημέριος* γιά τό ἔτος 2026, πού συμπίπτει μέ τήν περίοδο τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καί τοῦ Πάσχα, στή στήλη «Προσόμοια» συνεχίζεται ἡ μελέτη τοῦ πρωτοπρ. Εὐαγγέλου Παχυγιαννάκη μέ τίτλο: «Εἰσοδεύοντας ἐν χρόνῳ στό ἄχρονο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. (Τυπική καί θεολογική ἐρμηνεία τοῦ Καιροῦ)», ὅπου ὀλοκληρώνεται ἡ πραγμάτευση τῆς τυπικῆς διατάξεως τοῦ Καιροῦ καί ἀρχίζει ἡ ἐνότητα τῆς θεολογικῆς ἐρμηνείας.

Ἀκολουθεῖ τό κείμενο τοῦ π. Δημητρίου Μπαθρέλλου, «Ὁ (δῆθεν) ἀντισημιτισμός τῆς Ὁρθόδοξης ὑμνογραφίας» (στήλη: «Ἡ Ἐκκλησία διαλέγεται»), τό ὁποῖο σχολιάζει καί ἀνασκευάζει τήν ἀποψη πού κατά καιρούς διατυπώνεται, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη ὑμνογραφία (ιδίως τῆς Μ. Ἑβδομάδος) χαρακτηρίζεται ἀπό ἀντισημιτική ρητορική.

Στό Γ' Ἀνάγνωσμα τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων (Ζαχ 9:9-15α) εἶναι ἀφιερωμένο τό σχόλιο τοῦ καθ. Μιλτιάδη Κωνσταντίνου, μέ τόν ιδιαίτερο τίτλο «Ὁ ἐρχόμενος Μεσσίας» (στήλη: «Παλαιοδιαθηκικά»), ἐνῶ στή στήλη «Καινοδιαθηκικοί ἀναβαθμοί» δημοσιεύεται τό κείμενο τοῦ π. Ἰωάννη Σκιαδαρέση μέ τίτλο «Ὁ ἐνταφιασμός τοῦ Κυρίου».

Στή στήλη: «Ἐκκλησιολογικά», ὁ Δημήτρης Μαυρόπουλος συνεχίζει νά πραγματεύεται τήν «Ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας», μέ τό δεύτερο μέρος τοῦ μελετήματος «Ἡ σωτηρία ὡς μετοχή στή φύση τοῦ Χριστοῦ», ἐνῶ στή στήλη «Λειτουργικές ἀπορίες», ὁ καθ. Παναγιώτης Ἰ. Σκαλτσῆς πραγματεύεται τό θέμα «Καθαγιαστική εὐχή στό Εὐχέλαιο».

Στήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι ἀφιερωμένο τό κήρυγμα τοῦ πρωτοπρ. Γεωργίου Δορμπαράκη (στήλη: «Διακονία τοῦ Λόγου, 1»), ἐνῶ τό κήρυγμα τοῦ πρωτοπρ. Βασιλείου Θερμοῦ στήν Κυριακή Ε' Νηστειῶν (στήλη: «Διακονία τοῦ Λόγου, 2»).

Ὁ καθ. Δημήτριος Ν. Μόσχος πραγματεύεται τό θέμα «Α' Οἰκουμενική Σύνοδος καί Δημοκρατία» (στήλη: «Στό πέλαγος τῆς Ἱστορίας») – ὑπενθυμίζουμε ὅτι τό παρελθόν ἔτος ἐροτάστηκε ἡ ἐπέτειος 1700 χρόνων ἀπό τή σύγκληση τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μέ συνεδριακές καί ἄλλες ἐκδηλώσεις στήν Ἑλλάδα καί τό ἐξωτερικό.

Ὁ Ἀρχιμ. Ἀμφιλόχιος Μῆλτος πραγματεύεται τήν ἔννοια τῆς συνοδικότητος στήν κανονική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, στό πλαίσιο τῆς μελέτης του «Ἰγνηλατώντας τή συνοδικότητα» (στήλη: «Ἐν διαλόγῳ»), ἐνῶ στή στήλη «Ποιμαντικοί προ-

βληματισμοί» δημοσιεύεται τό κείμενο τοῦ Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου-Γρηγορίου Τύμπα μέ τίτλο «Ἡ ἀρχή τῆς συνεργίας θείας βουλῆς καί ἀνθρώπινης θέλησης-σοφίας».

Στή στήλη: «Λεξικό Λειτουργικῶν Ὁρων», ὁ πρωτοπρ. Χρυσοβαλάντης Θεοδώρου δημοσιεύει τά λήμματα «Βημόθυρα», «Γάμος», «Γενέσιον Θεοτόκου» καί «Γονυκλισία».

Ἡ ἱστορική πραγματεία τοῦ Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου γιά τοὺς ἀδελφούς Κύριλλο καί Μεθόδιο συνεχίζεται μέ τήν παρουσίαση τῆς δράσης τοῦ Μεθοδίου στήν Παννονία (στήλη: «Κύριλλος καί Μεθόδιος καί βυζαντινός κόσμος τῆς κεντροανατολικῆς Εὐρώπης»).

Στή στήλη: «Πρός διάκρισιν» ὁ πρωτοπρ. Βασίλειος Ἀ. Γεωργόπουλος ἀναφέρεται στήν ἀντιχριστιανική κίνηση «Ἀγάπη, Εἰρήνη, Ἄρμονία» καί τοὺς ἰσχυρισμούς της περί «θεϊκῶν μεταβιβάσεων» καί κάρμα. Ὁ Ἀρχιμ. Θεόφιλος Λεμοντζῆς ἀναπτύσσει τό θέμα: «Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματική ἐνότητα καί ἡ ἄρνησή της ἀπό ἀρχαίες καί σύγχρονες αἰρέσεις» στή στήλη: «Ἀναβίωση ἀρχαίων αἰρέσεων μέ νέο προσωπεῖο».

«Τό γαῖδουράκι πού ἐβάστασε τόν Ἰησοῦ: προσομοιώνοντας τήν Βαῖοφόρο» εἶναι ὁ τίτλος τοῦ μελετήματος τοῦ Σταύρου Γουλούλη στή στήλη «Τό ἀγριέλαιον εἰς καλλιέλαιον».

Μέ τό Β΄ μέρος πού ἀφορᾷ διοικητικά θέματα συνεχίζεται ἡ ἀναδημοσίευση τοῦ περί Τελετουργικῶν Θεμάτων πονήματος τοῦ μακαριστοῦ Μητρ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου Νικοδήμου (Βαλληνδρᾶ) ἀπό τό περιοδικό Ἐκκλησία (στήλη: «Ζητήματα Δεοντολογίας»).

Ὁ καθ. Κώστας Τσιαντῆς, στή στήλη: «Τεχνολογία καί ἄνθρωπος: Προκλήσεις τῆς τεχνόσφαιρας», ἔχοντας ὀλοκληρώσει τό ἱστορικό διάγραμμα τῆς τεχνολογικῆς ἐξέλιξης ἀπό τήν ἀρχαιότητα ἕως σήμερα, πραγματεύεται τό θέμα «Τεχνολογία καί πολιτική», σχολιάζοντας τήν εὐρύτητα διαδεδομένη ἄποψη περί οὐδετερότητας, καλῆς καί κακῆς χρήσης τῆς τεχνολογίας.

Τά περιεχόμενα τοῦ τεύχους ὀλοκληρώνονται μέ τή στήλη «Βιβλιοπαρουσίαση», ὅπου καταγράφονται τά βιβλία καί περιοδικά πού φθάνουν στόν Ἐφημέριο, καί «Ἐφημεριακά», ὅπου οἱ κληρικοί μας ἐνημερώνονται γιά μισθολογικά καί βαθμολογικά θέματα.

Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

Ἀρσανάς Ἰ. Μ. Ζωγράφου (λεπτομέρεια)

Είσοδεύοντας ἐν χρόνῳ στό ἄχρονο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ (Τυπική καί θεολογική ἐρμηνεία τοῦ Καιροῦ)

πρωτ. Εὐαγγέλου Παχυγιαννάκη

Ἡ τυπική διάταξη τοῦ Καιροῦ

β) Ὃταν πρόκειται νά ἱερουργήσει Ἐπίσκοπος. Οἱ ἱερεῖς δέν λαμβάνουν Καιρόν οὔτε ἐνδύονται τά ἄμφιά τους. Ἐνας μόνον ἱερέας, πού φέρει ἐπιτραχήλιο, ἐκτελεῖ τά εἰς τόν Ὅρθρο διατεταγμένα. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀναμένουν τήν ἀφιξη τοῦ Ἐπισκόπου στήν εἴσοδο τοῦ Ναοῦ. Ὃταν ἔλθει ὁ Ἐπίσκοπος, φέροντας ἐπανωκαλύμμακο καί ἐγκόλπιο, λαμβάνει τήν ποιμαντική ράβδο ἀπό τό χέρι τοῦ πρώτου τῆ τάξει ἱερέως καί, ἀφοῦ ἐνδυθεῖ στόν Νάρθηκα τόν ἀρχιερατικό μανδύα, εἰσέρχεται στόν Ναό, προπορευομένων τῶν ἱερέων καί διακόνων κατά τάξη. Στέκεται στό μέσον τοῦ Ναοῦ πρό τοῦ θρόνου, ἀκροᾶται τοῦ Κοντακίου, τοῦ Οἴκου καί τοῦ Συναξαρίου τῆς ἡμέρας καί εὐλογεῖ τόν λαό, ἐνῶ ψάλλεται ἀργῶς τό «Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα» ἀπό τούς χορούς, πού κατέρχονται ἀπό τά στασίδια τους. Κατόπιν, ἀφοῦ προσκυνήσει τρεῖς φορές, ἀνέρχεται στόν θρόνο του καί ἀσπάζεται τήν ἐν αὐτῷ δεσποτικήν εἰκόνα. Τότε ἀμέσως κινοῦνται πρὸς αὐτόν οἱ Ἱερεῖς καί οἱ Διάκονοι γιά νά λάβουν Καιρόν κατά ζεύγη, ἕνας ἱερέας καί ἕνας διάκονος κατά τήν τάξη τῶν πρεσβείων

τους. Κάνουν μετάνοια, ἀσπάζονται τήν δεξιὰ τοῦ Ἐπισκόπου καί κάνοντας σχῆμα ἀπέρχονται στό Ἱερό. Ἀσπάζονται τό εὐαγγέλιο καί τήν ἁγία Τράπεζα, ποιοῦν σχῆμα ἀναμεταξύ τους καί ἐνδύονται τά ἄμφιά τους. Ὁ Ἐπίσκοπος ψάλλει ἀντί τοῦ ἄ χοροῦ τίς Καταβασίες, τήν Θ' Ὠδὴ καί τά Ἐξαποστειλάρια.

Μετά τά Ἐξαποστειλάρια ὁ κανονάρχης ἔρχεται στή μέση τοῦ Ναοῦ ἀπέναντι στόν ἐπισκοπικό θρόνο καί ἐκφωνεῖ, τό «Κέλευσον, δέσποτα ἅγιε, ἦχος (τάδε)», πάντοτε μέ ἀπλή ἐκφορά στό ἀπαλό ἠχόχρωμα τοῦ κλιτοῦ καί οἱ χοροὶ ἀρχίζουν τούς Αἴνους. Μετά τό «Αἰνεῖτε...» ὁ δεξιὸς χορὸς ψάλλει ἀργῶς «Τὸν δεσπότην καί ἀρχιερέα ἡμῶν...» καί ὁ Ἐπίσκοπος κατέρχεται ἀπό τόν θρόνο του καί λαμβάνει καιρόν, κατά τήν τάξη, πού περιγράψαμε παραπάνω τῶν ἱερέων, μόνον πού ἐδῶ, μετά τήν Ἀπόλυση ὁ Ἐπίσκοπος εὐλογεῖ τόν λαό μέ τό τρίκηρο, ἐνῶ ὁ β' χορὸς ψάλλει τό «Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα», εἰσέρχεται στό Ἱερό, προσκυνεῖ καί ἀσπάζεται τό εὐαγγέλιο καί τήν ἁγία Τράπεζα. Ἐν τῷ μεταξύ ἕνας ἀπό τούς ἱερεῖς τελεῖ τήν Προσκομιδὴ (συνήθως ὁ β' τῆ τάξει), χωρὶς νά εὐλογήσει τήν ἔνωση. «Ἐμπρο-

σθεν τοῦ Ἄμνοῦ δέον ὅπως ἡ μερίς τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου μὴ ᾗ εἰς μέγεθος μείζων τῶν μερίδων τῶν ἀγίων»¹.

Στό τέλος τῆς δοξολογίας, ἐνῶ ὁ διάκονος λέγει «Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ...», προσέρχονται οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ διάκονος καὶ λαμβάνουν Καιρόν καὶ μετὰ πρῶτα ὁ Πρωτοψάλτης καὶ ὁ Λαμπαδάριος, φορώντας τὰ ράσα τους καὶ κατόπιν οἱ βοηθοὶ τους, οἱ Ἐπίτροποι καὶ οἱ λοιποὶ διακονοῦντες στό Ἱερό. Ὅλοι προσέρχονται, βάζουν μετάνοια στόν Ἐπίσκοπο, κάνουν σχῆμα καὶ ἀπέρχονται ὁ καθένας στή διακονία του.

Σέ περίπτωση πού ὁ Ἐπίσκοπος χοροστατήσῃ, ὁ Ἱερέας, κατά τήν κρατοῦσα τάξη, ὀφείλει νά τελέσῃ τή σχετική ἀκολουθία τοῦ Καιροῦ. Ἡ μετάνοια στόν Ἀρχιερέα δέν μπορεῖ νά τήν ἀντικαταστήσῃ, ἐφ' ὅσον αὐτή οὕτως ἢ ἄλλως, παρόντος ἢ ἀπόντος δηλαδή τοῦ Ἀρχιερέως, θά γινόταν καὶ μπροστά στό κενό του στασίδι ἢ μπροστά στόν ἡγούμενο-προεστῶτα στίς μονές². Σημειώνομε, ἐπ' εὐκαιρία, ὅτι χοροστασία Ἐπισκόπου στή Θ. Λειτουργία ἢ ἀρχαία πράξις τῆς Ἐκκλησίας δέν γνωρίζει. «Πρέπει νά εἶναι», σημειώνει ὁ ἀείμνηστος καθηγητής Ἰ. Φουντούλης, «ἐφεύρημα τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Πῶς καὶ γιά ποίους λόγους εἰσήχθη, δέν εἴμεθα σέ θέση νά γνωρίζομε. [...] Ὅσακις παρίσται ὁ Ἀρχιερεύς, λειτουργεῖ· ἄλλως δέν παρίσταται ἐπισήμως. Ἡ λειτουργία ἢ εἶναι τό ὕψιστο ἔργον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἀρχιερέως τῆς καὶ τό τελεῖ ὁ Ἀρχιερεύς ἢ δέν εἶναι καὶ ἀναθέτει τήν τέλεσίν του σέ ἓνα δεύτερο πρόσωπο... Πάντως ἢ σημερινή πράξις

τῆς χοροστασίας τοῦ Ἀρχιερέως εὐρίσκειται ὑπό τόν ἔλεγχον τῆς παλαιᾶς, ἢ ὅποια μᾶς δίδει καὶ τό κριτήριο γιά τήν ὀρθότητα τῆς νέας»³.

Ἡ θεολογική ἐρμηνεία τοῦ Καιροῦ.

Εἶναι προφανές ὅτι ὅλη αὐτή ἡ ἀκολουθία τοῦ Καιροῦ καὶ ἡ τυπική διάταξις τῆς δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρά τό περίβλημα τοῦ καρποῦ. Τό ἐξωτερικό προστατευτικό περίβλημα, πού προφυλάσσει καὶ διασφαλίζει τό τιμαλφές περιεχόμενο τοῦ καρποῦ, πού εἶναι ἢ ἐν χρόνῳ βίωση τῆς ἀχρονῆς Βασιλείας καὶ ἢ ἐπικαιροποίηση καὶ βίωση τῶν ἐσχάτων στό τώρα τῆς Ἱστορίας.

Ἡ εἰσόδευση μέ τήν ἀκολουθία τοῦ Καιροῦ στό αἰώνιο ἢ ἡ εἰσβολή τοῦ αἰωνίου στό «νῦν» τῆς Ἱστορίας εἶναι μιὰ ὄντως πορεία πρὸς τά ἔσχατα, μέ σταθερή τήν πίστη ὅτι ὁ χρόνος δέν χάνει τή γραμμικότητά του διότι ἔχει ἀρχή, ἀλλά καὶ τό «πλήρωμά του»⁴, τό τέλος του. Ὁ χρόνος ἔλαβε ἀρχή ἀπό τήν Δημιουργία καὶ ἔχει «τέλος» μέ τή σάρκωση τοῦ Χριστοῦ, πού δίνει σέ κάθε χρονική στιγμή σωτηριολογική σημασία, —«ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας»⁵, ἀλλά συγχρόνως ἔχομε καὶ τήν εἴσοδο στά ἔσχατα— καὶ ζοῦμε «... τόν ἀρραβώνα τῆς μελλούσης κληρονομίας, τήν ἀπαρχή τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, τήν ζωοποιό δύναμη, τήν πηγὴ τοῦ ἀγιασμοῦ...»⁶ καὶ τήν χαρὰ ὅτι «ἤγγικεν ἢ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁷.

Περί τῶν ἐσχάτων, βεβαίως, ὅταν ὁμιλοῦμε, δέν ἐννοοῦμε τίποτα ἄλλο παρά «τὴν ἀκατάπαυστη πορεία τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν τελείωση.

Μέ άλλα λόγια, ἔσχατολογία δέν εἶναι μόνο τό τέλος, ἀλλά καί ἡ ἀρχή... Ἀπό τά πρῶτα ἀρχίζει τό ξεκίνημα γιά τά ἔσχατα καί ἀπό τά ἔσχατα κατανοοῦμε τά πρῶτα»⁸.

Τό ὀριστικό, βεβαίως, καί τέλειο τέλος θά ἔλθει μέ τή Β΄ Παρουσία τοῦ Χριστοῦ⁹. Παρά ταῦτα, στή Λειτουργία τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἔχομε τήν πρόγευση τοῦ μεταμορφωμένου κόσμου, τῆς «καινῆς γῆς καί τοῦ καινοῦ οὐρανοῦ»¹⁰, ἐν μέσῳ τῆς θριαμβευοῦσης καί στρατευομένης Ἐκκλησίας, ὅπου ὁ πιστός γεύεται ὄχι μόνο τήν ωραιότητα τῆς ἀγιότητος, ἀλλά καί τήν ἀγιότητα τῆς ωραιότητος, τήν δύναμη, τή χαρά καί τήν δόξα τῆς Ἀναστάσεως.

Ἡ Ἐκκλησία, καθῶς πορεύεται μέσα στήν Ἱστορία, βρίσκεται στήν πορεία

τῆς ἑβδομῆς ἡμέρας, ἀπό τή δημιουργία ὡς τήν ἔσχατη ἀνάσταση τῶν πάντων, ἐνῶ προσδοκοῦμε καί προγευόμεθα τήν «ἀνέσπερον καί ἀδιάδοχον» ὀγδόην ἡμέραν, κατά τόν Μ. Βασίλειο, ὅπου βρίσκεται ἡ τελική συμμετοχή καί τό φῶς τῆς θείας Βασιλείας καί ἡ ἐπ' ἄπειρον ἀκόρεστη θέα καί κίνηση τῶν ὄντων στά ἀτέρμονα βάθη τῆς θεότητος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. Ἄρχιμ. Δοσίθεος, *Διάταξις τῆς Προθέσεως*, σ. 29, σημ. 33. 2. Ἰ.Μ. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις...*, ὅ.π., τ. Β', σ. 250. 3. Αὐτ., σ. 249. 4. *Γαλ.* 6.4. 5. *Β΄ Κορ.* 6.2. 6. Θ. Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου. 7. *Μάρ.* 1.15. 8. Ν. Ματσούκας, «Ἐκκλησία καί Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, Ἱστορία καί Ἐσχατολογία», στόν συλλογικό τόμο *Ἐκκλησία καί Ἐσχατολογία*, Ἀθήνα 2003, σ. 69. 9. Ἰωάννης Ρωμανίδης, *Τό προπατορικό ἀμάρτημα*, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 66. 10. Πρβλ. *Β΄ Πέτρ.* 3.13.

Μοναχός περιβολάρης

Χειρωνακτική ἐργασία

Ὁ (δῆθεν) ἀντισημιτισμὸς τῆς Ὀρθόδοξης ὑμνογραφίας

π. Δημητρίου Μπαθρέλλου

Ἐφημ. Ἰ.Ν. Ἀναλήψεως Ντράφι - Ἀναπλ. Καθ. Θεολ. Σχολῆς Τιμίου Σταυροῦ Βοστόνης

Τὰ τελευταῖα χρόνια διατυπώνεται ἐνίοτε ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὰ λειτουργικά κείμενα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα ἐκεῖνα τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, περιλαμβάνουν ἀνεπίτρεπτους χαρακτηρισμούς ἐναντίον τῶν Ἑβραίων καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία θά πρέπει, ἐπιτέλους, νά ἀποκαθάρει τὰ λειτουργικά της κείμενα ἀπὸ αὐτὲς τίς ἀπαράδεκτες ἀναφορές. Εἶναι μάλιστα ἐνδιαφέρον ὅτι αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς διατυπώνεται ἀκόμα καὶ ἀπὸ Χριστιανούς στοχαστές καὶ θεολόγους.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὸν χώρο τῆς Ἐκκλησίας συναντᾶ κανεὶς, δυστυχῶς ἀκόμα καὶ σήμερα, ἀντισημιτικές ἀπόψεις, ἰδίως μεταξύ ἀνθρώπων μεγαλύτερης ἡλικίας. Προφανῶς οἱ ἀπόψεις αὐτὲς εἶναι ἀπαράδεκτες καὶ καταδικαστέες. Ὡστόσο, δέν νομίζω ὅτι ἡ ὑμνογραφία τῆς Ἐκκλησίας μας διαπνέεται ἀπὸ ἀντίστοιχες ἀπόψεις. Θά προσπαθῆσω νά ἐξηγήσω γιατί.

α) Οἱ ὅποιες σχετικές ἀναφορές δέν ἀφοροῦν γενικά καὶ ἀόριστα τοὺς Ἑβραίους, ἀλλὰ συγκεκριμένους ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ. Προφανῶς στοὺς Ἑβραίους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀνήκαν καὶ ἡ Θεοτόκος, οἱ Ἀπόστολοι, οἱ μαθητῆριες τοῦ Χριστοῦ, ὅλοι ὅσοι εἶδαν τό κήρυγμα καὶ τὰ θαύματά του

μέ συγκίνηση καὶ μέ πίστη, τελικά ἀκόμα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Προφανῶς οἱ ἄνθρωποι δέν εὐθύνονται γιὰ ἐνέργειες στίς ὁποῖες δέν συμμετεῖχαν. Τό γεγονός ὅτι, γιὰ παράδειγμα, ἀναφερόμαστε στίς εὐθύνες τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ γιὰ τόν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο δέν σημαίνει ὅτι ἐνοχοποιούμε ὅλους τοὺς Γερμανούς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, οὔτε, φυσικά, πολύ περισσότερο, ὅτι ἐνοχοποιούμε ὅλους τοὺς Γερμανούς κάθε ἐποχῆς. Δέν μπορεῖ, προφανῶς, κανεὶς νά εὐθύνεται καὶ νά ἐνοχοποιεῖται γιὰ πράξεις πού συνέβησαν προτοῦ αὐτὸς γεννηθεῖ.

β) Οἱ ὅποιες δῆθεν “ἀντισημιτικές” ἀναφορές τῆς ὑμνογραφίας ἀφοροῦν κυρίως τό γεγονός τῆς σταυρικῆς θανάτωσης τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Χριστιανοί πιστεύουμε ὅτι ὁ Χριστός ἦταν ὁ ἀναμάρτητος, ἅγιος, καὶ γεμάτος ἀγάπη γιὰ ὅλους Ἰῖός τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐκτέλεσή του ἦταν ἄδικη. Ὡστόσο, γιὰ τὴν ἐκτέλεση αὐτὴ κάποιοι ἄνθρωποι ἔφεραν τὴν εὐθύνη. Ἡ ἐπισήμανση αὐτὴ δέν ἀποτελεῖ ἀντισημιτισμὸ οὔτε στρέφεται συλλήβδην ἐναντίον τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ.

γ) Ἐπικριτικές ἀναφορές εἰς βάρος τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ ὑπάρχουν στὴν ἴδια τὴ Βίβλο. Θά παραλείψω τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ θά ἀναφερθῶ μόνο στὴν Παλαιά, τὴν

ένιοτε αποκαλούμενη “Εβραϊκή Βίβλο”. Ίδού, λοιπόν, τί γράφει, για παράδειγμα, ο Προφήτης Ἡσαΐας: *Ἀλίμονό σου ἔθνος ἀμαρτωλό, λαέ πού εἶσαι γεμάτος ἀμαρτία! Ἀπόγονοι κακοποιῶν, παιδιὰ διεφθαρμένα! Τόν Κύριο τόν ἐγκαταλείψατε· περιφρονήσατε τόν Ἅγιο Θεό τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ στρέψατε τά νῶτα. Ποιάν ἄλλη τιμωρία ἀκόμα θέλετε, καί συνεχίζετε τήν ἀποστασία σας; Ἡ κεφαλή ὀλόκληρη εἶν’ ἄρρωστη κι ὅλη ἡ καρδιά ὑποφέρει. Ἐσεῖς, ἀπό τά νύχια ὡς τήν κορφή τίποτα δέν ἔχετε γερό, παρά μονάχα τραύματα, μώλωπες κι ἀνοιχτές πληγές (Ἡσαΐας, 1: 4-6· μετάφραση τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας).*

Παρόμοιες ἀναφορές ὑπάρχουν καί ἄλλοῦ, γιά παράδειγμα στόν Προφήτη Ἱερεμία. Ἐκεῖ, μεταξύ ἄλλων, διαβάζουμε: *Ἐξέστη ὁ οὐρανός ἐπὶ τούτῳ καί ἔφριξεν ἐπὶ πλεῖον σφόδρα, λέγει Κύριος. Ὅτι δύο καί πονηρά ἐποίησεν ὁ λαός μου· ἐμέ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς, καί ὤρουξαν ἐαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους [...]. Ἐνας ὕμνος ἀπό τόν Ὁρθρο τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἀναφέρει: *Δύο καί πονηρά ἐποίησεν, ὁ πρωτότοκος υἱός μου Ἰσραήλ, ἐμέ ἐγκατέλιπε, πηγὴν ὕδατος ζωῆς, καί ὤρουξεν ἐαυτῷ φρέαρ συντετριμμένον (Ἱερ. 2:12).* Ἡ ὕμνογραφία τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἀντιγράφει καί προεκτείνει τήν προφητικὴ κριτικὴ. Ὅσο ἀντισημίτες ἦταν οἱ προφῆτες, ἄλλο τόσο καί οἱ ὕμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας.*

δ) Ἡ ὕμνογραφικὴ κριτικὴ ὅσων ἀρνήθηκαν, ἐγκατέλειψαν, πρόδωσαν, ἢ σταύρωσαν τόν Χριστό ἀφορᾷ πρωτίστως ἐμᾶς τούς Χριστιανούς. Ἡ ὕμνογραφία

μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι μέ τίς σκέψεις, τούς λόγους, τίς πράξεις, καί τίς παραλείψεις μας πολλές φορές τόν ἐγκαταλείπουμε, τόν ἀρνούμαστε, καί τόν προδίδουμε, καί προσπαθεῖ νά μᾶς ἀφυπνίσει καί νά μᾶς ὀδηγήσει σέ μετάνοια. Ἡ ὕμνογραφία δέν ἐνδιαφέρεται γιά τούς Ἑβραίους· ἐνδιαφέρεται γιά τούς Χριστιανούς. Αὐτούς ἔχει κατὰ νοῦν καί σ’ αὐτούς ἀπευθύνεται. Γιά παράδειγμα, ἕνας ἀπό τούς πιό γνωστούς ὕμνους τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος βάζει στό στόμα κάθε Χριστιανοῦ τά παρακάτω λόγια: *Τοῦ Δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ, σήμερον Ὡὲ Θεοῦ, κοινωνῶ με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ Μυστήριον εἶπω, οὐ φίλημά σοι δώσω, καθάπερ ὁ Ἰούδας, ἀλλ’ ὡς ὁ Ληστής ὁμολογῶ σοι. Μνήσθητί μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου. Ὁ ὕμνος αὐτός παροτρύνει τόν Χριστιανό νά μὴ μιμηθεῖ ἕναν Ἑβραῖο, τόν Ἰούδα, ἀλλά νά μιμηθεῖ ἕναν ἄλλο Ἑβραῖο, τόν εὐγνώμονα ληστή. Ὁ μόνος λόγος ἀναφορᾶς στόν Ἰούδα εἶναι ἡ ὑπόμνηση ὅτι κάθε Χριστιανός κινδυνεύει (καί πρέπει νά ἀποφύγει) νά φερθεῖ ὅπως ἐκεῖνος καί νά προδώσει τόν Χριστό. Οἱ ἐπικριτικὲς ἀναφορὲς τῆς ὕμνογραφίας στοὺς Ἑβραίους ἀποτελοῦν κείμενα χριστιανικῆς αὐτοκριτικῆς.*

Ἐλλείπει χώρου, σταματᾶμε ἐδῶ, διατυπώνοντας ἕνα καταληκτικὸ ἐρώτημα: Δέν εἶναι κάποιες ἀπό τίς ἀναφορὲς τῆς ὕμνογραφίας παρεξηγήσιμες; Πιθανόν. Ἡ λύση, ὡστόσο, δέν εἶναι νά τίς ἐξαλείψουμε ἀλλά νά τίς ἐρμηνεύσουμε σωστά, δηλώνοντας παράλληλα ὅτι ὁ ἀντισημιτισμός εἶναι (καί πρέπει νά εἶναι) παντελῶς ξένος πρὸς τήν Ἐκκλησία.

Ὁ ἐρχόμενος Μεσσίας

Σχόλιο στό Γ' Ἀνάγνωσμα τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἑσπερινοῦ
τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων (Ζαχ 9:9-15α)

Μιλτιάδου Κωνσταντίνου

Ὁμ. Καθηγ. Α.Π.Θ. - Ἄρχ. Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜτΧ Ἐκκλησίας

Ἡ Κυριακή τῶν Βαΐων βρίσκεται ἀνάμεσα στό τέλος τῆς περιόδου τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καί στήν ἔναρξη τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδας, λειτουργώντας μέ τόν σχετικά χαρμόσυνο χαρακτήρα τῆς γιορτῆς καί τά ἐλπιδοφόρα μηνύματά της σάν ἀνάπαυλα μεταξὺ τῆς μακρᾶς νηστείας πού προηγήθηκε καί τῆς ἔντασης τῶν ἡμερῶν πού ἀκολουθοῦν. Ἔτσι, τό τρίτο ἀνάγνωσμα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς γιορτῆς εἶναι ἡ περιοπή Ζαχ 9:9-15α, πού περιέχει μιᾶ προφητεία ἐλπίδας, ἴσως τήν πιό γνωστή στους χριστιανούς ἀπό ὅλες τίς προφητείες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καθώς ἀναφέρεται στήν εἴσοδο ἑνός θριαμβευτικοῦ ἀλλά ταπεινοῦ βασιλιᾶ στήν Ἱερουσαλήμ, ὁ ὁποῖος ταυτίστηκε καί ἀπό τούς τέσσερεις εὐαγγελιστές μέ τόν εἰσερχόμενο στήν πόλη Ἰησοῦ λίγο πρὶν ἀπό τό πάθος του (Ματ 21:1-11· Μαρκ 11:1-11· Λουκ 19:28-40· Ἰωαν 12:12-19).

Στό βιβλίό τοῦ προφήτη Ζαχαρία ἀντικατοπτρίζονται ὅλες οἱ ἐλπίδες ἀλλά καί οἱ ἀπογοητεύσεις τῆς μεταίχμαλωσιακῆς ἰουδαϊκῆς ζωῆς. Ὅπως εἶναι γνωστό, τό 587 π.Χ. οἱ Βαβυλώνιοι εἰσέβαλαν στήν Ἱερουσαλήμ, κατέστρε-

ψαν τόν ναό, καθαίρεσαν τόν δαβιδικό ἡγεμόνα καί ὀδήγησαν μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ στήν ἐξορία. Περίπου μισόν αἰῶνα ἀργότερα, ὅταν οἱ Πέρσες κατέλυσαν τό βαβυλωνιακό κράτος, ἀπόγονοι τῶν ἐξορίστων ἄρχισαν νά ἐπιστρέφουν στήν πατρογονική τους γῆ. Οἱ ἐλπίδες γιά ἀποκατάσταση τῆς ἰουδαϊκῆς ἀνεξαρτησίας καί τῆς δαβιδικῆς μοναρχίας ἦταν μεγάλες, ὅπως προκύπτει ἀπό κείμενα τῆς περιόδου (βλ *Ἱερ* 23:5-6· *Ἰεζ* 34:23-24). Ἐκεῖνα τά ὄνειρα ὅμως δέν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Ἡ περσική κυριαρχία διήρκεσε ἄλλα διακόσια χρόνια, γιά νά ἀντικατασταθεῖ στή συνέχεια ἀπό τήν ἑλληνική καί ἔπειτα ἀπό τή ρωμαϊκή.

Τά πρῶτα 8 κεφάλαια τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτη Ζαχαρία ἀντανανκλοῦν τήν αἰσιοδοξία τῆς ἀμέσως μετά τήν ἐπιστροφή τῶν ἐξορίστων περιόδου (520-518 π.Χ), ἐνῶ στά κεφάλαια 9-14 ἀποτυπώνεται ἡ αὐξανόμενη ἀπογοήτευση ἀπό τήν περσική κυριαρχία. Μιά προσευχή πού περιλαμβάνεται στό βιβλίό τοῦ Νεεμεία, ἀπό τήν ἴδια περίοδο, περιγράφει πολύ γλαφυρά τήν κατάσταση πού βιώνει ὁ λαός: «Κύριε, ἐμεῖς σήμερα εἴμα-

στε δοῦλοι· δοῦλοι μέσα στήν ἴδια τούτη χώρα, πού εἶχες δώσει στους προγόνους μας γιά ν' ἀπολαύσουν τούς καρπούς καί τ' ἀγαθά της. Τώρα ἡ ἄφθονη παραγωγή της πάει στους βασιλιᾶδες, πού σ' αὐτούς μᾶς ὑπέταξες ἐσύ, γιατί ἀμαρτήσαμε. Αὐτοί ἐξουσιάζουνε κι ἐμάς τούς ἴδιους καί τά κτήνη μας κατά πῶς αὐτοί θέλουν, καί σέ βαθιά βρισκόμαστε ἀπόγνωση» (Νεε 9:36-37).

Τά λόγια παρηγοριᾶς τῆς περικοπῆς Ζαχ 9:9-12 ἀναδύονται ἔτσι μέσα ἀπό μακρές δεκαετίες πόθου γιά ἀποκατάσταση, καθώς ἡ ἐμπειρία τῆς ξενικῆς κατοχῆς γινόταν ἀφόρητη. Ἀντανακλοῦν τήν ἐπιμονή τῆς ἐλπίδας, ἀκόμη κι ὅταν ἡ ἐκπλήρωσή της φαινόταν ὄλο καί λιγότερο πιθανή. Σέ μιᾶ ἐποχῇ αὐξανόμενης προσδοκίας γιά μιᾶ ἀποκαλυπτική, ὑπερκόσμια σωτηρία, οἱ στίχοι αὐτοί διαφύλαξαν τήν πεποίθηση ὅτι μιᾶ δίκαιη καί ισότιμη πολιτική τάξη μπορούσε ἀκόμη νά ἀποκατασταθεῖ σέ αὐτόν τόν κόσμο.

Στους στίχους πού προηγούνται τῆς περικοπῆς ὁ ἐρχόμενος βασιλιάς περιγράφεται ὡς θριαμβευτής κατά τῶν παλαιῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραήλ καί τοῦ Ἰούδα (στχ 1-8). Ἡ εἰκόνα ὅμως αὐτή ἀλλάζει ριζικά καθώς ὁ βασιλιάς πλησιάζει στήν Ἱερουσαλήμ. Τά ἐπίθετα πού τόν χαρακτηρίζουν εἶναι «δίκαιος», «σώζων» καί «πραῦς», ἐνῶ ἡ εἴσοδος του στήν πόλη, καθισμένος πάνω σ' ἓνα γαϊδουράκι, κάθε ἄλλο παρά σέ θρίαμβο κάποιου τροπαιοφόρου πολέμαρχου παραπέμπει. Τό ἔργο τοῦ ἀναμενόμενου βασιλιᾶ περιγράφεται στόν στχ 10. Κάθε τι πού σχετίζεται μέ τόν πόλεμο,

ἄρματα, ἵππικό καί τόξα θά ἐξαφανιστοῦν τόσο ἀπό τίς ἰσραηλιτικές φυλές ὅσο καί ἀπό τούς ξένους λαούς καί θά ἀντικατασταθοῦν ἀπό πλοῦτο καί εἰρήνη, ἐνῶ ἡ κυριαρχία τοῦ Μεσσία θά ἐπεκτείνεται σέ ὅλα τά μήκη καί τά πλάτη τῆς γῆς.

Μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο τῆς παγκόσμιας εἰρήνης ὁ προφήτης ὁραματίζεται ἓνα λαμπρό μέλλον γιά τόν λαό του. Στους στίχους 11-12 ὁ Θεός ὑπόσχεται ἀνανέωση τῶν ὄρων τῆς Διαθήκης του μέ τόν Ἰσραήλ πού θά ἔχει ὡς πρώτη συνέπεια τήν ἀπελευθέρωση τῶν αἰχμαλώτων. Ἡ διαβεβαίωση αὐτή παραπέμπει σέ μιᾶ ἄλλη προφητεία τῆς ἴδιας περίπου ἐποχῆς, καταχωρισμένη στό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα, γιά τόν ἀγγελιοφόρο τοῦ Κυρίου πού ἔρχεται: «ἰάσασθαι τοὺς συντετριμένους τήν καρδίαν, κηρῶσαι αἰχμαλώτους ἄφεσιν καί τυφλοῖς ἀνάβλεψιν» (62:1), καί πού σύμφωνα μέ τό Λου 4:16-21 τή χρησιμοποιεῖ ὁ Ἰησοῦς ὡς προγραμματική τῆς ἀποστολῆς του δήλωση στό πρῶτο δημόσιο κήρυγμά του. Περιγράφοντας ὁ προφήτης τήν ἐξορία τῶν Ἰουδαίων στή Μεσοποταμία ὡς φυλάκιση σέ «ἄνυδρο λάκκο», παραπέμπει στίς ἄδικες φυλακίσεις τοῦ Ἰωσήφ (Γεν 37:24) καί τοῦ Ἱερεμία (Ἱερ 45:6). Ἔτσι, γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἀδικίας πού ὑπέστησαν ὁ Θεός ὑπόσχεται στόν λαό του «ἀντὶ μιᾶς ἡμέρας παροικεσίας σου διπλᾶ ἀνταποδώσω σοι», ἀκριβῶς ὅπως ὁ Νόμος ὀρίζει γιά τά θύματα ἀδικίας (Ἐξο 22:4,7,9).

Στους ἐπόμενους στίχους ὅμως τό σκηνικό ἀλλάζει καί πάλι. Τό ὄραμα τῆς

παγκόσμιας ειρήνης δέν εἶναι ἀκόμα πραγματικότητα. Τήν περσική κυριαρχία θά τή διαδεχτεί μιά ἀκόμα πιό καταπιεστική κατοχή, ἡ ἑλληνική. Ἔτσι, ἡ συνέχεια τῆς προφητείας περιλαμβάνει καί πάλι σκηνές μάχης (9:13-15), ὅπως καί ἡ ἀρχή τῆς (9:1-8). Ἡ παγκόσμια συναδέλφωση δέν θά ἐπιτευχθεῖ χωρίς ἀγῶνα.

Ἀνάλογα ἰσχύουν καί γιά τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ πρώτη χριστιανική κοινότητα εἶδε στή θριαμβευτική εἴσοδο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στήν Ἱερουσαλήμ τήν ἐκπλήρωση τῆς προφητείας τοῦ Ζαχαρία. Συχνά ὅμως ἡ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ πού εἰσέρχεται στήν πόλη «πραῦς καί ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὑποζύγιον» ὑπό τίς ἐπευφημίες τοῦ πλήθους παρερμηνεύεται, ἐνισχύοντας τό λαϊκό στερεότυπο τοῦ γλυκοῦ, πράου καί ἄκακου Ἰησοῦ πού ἱππεύει ἕνα ταπεινό γαῖδουράκι. Ἀλλά στό πολιτισμικό περιβάλλον τοῦ

Κλειδοκράτορας

βιβλικοῦ Ἰσραήλ τό μεταφορικό μέσο τῶν ἡγεμόνων εἶναι τά γαῖδουρία ἢ τά μουλάρια καί ὄχι τά ἄλογα (πρβλ Γεν 49:11· 2Βα 16:2· 3Βα 1:38-39). Ἡ ἑβραϊκή λέξη πού στό κείμενο τῶν Ο' ἀποδίδεται ὡς «πραῦς», δηλώνει συχνά τούς φτωχοῦς καί κοινωνικά εὐάλωτους ἀνθρώπους (Δευ 15:11· Ἡσα 10:2· Ψαλ 139:12). Χρησιμοποιώντας αὐτή τή λέξη, ὁ Ζαχαρίας ταυτίζει τόν μεσσιανικό βασιλιά μέ τούς φτωχοῦς καί τούς καταπιεσμένους. Ταυτόχρονα ὅμως, σύμφωνα μέ τά συνοπτικά εὐαγγέλια, μιά ἀπό τίς πρώτες πράξεις τοῦ Ἰησοῦ στήν Ἱερουσαλήμ ἦταν ὁ βίαιος καθαρισμός τοῦ Ναοῦ (Ματ 21:12-13· Μάρ 11:15-17· Λου 19:45-46). Συνυπολογίζοντας ὅλα τά παραπάνω συμπεραίνεται ὅτι ὁ Χριστός εἰσέρχεται πράγματι ὡς εἰρηνικός βασιλιάς στήν Ἱερουσαλήμ, ἀλλά ἡ εἰρήνη πού ἐπαγγέλλεται δέν ἐξαντλεῖται στήν ἐπιφανειακή ἡρεμία τῆς ἀπουσίας πολέμου, οὔτε μπορεῖ νά συνυπάρξει μέ τήν ἐκμετάλλευση τῶν ἰσχυρῶν, τήν ἀπληστία τῶν πλουσίων, τήν αὐθαιρεσία τῶν μεγάλων. Ἡ ἀντι-αυτοκρατορική διακήρυξη τοῦ Ζαχαρία –μαζί μέ τήν ἀντίστοιχη ἀντι-αυτοκρατορική υἱοθέτησή της ἀπό τόν Ἰησοῦ– καλεῖ τούς χριστιανούς νά ἀκούσουν μέ ταπεινώση τίς φωνές πού ζητοῦν ριζική ἀλλαγὴ. Τό κείμενο τοῦ Ζαχαρία στέκεται κριτικά πάνω σέ ἕναν χριστιανικό πολιτισμό πού προτιμᾷ νά διατηρεῖ μιά ἄνιση «εἰρήνη» παρά νά ἀμφισβητεῖ ἀδικεσ δομές ἐξουσίας καί ἐπιβολῆς. Ἐλέγχει μιά Ἐκκλησία πού προτιμᾷ τήν ἀτομικιστική ταπείνωση καί εὐσέβεια ἀπό τήν ἀλληλεγγύη πρὸς τούς καταπιεσμένους.

Ὁ ἐνταφιασμός τοῦ Κυρίου

π. Ἰωάννου Σκιαδαρέση
Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.

Οἱ τέσσαροι Εὐαγγελιστές (Μκ 15, 42-46. Μθ 27, 57-60. Λκ 23, 54. Ἰω 19, 38-42) ἀφηγοῦνται πῶς ὁ Ἰωσήφ, συμπαραστατούμενος ἀπό τόν Νικόδημο (Ἰω 19, 39), ἐνταφίασε τό σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Εἶναι οἱ δύο «καλοί ξενοδόχοι Χριστοῦ», οἱ ὁποῖοι τότε πού φαινόταν ὅτι χάνεται ἐξ ὀλοκλήρου ἢ τιμή ἀπό τούς ἀνθρώπους, μέ τήν πράξη τους τή διέσωσαν. Καί ἔκαναν τό ἱερό τους καθήκον πρός τόν νεκρό διδάσκαλο τήν ὑστατη στιγμή: Τόν ἐνταφίασαν καί μάλιστα «πολυτελῶς».

α) Ὁ Ἰωσήφ τολμᾷ, ὁ Πιλάτος «δωρίζει» τό σῶμα. Ὁ Εὐαγγελιστής Μάρκος σημειώνει γιά τόν Ἰωσήφ, ὅτι «τολμήσας» (15, 43) ζήτησε ἀπό τόν Πιλάτο τό σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καί ἐκεῖνος «ἔδωρῆσατο» αὐτό (15, 45). Καί ὄντως τό αἷτημα ἦταν ὑψιστη τόλμη καί τό δόσιμο ὑψιστο δῶρο, πού ἔγινε ποτέ στήν Ἐκκλησία. Οἱ δύο, κρυφοί ὡς τότε, μαθητές ἐνταφίασαν τόν Χριστό. Μέ τήν πράξη τους αὐτή ἐπιβεβαίωσαν τήν πραγματικότητα τοῦ θανάτου του καί ἐπισφράγισαν τό τέλος τῆς πρό τῆς Ἀναστάσεως ζωῆς του. Ἐκτοτε ἡ ταφή τοῦ Χριστοῦ μνημονεύεται στίς πρῶτες ὁμολογίες (βλ. π.χ. «ὅτι ἐτάφη» Α' Κορ 15, 4) καί στό Σύμβολο τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας (βλ. «παθόντα καί ταφέντα», Σύμβολο Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως).

β) Τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ μετά τή σταύρωση. Οἱ συνθήκες, μετά τή σταύρωση, ἦταν πολύ ἀντίξοες: ἐν τούτοις τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, φυλάχθηκε ἀκέραιο κατά θεία οἰκονομία: δέν εἶχε τήν τύχη τῶν δύο ληστῶν, δέν ὑπέστη δηλαδή «κνηματόθραυση» (*curifragio*): δέν ἔμεινε κρεμασμένο στόν Σταυρό, γιά παραδειγματισμό· δέν ἀφέθηκε ἄταφο μέ συνέπεια νά φαγωθεῖ ἀπό γῦπες ἢ ἄλλα σαρκοφάγα· δέν ρίχτηκε στόν κοινό τάφο τῶν ἐγκληματιῶν, στόν τάφο τῆς ντροπῆς, στή *fossa infamia*, πού ὑπῆρχε κοντά στόν Γολγοθᾶ κ.λπ.

γ) Ὁ ἐνταφιασμός «ἐν καινῷ μνημείῳ». Ἀντίθετα, τό σῶμα τοῦ Κυρίου ἐνταφιάσθηκε σέ «καινόν» μνήμα, ὅπως καταθέτουν δύο Εὐαγγελιστές, ὁ Ματθαῖος (27, 60) καί ὁ Ἰωάννης (19, 41). Τό μνήμα αὐτό, πού ἐπιλέχθηκε πιθανῶς ἀντί ἄλλου πού βρισκόταν μακρύτερα (Ἰω 19, 42), προοριζόταν γιά τόν ἴδιο τόν βουλευτή Ἰωσήφ (Μθ 27,60) καί ἦταν ιδιαίτερα φροντισμένο. Ἦταν τάφος «εὐπρεπῆς λίαν» (Νικηφόρος Κάλλιστος PG 147, 557). Καί ἐπιπλέον μιά λεπτομέρεια: «ἡ τῆς ζωῆς πέτρα», πού κατά τήν Α' Κορινθίους (10,4) εἶναι ὁ Χριστός, ἐνταφιάστηκε σέ «λελατομημένον ἐκ πέτρας» (Μκ 15, 48) μνήμα.

Οἱ δύο κρυφοί μαθητές ἐτίμησαν, ὀδηγημένοι ἄνωθεν, τόν Κύριο. Αὐτός, πού

στή ζωή του δέν θέλησε ποτέ τιμητικές διακρίσεις, οικονομήθηκε ὥστε στόν ἔνταφιασμό του, ἀλλά καί λίγες μέρες πῖό πρίν κατά τήν εἴσοδό του στή Ἱεροσόλυμα, νά δεχτεῖ ὄντως τιμές βασιλικές· αὐτές τίς δευτέρες μέ τή συγκατάθεσή του. Αὐτός πού δέν εἶχε «ποῦ τήν κεφαλὴν κλίνη» (Μθ 8, 20) βρῆκε, λές καί ζητοῦσε τελικά, μεταθανατίως πολυτελῆ «σαββατισμό»: Ὁ Νικόδημος ἔφερε «μίγμα σμύρνης καί ἀλόης ὡς λίτρας ἑκατό» (Ἰω 19, 39) δηλαδή τριάντα μέ τριάντα πέντε κιλά ἀρώματα, ἀκριβότερα ἀπό ἐκεῖνα, τά ἐπίσης ἀκριβά, τῆς Μαρίας, τῆς ἀδελφῆς τοῦ Λαζάρου, στή Βηθανία καί τά ὅποια, ἄν καί ἦταν ὑπερβολικά, ἀποδέχτηκε ὁ Κύριος. Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ ἀγόρασε καί «ἔφερε σινδόνα καθαρὰ», γνήσιο λινό καί ὄχι κάτι εὐτελές (γιά τή σχέση τῶν πλουσίων μέ τή σινδόνα βλ. Ἡρόδοτος 2, 45). Ἐκτός ὅμως τῶν ὄσων «πολυτελῶν» πρόσφεραν στόν διδάσκαλο οἱ μαθητές, καί οἱ γυναῖκες πού παρακολούθησαν «μακρόθεν» τά τῆς ταφῆς (Μκ 15, 40 καί πρλ) ἐτοιμάζονταν χαράματα τῆς Κυριακῆς νά τοῦ προσφέρουν νέα μῦρα καί ἀρώματα, πιθανῶς πολυτιμότερα.

Ἔχει, ὅμως, «θεῖα προνοία», καί συνέχεια ὁ τιμητικός ἔνταφιασμός τοῦ Κυρίου:

δ) Δύο Εὐαγγελιστές προσθέτουν: Ἐνταφιάζεται σέ μνήμα στό ὁποῖο «οὐδέποτε οὐδεὶς ἦν τεθειμένος». Δύο ἀπό τοὺς Εὐαγγελιστές προσθέτουν μιὰ ἀξιόπρόσεκτη πληροφορία-πλεονασμό γιά τό «καινὸ» μνήμα τοῦ Χριστοῦ: ὅτι σ'αὐτό «οὐδέπω οὐδεὶς ἦν τεθειμένος»

(Ἰω 19, 41) ἢ ὅτι σ' αὐτό «οὐκ ἦν οὐδεὶς οὐπω κείμενος» (Λκ 23, 53). Θά ἔφθανε νά σημειῶναν ἀπλῶς ὅτι ὁ Κύριος ἔνταφιάσθηκε σέ «καινὸ» μνήμα. Ὅμως, προσθέτουν τόν πλεονασμό αὐτό, γιά νά θυμίζει βέβαια ὅτι καί στή μήτρα τῆς Θεοτόκου δέν συνελήφθη ἄλλος οὔτε πρίν οὔτε μετὰ τῆ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, καί πέραν αὐτοῦ α) γιά νά ὑπερασπίζεται τό αὐτοδύναμο τῆς Ἀναστάσεως του καί β) γιά νά ὑπογραμμίζει ἀκόμη περισσότερο τίς ἀποδοθεῖσες σ' αὐτόν, τήν τελευταία ἑβδομάδα, βασιλικές τιμές.

Καί τήν ὑπεράσπιση τοῦ αὐτοδύναμου καί αὐτεξούσιου τῆς Ἀνάστασης, ὅτι αὐτή δηλαδή προῆλθε ὄχι ἀπό κάποιον ἄλλον ἄνθρώπινο παράγοντα, ἀλλά «δυνάμει πατρός» καί «θειῶ δικαίῳ», τῆ δείχνει τό ἴδιο τό κείμενο, τῆ διέγνωσαν ὅμως καί οἱ Πατέρες: Ὁ Κυριλλος Ἱεροσολύμων (Κατηχήσεις, PG 33, 469), ἐπὶ παραδείγματι, θά σημειώσει ὅτι, μέ τό νά ποῦν οἱ Εὐαγγελιστές ὅτι στό μνήμα αὐτό δέν εἶχε τοποθετηθεῖ ἄλλος πρίν, πιθανόν προφήτης, δηλώνουν ὅτι δέν ἀναστήθηκε ὁ Κύριος ἀπό τήν ἐπαφή του μέ τά ὅστᾱ προφήτη, ὅπως εἶχε συμβεῖ στήν Π. Διαθήκη μέ τήν ἐπαφή κάποιου νεκροῦ μέ τά ὅστᾱ τοῦ προφήτη Ἐλισαίου (Δ' Βασ 13, 21), ἀλλά αὐτοδύναμα καί αὐτεξούσια. Δέν ἀναστήθηκε ἐπίσης κάποιος ἄλλος, πού ἔκειτο στό ἴδιο μνήμα, ὅπως σχολιάζει ὁ Χρυσόστομος γράφοντας: «οἰκονομεῖται εἰς καινὸν αὐτὸν τεθεῖναι μνημεῖον ἔνθα μηδεὶς ἐτέθη, ὥστε μὴ ἐτέρου τινὸς νομισθεῖναι τὴν ἀνάστασιν γεγενῆσθαι, τοῦ μετ' αὐτοῦ κειμένου» (PG 59, 464) κ.λπ.

Ὡς πρὸς τὴν ἐπιπλέον τιμὴν, πού προσδίδει στὴν ταφή τοῦ Κυρίου ὁ ἐν λόγῳ πλεονασμὸς, νὰ ὑπενθυμίσουμε ὅτι ἐναρμονίζεται πλήρως μὲ αὐτὸ πού μᾶς λένε οἱ Εὐαγγελιστές, ὅτι κατὰ τὴ «θριαμβευτικὴ» εἴσοδο στὰ Ἱεροσόλυμα χρησιμοποίησε ζῶο, στό ὁποῖο δέν εἶχε καθίσει ἄλλος (Λκ 19, 30)). Ἡ πράξη του ἐκείνη δέν ἀνακαλοῦσε ἀπλῶς τὸ βασιλικὸ προνόμιο τῆς ἐπίταξης μεταφορικῶν μέσων, ἀλλά θύμιζε τὸ πρωτόκολλο, κατὰ τὸ ὁποῖο στό ζῶο αὐτὸ δέν ἔπρεπε νὰ εἶχε καθίσει ἄλλος. (Ὅ,τι ἀποδίδεται στὸν Κύριο πρέπει νὰ εἶναι ἐντελῶς παρθένο). Σχετικὰ μὲ τὸ ζῶο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ θυμηθοῦμε καὶ ἄλλη λεπτομέρεια: ὅτι σ' αὐτὸ, ὅπως σημειώνει ὁ Λουκᾶς (19,35), τὸν ἐπιβίβασαν οἱ μαθητές του, πράγμα πού παρέπεμπε ἐπίσης σέ βασιλικὸ πρωτόκολλο. Ὅμως αὐτὸ τὸ πρωτόκολλο, στό ὁποῖο παρέπεμπαν πολλές λεπτομέρειες τῆς «θριαμβευτικῆς» εἴσοδος στὰ Ἱεροσόλυμα (εἴσοδος ἀπὸ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ξεσηκωμὸς τοῦ κόσμου, στρώσιμο τῶν ἱματίων τους γιὰ νὰ περάσει ἀπὸ πάνω τους ὁ Χριστός, ἐπευφημίες κρατῶντας κλάδους φοινίκων, συμβόλων τοῦ θριάμβου, ἰαχές στίχων ἀπὸ τὸν 117 Ψαλμὸ, ὑποδοχὴ μὲ τὸ «Ὡσαννά», μὲ τὸ ὁποῖο διατυπωνόταν ἡ παράκληση ὥστε νὰ ἐγκαθιδρυθεῖ καὶ πάλι τὸ βασίλειο τοῦ Δαβίδ κ.λπ.), αὐτὸ τὸ πρωτόκολλο, λοιπόν, ἀλλοῦ τὸ ἀποδέχτηκε καὶ ἀλλοῦ τὸ ἀνέτρεψε ἢ τροποποίησε ὁ Χριστός. Τὸ ἀνέτρεψε ἐπὶ παραδείγματι στό μεταφορικὸ μέσο, πού ἦταν ταπεινὸ γαϊδουράκι καὶ ὄχι ὑπερήφανο ἄτι, ὡς νὰ πορεύεται σέ πόλεμο. Τὰ προφητικὰ λό-

για τοῦ Ζαχαρία, ἐν προκειμένῳ, εἶναι ἐδῶ ξεκάθαρα: «Νάτος, ὁ βασιλιάς σας, ἔρχεται· εἶναι δίκαιος καὶ σώζει. Εἶναι πρᾶος καὶ κάθεται πάνω σέ γαϊδούρι, σ' ἓνα πουλάρι, γέννημα ὑποζυγίου» (Ζαχ 9,9).

ε) *Τὸ δικό μας χρέος.* Ὁ Χριστός, ἐνταφιαζόμενος σέ καινὸ μνήμα κατὰ θεία βουλή καὶ οἰκονομία «πολυτελῶς» καὶ ἀποδεχόμενος βασιλικές τιμές, ἐπιπλέον ἐκείνων πού δέχτηκε κατὰ τὴν εἴσοδό του στὴν Ἱερουσαλήμ, ἀποκαλύπτει ὅτι ὄντως εἶναι βασιλιάς. Ὅμως βασιλιάς δικῶν του προδιαγραφῶν, προδιαγραφῶν Σταυροῦ καὶ ὄχι ξίφους.

Ἡ ἀπόδοση βασιλικῶν τιμῶν ἐκ μέρους τῆς Μαρίας στὸν Κύριο καὶ ἡ σύνδεση τοῦ μύρου της μὲ ἐκεῖνα τῶν μυροφόρων καὶ μὲ τὰ μῦρα καὶ τίς προσφορές τῶν δύο μαθητῶν ἦταν πράξεις ὑπερβολῆς, λατρευτικοῦ ὅμως τύπου.

Ἐκπροσωπώντας οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τὴν Ἐκκλησία, πού μεταφυτευόταν στὸν κόσμο, διέθεταν προφητικὸ μάτι γιὰ τὸ μέλλον. Ὁ Κύριος συμεμερίστηκε πλήρως τὴν ὑπερβολὴ αὐτὴ καὶ τὴν ἀποδέχτηκε πλήρως. Ἔτσι ἐγκαινιάστηκε ἡ σχέση τῆς ὑπέρτατης ἀγάπης ἀνθρώπων καὶ Χριστοῦ, σχέση πού τὴν καλύτερὴ της ἔκφραση βρίσκει στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἀρσανάς
Τ. Μ. Ζωγράφου
(λεπτομέρεια)

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΕΞ' Ἡ σωτηρία ὡς μετοχή στή φύση τοῦ Χριστοῦ, Β'

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Ἡσχέση θεότητας καί ἀνθρωπότητας ὑπῆρχε στή βούληση τοῦ Θεοῦ πρὶν ἀπὸ τῆ δημιουργία τοῦ κόσμου. Αὐτὴ ἡ θεία βούληση χαρακτηρίζεται ὡς κεκρυμμένο μυστήριο, τὸ ὁποῖο τελικὰ ἀποκαλύφθηκε μὲ τὸ ἔργο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (ἐνανθρώπηση, διδασκαλία, ἐνέργειες, πάθος, Ἀνάσταση καί Ἀνάληψη), ἥ, ὅπως ὑπογραμμίζει ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ἐνός μυστηρίου «προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων» (Α' Πέτρο. 1,20). Εἰδικὰ στὸ εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη προβάλλεται αὐτὴ ἡ προαιώνια βούληση τοῦ Θεοῦ νὰ δημιουργήσει τὸν ἄνθρωπο μὲ προορισμὸ τῆ σχέσης θεότητας καί ἀνθρωπότητας, πού περιγράφεται ὡς σάρκωση τοῦ προαιώνιου (ἄρα καί πρὸ τῆς Δημιουργίας) Λόγου (καί Υἱοῦ) τοῦ Θεοῦ: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καί ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καί Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καί χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. [...] Καί ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καί ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καί ἀληθείας» (Ἰωάν. 1,1-3,14). Στὴν ἀρχιερατικὴ του μάλιστα προσευχῇ, πρὸ τοῦ πάθους, ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς θά ἐπισημάνει αὐτὴ τὴν προαιώνια ἀλήθεια: «Πάτερ, οὐς δέδω-

κάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ κἀκεῖνοι ὧσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσιν τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου» (ib. 17,24). Πρόκειται βέβαια γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγο τοῦ Θεοῦ, πού ἤδη εἶναι παρὼν στή θεία βούληση καί πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τῆ δημιουργία τοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ καί ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος νοεῖται ὡς τὸ «πρότυπο» μὲ βάση τὸ ὁποῖο δημιουργήθηκε ὁ ἄνθρωπος.

Εἶναι σημαντικό νὰ ἔχουμε πάντοτε ἐνώπιόν μας τὴν προοπτικὴ τῆς θέωσης τοῦ ἀνθρώπου, κατάσταση πού θεωρεῖται ὡς ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, καί πού ἐνεργεῖται μὲ τὴ συνεργασία Θεοῦ καί ἀνθρώπου. Αὐτὴ τὴν προοπτικὴ ἀνέδειξε (καί ἀναδεικνύει) ὡς μονοσήμαντη ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως διατυπώνεται ἀπὸ τὸν Μέγα Ἀθανάσιο («αὐτὸς [ὁ Υἱὸς] υἱοποίησεν ἡμᾶς τῷ Πατρὶ, καί ἐθεοποίησε τοὺς ἀνθρώπους γενόμενος αὐτὸς ἄνθρωπος. [...] γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα μᾶλλον ἡμᾶς θεοποιήσῃ», *Κατὰ Ἀρειανῶν* 1, 38 καί 39, *PG* 26, 92B καί C), καί ὅπως ἐπίσης τονίζουμε στή λατρευτικὴ μας παράδοση («Σωματοῦται ὁ Λόγος ἐν μήτρᾳ σου, καί δι' εὐσπλαγχνίαν γνωρίζεται ἄνθρωπος, ἵνα Θεὸν τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάσῃται, Κόρη πανάμωμε», σύμφωνα μὲ τὸ Θεοτοκίον τῆς ³ ὠδῆς τῆς 22ας Νοεμβρί-

ου, ἢ «ἄνθρωπος γίνεται Θεός, ἵνα Θεὸν τὸν Ἀδὰμ ἀπεργάσῃται», σύμφωνα μὲ τὸ Δοξαστικὸ τῶν Αἰνῶν τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ).

Κατὰ τὸν ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητῆ, ὁ Θεὸς μᾶς δημιουργήσε γιὰ νὰ κοινωνήσουμε μαζί του καὶ νὰ γίνουμε μέτοχοι τῆς αἰώνιας ζωῆς του, ὥστε νὰ γίνουμε ὅμοιοι μὲ αὐτόν κατὰ τὴ θέωση πού μᾶς χαρίζει, τονίζοντας ὅτι γι' αὐτὸ τὸν λόγο δημιουργήθηκαν τὰ ὄντα καὶ ὁ σκοπὸς τῶν ἐνεργειῶν τους («Εἰς τοῦτο γὰρ ἡμᾶς καὶ πεποίηκεν, ἵνα γενώμεθα θείας κοινωνοὶ φύσεως, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀϊδιότητος μέτοχοι· καὶ φανῶμεν αὐτῷ ὅμοιοι κατὰ τὴν ἐκ χάριτος θέωσιν· δι' ἣν πᾶσά τε τῶν ὄντων ἡ σύστασίς ἐστι καὶ ἡ διαμονή, καὶ ἡ τῶν μὴ ὄντων παραγωγή καὶ γένεσις», Ἐπιστολὴ δ', Πρὸς Κωνσταντῖνον σακελλάριον, PG 91, 609C).

Ἡ πραγματοποίηση αὐτῆς τῆς προοπτικῆς ἀναδεικνύει τὸ περιεχόμενο τῆς μέριμνας καὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, μὲ τὴν παρουσία καὶ τὴν ἐνδυνάμωση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μᾶς παιδαγωγεῖ καὶ μᾶς ὀδηγεῖ στὴ σχέση μὲ τὸν Χριστό. Καὶ ναὶ μὲν τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ἐνεργεῖ τὴ σωτηρία ἐκάστου πιστοῦ, ὑπόκειται ὅμως ἡ καθολικὴ μέριμνά της γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ὅλης δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου θεία ἐπαγγελία τῆς ἀποκατάστασης καὶ τῆς ἐγγχρίστωσης ὅλης τῆς κτίσεως, μιᾶς κατάστασης πού ἐγκαινιάσθη μετὰ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ πού κατευθύνεται στὴν τελικὴ ἐγκαθίδρυση τῆς θείας Βασιλείας, ὅταν ὁ Θεὸς θά εἶναι «τὰ πά-

ντα ἐν πᾶσι», κατὰ τὴν εὐστοχὴ διατύπωση τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «ἵνα ἦ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι» (Α' Κορ. 15,28).

Στὴν αὐγὴ τῆς ἱστορίας ὁ Θεὸς ζήτησε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὴ συνεργασία γιὰ νὰ ὀλοκληρώσει τὴ δημιουργία του, δηλαδή γιὰ νὰ ἀνυψώσει τὸν ἄνθρωπο στὸν τόπο τῆς θεότητος, στὴ θεία ὁμοίωση. Τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν ὑπάκουσε στὴ θεία ὑπόδειξη, προτιμώντας νὰ ἀντλήσει ζωὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ἀντὶ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὴν πηγὴ τῆς αἰώνιας ζωῆς, τὸν Θεό. Ἡ ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή τὸ λάθος του, διορθώθηκε μετὰ τὴν ἐμφάνιση στὴν ὕπαρξη τῆς Παρθένου Μαρίας, ἡ ὁποία ὑπάκουσε στὴν κλήση τοῦ Θεοῦ νὰ συνεργαστεῖ γιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ ἀνθρώπου σὲ εἰκόνα καὶ ὁμοίωση Θεοῦ.

Ὁ ἐρχομὸς στὴν ὕπαρξη τῆς Θεοτόκου ἐντάσσεται στό προαιώνιο σχέδιο τῆς θείας βούλησης γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ ὁμόλογο τρόπο μὲ τὸ σχέδιο τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ τὴ συνθήκη καταγράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός: «Σέ [τὴν Μαριάμ] προγονοὺς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἀξίαν, ἠγάπησε, καὶ ἀγάπηςας προώρισε, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε» (Λόγος εἰς τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου, PG 96, 672D). Καὶ συμπληρώνει ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας ὅτι ἡ συμπερασματικὴ ἀγιογραφικὴ διατύπωση ὅτι ὅσα «ἐποίησε» ὁ Δημιουργὸς ἦταν «καλὰ λίαν» (βλ. Γεν. 1,31: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν»), ἀναφερόταν στό πρόσωπο τῆς Παναγίας («Ὡστε ἐξεῖναι εἰπεῖν ὡς ἦν ὁ Θεὸς περὶ αὐτῶν ἐξήνεγκε ψῆφον καλὰ προ-

σειπών και καλά διαφερόντως εὐφημία τῆς Παρθένου» [= Ὡστε μπορούμε νά ποῦμε πῶς ἡ κρίση πού διατύπωσε ὁ Θεός λέγοντας ὅτι τὰ δημιουργήματά του εἶναι καλά και καλά λίαν, ἀποτελοῦσε ἐγκώμιο τῆς Παρθένου] (βλ. Νικολάου Καβάσιλα, *Ἡ Θεομήτωρ*, Γ', «Εἰς τὴν πάνδοξον Κοίμησιν τῆς [...] Θεοτόκου», Ἔκδοσις [...] Εὐαγγελιστρίας Τήνου, Ἀθήναι 1968, σ. 168-171). Ἡ συμφωνία τῆς Θεοτόκου νά δεχθεῖ τὴν «ἄνευ σποράς» σάρκωση τοῦ Λόγου, και νά τόν κυοφορήσει, μέ τό «γέννοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμά σου», θεωρεῖται «τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κεφάλαιον». Ἡ ἴδια μάλιστα ἔχει πλήρη συνείδηση τοῦ κορυφαίου γεγονότος, ὅπως ἐκφράζεται στόν χαιρετισμό της πρὸς τὴν Ἑλισάβετ: «Ἴδου γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί» (Λουκ. 1,48).

Γνωρίζοντας ὅτι ἡ Παναγία εἶναι ἀληθῆς ἄνθρωπος, κατὰ πάντα ὅμοια μέ κάθε ἄνθρωπο, μπορούμε νά καταλάβουμε ὅτι δι' αὐτῆς μετέχει ὅλο τό ἀνθρώπινο γένος στό γεγονός τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Χριστοῦ. Αὐτό ἄλλωστε ὑπογραμμίζει ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος: «Ἀδελφῆ ἡμῶν ἡ Μαρία, ἐπεὶ και πάντες ἐκ τοῦ Ἀδάμ ἐσμεν» (*Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου*, PG 26, 1061B), και τό ἴδιο ἐπιβεβαιώνει ἡ λειτουργική μας παράδοση: α) «Μακαρία σὺ εἶ (εἶσαι) ἄχραντε κόρη, Ἀδὰμ τοῦ γηγενοῦς θυγάτηρ», κατὰ τό δογματικό Θεοτοκίο τοῦ γ' ἤχου, ἦ, β) «Δεῦτε [...] τὴν Παναγίαν Παρθένον και Θεοτόκον ἀνευφημήσωμεν, τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας τὸ χωνευτήριον», κατὰ τό ἀνάλογο Θεοτοκίο τοῦ πλ. β' ἤχου.

Ὀνομάζουμε λοιπὸν τὸν Χριστὸ Νέο Ἀδὰμ, γιατί ὁ ἴδιος ἐγκαινιάζει μιά νέα ἀνθρωπολογία. Εἶναι ἓνας νέος ἄνθρωπος, κατὰ πάντα βέβαια ὅμοιος μέ τὸν παλαιό, χοϊκός και αὐτός ὅπως ὁ παλαιός, ἀλλὰ ἐγχριστωμένος, ἐνθεωμένος λόγω τῆς ὑποστατικῆς ἔνωσης θείας και ἀνθρώπινης φύσης. Και αὐτός ὁ Νέος Ἀδάμ ἀποκαθιστᾶ τό ἔργο τοῦ Πατέρα. Και ὀνομάζουμε τὴν Παναγία Νέα Εὐα, γιατί προσήγαγε διὰ τοῦ ἑαυτοῦ της τό ἀνθρώπινο γένος για τὴν πραγματοποίηση τοῦ ἀπ' ἀρχῆς σκοποῦ τῆς θείας δημιουργίας, τῆ θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι δικαιώνεται ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου στά πρόσωπα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ και Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου και τῆς Παναγίας.

Μένει νά ἀπαντήσουμε στό ὑποθετικό ἐρώτημα, ἂν θά ἐνσαρκωνόταν ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ στὴν περίπτωση πού ὁ ἄνθρωπος δέν ἀποτύγχανε. Οἱ Πατέρες ἀπαντοῦν, ναί, συμπληρώνοντας ὅτι τότε δέν θά μιλούσαμε για ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου ἀλλὰ για ἐνθέωση τοῦ ἀνθρώπου. Και στίς δύο περιπτώσεις θά εἴχαμε ἔνωση τοῦ κτιστοῦ μέ τό ἄκτιστο στό πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ. Ἡ ἐνανθρώπηση λοιπὸν δέν γίνεται ἐπειδὴ ἀπέτυχε ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δέν προσκόμισε τὴν κτίση και τόν ἑαυτό του ἐνθεωμένα στόν Υἱό τοῦ Πατρός. Δέν εἶναι αἰτία τῆς ἐνανθρώπησης ἡ πτώση τοῦ ἀνθρώπου – ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ (ἢ ἡ ἐνθέωση τοῦ ἀνθρώπου) θά γινόταν οὕτως ἢ ἄλλως. Αὐτό πού διαφέρει εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἐνανθρώπησης.

(συνεχίζεται)

Καθαγιαστική εύχή στο Εὐχέλαιο (α)

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ

Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἑρώτηση: Ποιά εἶναι ἡ καθαγιαστικὴ εὐχὴ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Εὐχελαίου; ἡ «Κύριε ἐν τῷ ἐλέει καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς σου...» ἢ ἡ «Ἄναρχε, ἀδιάδοχε...»;

π. Ἀ.Δ.

Τό ἱερό Εὐχέλαιο εἶναι ἀπὸ τίς πλέον ἐκτενεῖς Ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας. Μέχρι τὸν 8^ο αἰ. δέν ὑπάρχουν πληροφορίες γιὰ ξεχωριστὴ Ἀκολουθία Εὐχελαίου. Μαρτυρεῖται βεβαίως ἡ ὑπαρξὴ συνήθως δύο εὐχῶν γιὰ τὸν ἁγιασμὸ τοῦ ἐλαίου ἐντὸς τῆς θείας Λειτουργίας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπλότητα πού ἀναφέρει ὁ Ἀδελφὸθεὸς Ἰάκωβος¹.

Ἀπὸ τὸν 8^ο μέχρι τὸν 15^ο αἰ. ἡ ἐν λόγῳ Ἀκολουθία, σύμφωνα μὲ τὴ χειρόγραφη παράδοση, γνωρίζει τὴ μεγαλύτερη ἀνάπτυξή της. Ἀρχικὰ πολὺ ἀπλή καὶ ἀργότερα ἐκτενεστέρα, πολὺπλοκὴ καὶ μὲ πολλὰ ἐκδοχές². Στὸ Βαρβερινὸ Εὐχολόγιο, 336, πού εἶναι ὁ ἀρχαιότερος λειτουργικὸς κώδικας, διασώζονται πέντε εὐχές εἰς νοσοῦντας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο μόνο εἶναι εὐχές ἐλαίου. Πρόκειται γιὰ τὴν τέταρτη «Κύριε, ὁ ἐν τῷ ἐλέει καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς σου...» (καθαγιαστικὴ τοῦ ἐλαίου μέχρι σήμερα) καὶ τὴν πέμπτη «Ὁ πολὺς ἐν ἐλέει καὶ πλούσιος ἐν ἀγαθότητι...» (τέταρτη στὴ σημερινὴ σειρά τῶν εὐχῶν τοῦ Εὐχελαίου). Ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη μὲ τὸν τίτλο «Εὐχὴ ἐπὶ ἀρρώστου» πού εἶναι ἡ μέχρι

σήμερα εὐχὴ τῆς χρίσεως «Πάτερ, ἅγιε, ἰατρὲ ψυχῶν καὶ σωμάτων...»³.

Τὸν 11^ο αἰ. ἡ Ἀκολουθία τοῦ Εὐχελαίου γνωρίζει νέα ἀνάπτυξη. Γιὰ πρώτη φορά στὸ χειρόγραφο (Coislin 213) μαρτυρεῖται ἡ σύνδεση τοῦ μυστηρίου μὲ τὴ θεία Λειτουργία καὶ ἐμφανίζεται τὸ λεγόμενο «ἐπταπάπαδο», ἡ συμμετοχὴ δηλαδὴ ἐπτὰ ἱερέων στὴν τέλεση τῆς Ἀκολουθίας αὐτῆς, κατ' ἐπίδραση βεβαίως τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου («προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας»), ἀλλὰ καὶ γιὰ συμβολικοὺς λόγους «διὰ τὰ ἐπταχῶς ἀριθμούμενα ἐν Ἡσαΐα δῶρα τοῦ Πνεύματος»⁴. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὸ ἔλαιο καθαγιαζεται μὲ τὴν «εὐχὴ ἐπὶ ἐλαίου ἀρρώστου», «Κύριε, ὁ ἐν τῷ ἐλέει καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς σου...», γνωστὴ, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἀπὸ τὸν 8^ο αἰ. Ἡ εὐχὴ αὐτὴ διαβαζόταν ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ τοὺς ἐπτὰ ἱερεῖς μετὰ τὴν Προσκομιδὴ. Ἀκολουθοῦσε ἡ θεία Λειτουργία στὸ τέλος τῆς ὁποίας, μετὰ τὴν ὀπισθάμβωνο εὐχὴ, διαβαζόταν ἡ εὐχὴ τῆς χρίσεως «Πάτερ, ἅγιε, ἰατρὲ ψυχῶν καὶ σωμάτων...», καὶ γινόταν ἡ χρίση.

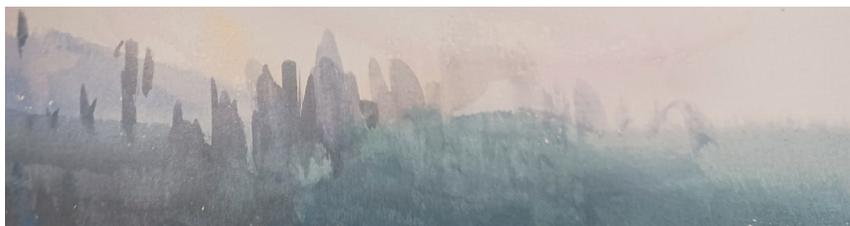
Νέα εξέλιξη τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Εὐχελαίου παρατηρεῖται σέ χειρόγραφο τοῦ 12^{ου} αἰ., ὅποτε καί οἱ εὐχές αὐξάνονται μέ σκοπό ὁ κάθε ἕνας ἀπό τοὺς ἑπτὰ ἱερεῖς νά λέγει τή δική του. Ὅσον ἀφορᾷ τά ἀναγνώσματα ὑπῆρχε τότε ἕνα μόνο ζεῦγος, μεταξύ δέ τῶν εὐχῶν προστέθηκε καί ἡ εὐχή «Ἄναρχε, ἀδιάδοχε, ἄγιε ἀγίων...», ἡ ὁποία φαίνεται νά προήλθε ἀπό τή συγχώνευση δύο διακεκριμένων Ἀκολουθιῶν τοῦ Εὐχελαίου⁵.

Ἡ συνεχῆς τάση ἐπαύξεσης τῆς Ἀκολουθίας φθάνει στό ἀπόγειό της τόν 13^ο αἰ. Ἡ συνήθεια μάλιστα πού εἶχε ἀρχίσει ἀπό τόν 11^ο-12^ο αἰ. νά εἶναι συνδεδεμένο τό Εὐχέλαιο καί μέ ἄλλες Ἀκολουθίες, ὅπως ὁ Ἑσπερινός καί ὁ Ὅρθρος, ἤ νά τελεῖται σέ συνάφεια μέ τή θεία Λειτουργία, μέ πολλές μάλιστα διαφοροποιήσεις, συνεχίζεται. Ἡ συμμετοχή

ἐπίσης ἑπτὰ ἱερέων, πού ἀρχικά ἦταν προαιρετική καί ἐθιμική, θεσμοθετεῖται πλέον ἀπό τόν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀρσένιο τόν Αὐτωρειανό (1255-1260). Τό ἑπταδικό σύστημα ἔλαβε μία σταθερή μορφή, κάτι βεβαίως πού ὀλοκληρώθηκε λίγο ἀργότερα μέ τήν προσθήκη καί ἕξι ἀκόμη ζευγῶν ἀναγνωσμάτων μέ τά Προκείμενα καί τά Ἀλληλουαρία των⁶.

Ἀπό τήν ἐποχή αὐτή, τόν 13^ο αἰ. δηλαδή, ἄρχισε σιγά-σιγά καί ἡ ἀποδέσμευση τοῦ Εὐχελαίου ἀπό τή θεία Λειτουργία. Σ' αὐτό συνετέλεσαν τό γεγονός τῆς ἐπιμήκυνσης τῆς Ἀκολουθίας μέ τό ἑπταδικό σύστημα, ἡ σύνδεσή της μέ ὀλόκληρο Ὅρθρο, οἱ ἑπτὰ Λειτουργίες καί οἱ ἑπτὰ χρίσεις, καθῶς ἐπίσης καί ἡ συνήθεια νά τελεῖται τό Εὐχέλαιο σά σπίτια. (συνεχίζεται)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. *Ἰακ.* 5, 14-15. Βλ. καί Ἰωάννης Μ. Φουντούλης, *Ἀκολουθία τοῦ Εὐχελαίου* [Κείμενα Λειτουργικῆς 15], Θεσσαλονίκη 1978. Παναγιώτης Ἰ. Σκαλτσῆς, «Ἱστορική εξέλιξη τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Εὐχελαίου», *Λειτουργικές Μελέτες II*, Θεσσαλονίκη Π. Πουρναράς 2011, σ. 463-478. 2. Βλ. Παναγιώτης Ν. Τρεμπέλας, *Μικρόν Εὐχολόγιον*, τ. Α', Ἀθήνα 1998, σ. 105-193. Γεώργιος Ν. Φίλιας, *Ἡ μετάβαση ἀπό τήν ἀπλή ἀλειψη τῶν ἀσθενῶν μέ ἔλαιο στήν εὐλογία τοῦ ἐλαίου πρὶν ἀπό τήν ἀλειψη*. (Συμβολή στήν μελέτη τοῦ Εὐχελαίου), Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Β' τόμου τοῦ ἔργου *Οἰκοδομή καί Μαρτυρία. Ἐκφρασεις ἀγάπης καί τιμῆς εἰς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Σερβίων καί Κοζάνης Διονύσιον*, Κοζάνη 1991. Ἰ.Μ. Φουντούλης, ὁ.π., Π.Ι. Σκαλτσῆς, ὁ.π., σ. 493. 3. Βλ. Stefano Parenti e Elena Velkovska, *L'Euclologio Barberini Gr. 336*, Roma 2000, σ. 192-194. Γεώργιος Ν. Φίλιας, «Ἡ ἀκολουθία τοῦ Εὐχελαίου στό Βαρβερινό Εὐχολόγιο 336 [Codex Vaticanus Barberinianus Graecus 336] καί τό Εὐχολόγιο τοῦ J. Goar» *Θεολογία* 5B/3 (1991) 560-568. 4. Συμεών Θεσσαλονίκης, *Διάλογος*..., ΣΠΓ', PG 155:516C. 5. Π.Ν. Τρεμπέλας, ὁ.π., σ. 108-110. 6. Π.Ν. Τρεμπέλας, ὁ.π., σ. 114. Ἰ.Μ. Φουντούλης, *Ἀκολουθία τοῦ Εὐχελαίου*, ὁ.π., σ. 8-9. Τοῦ ἰδίου, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικάς Ἀπορίας*, τ. Γ', Ἀθήνα 2019, σ. 34. Π.Ι. Σκαλτσῆς, ὁ.π., σ. 488-489.

Ἰ. Μ. Χιλανδαρίου, ἡ φύση (λεπτομέρεια)

Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἱ.Ν. Ἁγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἱ.Μ. Πειραιῶς

Τό Συνοδικό τῆς Ὁρθοδοξίας ἐπιβεβαιώνει τήν πεποίθηση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ὅτι βρίσκεται στόν κόσμο ὡς «ὁ Χριστός παρατεινόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας» (ιερός Αὐγουστίνος). «Αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, ἡ πίστις τῶν Πατέρων, ἡ πίστις τῶν Ὁρθόδοξων». Ὅποτε:

1. Μέ ἱστορική καί ἀγιοπνευματική συναίσθηση ὅτι ἀποτελεῖ τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία κηρύσσει ὅτι ὅποιος θέλει νά ἔχει ὀρθή σχέση μέ τόν Χριστό πρέπει νά ἐνταχτεῖ στό σῶμα τῆς διαίτης ἀγίου βαπτίσματος καί τοῦ ἀγίου χρίσματος, ἀγωνιζόμενος ἔπειτα ἐν μετανοίᾳ καί συμμετοχῇ τῶν ἀγίων μυστηρίων νά διακρατεῖ καί νά αὐξάνει τή χάρη αὐτή. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὅλοι οἱ ἅγιοι, παλαιότεροι καί νεώτεροι, διαπνέονταν ἀπό βαθύ ἐκκλησιαστικό φρόνημα. «Πιστεύω στόν Χριστό. Ἐμπιστεύομαι μόνο τόν Χριστό πού γνώρισα στήν Ἐκκλησία», σημειώνει ὁ ὅσιος Σωφρόνιος (τοῦ Ἑσσεξ). Κι ἄλλοῦ: «Ὁ χριστιανισμός δέν μπορεῖ νά μὴν εἶναι ἐκκλησιαστικός... Μέσα ἀπό τήν Ἐκκλησία... γίνομαι κληρονόμος τῆς πύ μεγαλειώδους παραδόσεως πού ὑπάρχει στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος... (καί) διαμορφώνω στή συνείδησή μου τήν εἰκόνα τοῦ ἀπό ἄπειρη ἀγάπη Ἐσταυρωμένου γιά τίς ἁμαρτίες μας

Χριστοῦ. Εἰκόνα πού... ἐλκύει τήν ψυχή μου!»

2. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὡς σῶμα Χριστοῦ ζεῖ τή ζωή Ἐκείνου, δηλαδή τό ἀδιάκοπο «ναί» στό θέλημα τοῦ Θεοῦ Πατέρα πού εἶναι Ἀγάπη. Ἀγάπη καί Ταπείνωση εἶναι ὁ Θεός μας, κατά τόν Κύριο, ὅποτε καί ὁ κατ' εἰκόνα Ἐκείνου ἄνθρωπος μέ τόν ἴδιο τρόπο καλεῖται νά πορεύεται. «Ὁ λέγων ἐν Αὐτῷ μένει ὀφείλει καθῶς Ἐκεῖνος περιεπάτησεν καί αὐτός οὕτω περιπατεῖν». Ὁρθόδοξος λοιπόν εἶναι ὅποιος ἐνταγμένος ἐν πίστει στήν Ἐκκλησία, δηλαδή ἀποδεχόμενος τόν Χριστό ὅπως ἡ Ἐκκλησία μαρτυρεῖ, ἐνεργοποιεῖ τήν πίστη του αὐτή διαίτης τηρήσεως τῶν ἀγίων ἐντολῶν Του. Πίστη καί ταπεινή ἀγάπη συνυπάρχουν δημιουργώντας ἕνα ἱερό ἀδιάλυτο ζεῦγος καί αὐτό συνιστᾷ τήν κεντρική ἐργασία τοῦ κάθε χριστιανοῦ. «Αὕτη ἐστίν ἡ ἐντολή αὐτοῦ, ἵνα πιστεύσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ καί ἀγαπῶμεν ἀλλήλους» (Α' Ἰω. 3, 23).

Ὅποιος διασπᾷ τήν ἐνότητα αὐτή ἐκπίπτει τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἔστω κι ἂν τήν ἀποδέχεται θεωρητικά. Αἰρετικός δέν εἶναι μόνον αὐτός πού διαστρεβλώνει τήν πίστη, ἀλλά πού διαστρεβλώνει καί τήν ἀγάπη. «Ὁ λέγων ἔγνωκα αὐτόν καί τόν ἀδελφόν αὐτοῦ μισῶν ψεύστης ἐστίν» (πρβλ. Α' Ἰω. 2,

4). Μία ὀρθοδοξολογία λοιπόν χωρίς ὀρθοπραξία ἀποτελεῖ ὑπουλη παγίδα, στήν ὁποία περιπίπτουμε συχνά οἱ θεωρούμενοι ὀρθόδοξοι – τό βλέπουμε στά διάφορα θρησκευτικά sites, ὅπου μέ ἀπύθμενο μῖσος πολλοί «ὀρθοδοξοῦντες» ἐπιτίθενται κατά τῶν «ἀντιπάλων» τους ἐκζητώντας τόν «θάνατό» τους. Ἡ ἀκύρωση τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου στό δικό Του ὄνομα!

Ὅποτε τό νά ἴσαι ὀρθόδοξος ἀπαιτεῖ ἀπόλυτη καί ὀλοκληρωτική μετάβαση ἀπό τό κοσμικό ἐγωιστικό φρόνημα στό θεϊκό φρόνημα τοῦ Χριστοῦ, μία μετάβαση πού προϋποθέτει τόν «θάνατο» τῆς ἀλλοιωμένης φύσεως τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἀμαρτίας. Ἀλλά ὁ θάνατος αὐτός φέρνει τήν ἀνάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Πεθαίνοντας ὁ (χριστιανός) ἀνθρώπος ὡς πρὸς τήν ἀμαρτία του, γιατί «ντύθηκε τόν Χριστό» ὡς μέλος τῆς Ἐκκλησίας, ἀνασταίνεται πνευματικά καί βιώνει τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου ὡς γεγονός πραγματικό πού ἀναμοχλεύει τά ἔγκατα τῆς ὑπαρξῆς του. Οἱ ἅγιοι γιά παράδειγμα Πορφύριος, Παΐσιος, Ἰάκωβος, Ἐφραίμ Κατουνακιώτης ἀποτελοῦν «ψαύσεις» τοῦ Ἀναστημένου Κυρίου – Ἐκεῖνος «ἐν ἐτέρα μορφῇ».

3. Ὁρθοδοξία καί ἱεραποστολή. Ὅταν ὡς ὀρθόδοξος ζεῖς τόν Χριστό καί Τόν προεκτείνεις μέ τή χάρη Του, βρίσκεσαι ἐκεῖ πού ὁ Ἰδιος ἀδιάκοπα βρίσκεται: σέ κάθε πλάσμα Του, ἰδίως πονεμένο καί πληγωμένο. «Ὅπου εἰμι ἐγώ, ἐκεῖ καί ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται». «Χρι-

στῶ συνεσταύρωμαι», διαλαλεῖ ὁ μέγας Παῦλος, «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». Ζῶ τόν Χριστό δηλαδή, γιατί βαπτισμένος «εἰς τόν θάνατον Αὐτοῦ» ἔχω δομικό στοιχεῖο τῆς ὑπαρξῆς μου τή θυσιαστική ἀγάπη πρὸς τόν συνάνθρωπό μου – ἡ συμμετοχή μου στόν Σταυρό τοῦ Κυρίου. Κι ὅπως Ἐκεῖνος «ἤρε τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου» γιά νά τοῦ προσφέρει τή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, τό ἴδιο καί ὁ ἅγιος, τό μέλος Χριστοῦ: αἶρει κατά χάριν κι αὐτός τὴν ἀμαρτία τῶν ἄλλων, γιά νά ζήσει ὁ ἴδιος τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καί νά τὴν ἐξακτινώσει στους πάντες. Δέν ὑπάρχει μεγαλύτερη ἱεραποστολή ἀπὸ αὐτήν: νά ζεῖς ἐσταυρωμένος σάν τόν Χριστό! Γιατί γίνεσαι κι ἐσύ ἐν τινι μέτρῳ «μαγνήτης» πού φέρει κοντά στόν Θεό τά τέκνα Του τα διεσκορπισμένα λόγῳ ἀμαρτίας. «Κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἀπὸ τῆς γῆς, πάντας ἐλκυσῶ πρὸς ἐμαυτόν».

Ἱεραπόστολος λοιπόν εἶναι ὅποιος πεθαίνει γιά χάρη τοῦ ἄλλου, εἴτε σέ χώρες μακρινές εἴτε στή δική του χώρα – ὅπου τόν καλεῖ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν Ἐκκλησίᾳ. Γιατί βρῆκε τό «ζῶν ὕδωρ» καί «φλέγεται» νά τό μοιραστεῖ μέ τοὺς ἄλλους. Ἄν δέν τό μοιραστεῖ τό χάνει, ἡ πηγὴ ἀδειάζει. Ὁ Φίλιππος γεύτηκε τὴν εὐεργετική παρουσία τοῦ Χριστοῦ κι ἔνωσε τὴν ἀνάγκη νά καλέσει τόν φίλο του Ναθαναήλ. «Ἐρχου καὶ ἴδε».

Πρόκληση πράγματι ἡ ἐορτὴ τῆς Ὁρθοδοξίας γιά σκληρὴ αὐτοκριτικὴ τῶν χριστιανῶν!

Κυριακή Ε΄ Νηστειῶν

πρωτ. Βασιλείου Θερμοῦ
πρ. Καθηγητοῦ ΑΕΑΑ - Παιδοψυχιάτρου

Ἄδελφοί μου, ὅπως εἶδαμε σέ ὁλόκληρη τή Μεγάλη Σαρακοστή, τά ἀποστολικά ἀναγνώσματα ἀπό τήν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή μᾶς καθοδηγοῦν νά ἀναγνωρίσουμε στὸν Χριστὸ τὸν Μεγάλον Ἀρχιερέα, ὁ Ὅποιος πρόσφερε τὸν ἑαυτὸ Του ὡς θυσία μοναδική καὶ ὀριστική στὴν ἀσύλληπτη Θεία Λειτουργία τῆς σωτηρίας μας.

Ταυτόχρονα τά ἀναγνώσματα αὐτὰ μᾶς δείχνουν ξεκάθαρα τίς πελώριες διαφορές πού ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ ἔχει ἀπὸ τίς τελετουργίες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Νά, λοιπόν: ὁ σημερινὸς ἀπόστολος μᾶς θυμίζει πὼς ἡ τελετουργία ἄφεσης πού διέθεταν οἱ Ἑβραῖοι ἦταν ἀπλῶς συμβολική. Μὲ ἄλλα λόγια, δέν παρήγε ἀποτελέσματα – κάτι λογικὸ ἀφοῦ τὸ αἷμα τῶν ζῶων δέν μπορεῖ νά ἐπηρεάσει τὸν ἄνθρωπο, πολὺ περισσότερο νά τὸν τελειοποιήσει. Μιὰ συμβολικὴ πράξη ἦταν ἀπλῶς, μὲ προσευχὴς μετανοίας βέβαια, γιὰ νά προετοιμάσει τὸν λαὸ γιὰ ὅσα θὰ ἀκολουθοῦσαν μὲ τὸν Μεσσία.

Ἔρχεται ὅμως ὁ Μέγας Ἀρχιερέας ὁ Ὅποιος διαθέτει ἐξουσία καθαρισμοῦ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀνοίγει τὸν δρόμο. Θυμόμαστε ὅτι κάποτε οἱ Φαρισαῖοι τὸν ρώτησαν: «Μὲ ποιά ἐξουσία τά κάνεις αὐτά;», συγχώρηση ἁμαρτιῶν, θαύματα, διδασχὴ. Μὲ τὴν ἐξουσία τοῦ Αἵματός

Του τά πραγματοποιεῖ! Γιατί; Ἐπειδὴ πρόσφερε ὡς ἱερούργος τὴν ἀσύλληπτη Θεία Λειτουργία τῆς σωτηρίας μας. Χωρὶς νά ματώνει ἄλλους παρά μόνο τὸν ἑαυτὸ Του...

Τὸ νά ποῦμε πὼς ἔτσι ὑπογράφει τὴν ἄφεσή μας μὲ τὸ Αἷμα Του εἶναι ἀπλή μεταφορικὴ εἰκόνα. Δέν ὑπογράφηκε καμμία συγχώρηση ὅπως τὴν φανταζόμαστε ἀπὸ τίς ἐμπειρίες μας, ἀδελφοί μου. Ἀφοῦ ἐνσωματώθηκε, ἀχώριστα πλέον, ἡ ἀνθρώπινη φύση μας στὴ θεϊκὴ Του φύση, προσφέρθηκε ὡς δῶρο στὸν Θεὸ Πατέρα ὅπως ἐμεῖς προσφέρουμε τὰ δῶρα μας γιὰ τὴ Λειτουργία. Ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ γεύθηκε τὸν θάνατο ὥστε ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ καθενὸς μας νά γευθεῖ τὴ Ζωή. Καὶ ὅλα αὐτά χωρὶς νά πάψει νά εἶναι ἀνθρώπινη φύση.

Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνης τῆς ὑπερκόσμιας Λειτουργίας καὶ μετὰ, ὅσοι μετέχουν μὲ τὴν θέλησή τους στὸν Χριστό, καὶ μὲ ἀληθινὴ διάθεση μετάνοιας γιὰ νά ἀλλάξουν, ἔχουν ἐξουσία νά γίνουν παιδιά τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης. Οἱ ἁμαρτίες τους ἀποτελοῦν ἀσήμαντη λεπτομέρεια πού καίγεται μέσα στὴν ἄβυσσο τῆς ἀγαπητικῆς φωτιᾶς τοῦ Θεοῦ.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ κοσμοϊστορικὸ γεγονός καὶ μετὰ, ἀδελφοί μου, καλοῦμαστε νά

Τόν μιμούμαστε, και ως ιερείς και ως δῶρο ταυτόχρονα. Πῶς γίνεται αυτό; Προσφέρουμε τόν ἑαυτό μας μέ ἀγάπη στους ἀδελφούς μας, μέ ποικίλους τρόπους, ἀνάλογα μέ τίς ἰκανότητές μας και μέ τίς περιστάσεις. Μέ αὐτή τή στάση μετέχουμε στήν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ!

Ἀκούγεται ἀπρόσιτο και ἀκατανόητο, και ὄντως εἶναι. Πῶς γίνεται ἐφικτή μιὰ τέτοια θυσία; Πῶς μπορούμε ἐμεῖς οἱ ταλαίπωροι και ἀτελεῖς νά ἐπιτελοῦμε ἔργο παρόμοιο μέ τοῦ Χριστοῦ; «Διά Πνεύματος αἰωνίου», λέει ὁ ἀπόστολος σήμερα. Τό Ἅγιο Πνεῦμα, τό Ὅποιο λάβαμε ως σπόρο κατά τό Χρῖσμα, ὅταν συναντήσῃ προθυμία στήν βούλησή μας, ἐργάζεται μυστικά στήν ψυχή μας για νά μᾶς μύησῃ στή Λειτουργία τῆς σωτηρίας.

Μόνο ἀγιοπνευματικά εἶναι κατορθωτή ἡ μίμηση τῆς ἐξουσίας τοῦ Χριστοῦ. Διότι, ἄλλωστε, πρέπει νά διευκρινίσουμε τί σημαίνει ἐξουσία.

Γιά κοιτάξτε τί ἀκούσαμε στό Εὐαγγέλιο. Κάποιοι μαθητές Τοῦ ζητοῦν εὐνοια. Πόσο γνώριμη μᾶς εἶναι αὐτή ἡ σκηνή... Μόλις εἶδαμε τά θαυμάσια τοῦ Χριστοῦ (λίγο πρὶν ἀπό τό περιστατικό αὐτό εἶχε γίνει ἡ Μεταμόρφωσή Του), ζητᾶμε νά μᾶς χαρίσῃ δόξα κοντά Του! Ὡς εὐνοια πρὸς ἐμᾶς εἰδικά, ὄχι ως δῶρο πού θά προορίζεται για ὅλους!

Και ὁ Χριστός τούς ἀπαντᾷ: «Στό χέρι σας εἶναι». Τί θέλει νά πεῖ; Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέει ὅτι ἐξουσία ἀπό τόν Χριστό παίρνουν ὅσοι δείξουν περισσότερο ζῆλο για νά ἐκδηλώνουν ἀγάπη και ταπείνωση. Αὐτό

συμβαίνει ἐπειδὴ ὁ Χριστός μᾶς ἄλλαξε τήν ἔννοια τῆς δύναμης και τήν ἔκανε συνώνυμη μέ τήν ταπείνωση και τήν ἀγάπη: «Δέν ἦλθα για νά ὑπηρετηθῶ ἀλλά για νά ὑπηρετήσω».

Μάλιστα, ὁ ἀπόστολος μίλησε σήμερα και για νεκρά ἔργα. Ποιά εἶναι αὐτά; Ἡ ἁμαρτία, φυσικά, ἀλλά και ἡ αὐτοδικαίωση, τό νά συμπεριφερόμαι σάν νά μὴν ἔχω ἀνάγκη τόν Θεό για τήν σωτηρία μου, σάν νά μέ δικαιώνουν μόνο κάποιες καλές πράξεις. Λεῖπουν ταπείνωση και ἀγάπη δηλαδή. Ἀντίθετα, σύμφωνα μέ τήν περικοπή, ὁ Θεός εἶναι ζωντανός, γι' αὐτό και πρέπει νά λατρεύεται ἀπό ἀνθρώπους πρόθυμους νά λαμβάνουν ζωὴ ἀπό Αὐτόν.

Ἔτσι, ὁ συνδυασμός τῶν δύο περικοπῶν σήμερα ξεκαθαρίζει τήν ἔννοια τῆς ἐξουσίας. Ὁ Χριστός ἔχει ἐξουσία νά συγχωρεῖ ἁμαρτίες σβήνοντάς τες μέ τό Αἷμα Του και σέ ἐμᾶς ἔδωσε τήν ἐξουσία νά γινόμαστε ἀδέλφια Του στόν βαθμό πού α) κοινωνοῦμε τά Μυστήρια Του, β) Τόν μιμούμαστε, ὅσο μπορεῖ ὁ καθένας, στήν ταπείνωση και στήν ἀγάπη.

* * *

Ἀδελφοί, εἶδαμε τίς προηγούμενες Κυριακές ὅτι ὁ Χριστός, ως Μέγας Ἀρχιερέας, διέσχισε τήν πύλη και εἰσῆλθε στά Ἅγια τῶν Ἁγίων τραβώντας και ἐμᾶς μαζί Του. Μᾶς θυμίζει αὐτό τήν φράση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Ὅταν φανερωθῇ ὁ Χριστός, πού εἶναι ἡ ζωὴ μας, τότε θά φανερωθοῦμε και ἐμεῖς τό τί πραγματικά θά γίνουμε».

Α΄ Οικουμενική Σύνοδος και Δημοκρατία

Δημητρίου Ν. Μόσχου

Καθηγητού Θεολογικής Σχολής Ε.Κ.Π.Α.

Ἡ πρόσφατη επέτειος τῶν 1700 χρόνων ἀπό τήν Α΄ Οἰκουμενική Σύνοδο μᾶς δίνει τήν εὐκαιρία νά ἐξετάσουμε σημαντικά σύγχρονα ζητήματα. Ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας ἔχει χαρακτηριστεῖ ὡς ἡ ἀρχή μιᾶς σειρᾶς «αὐτοκρατορικῶν συνόδων», ὅπου οἱ αὐτοκράτορες ὀργάνωναν τίς συνόδους καί ἐπέβαλλαν τίς ἀποφάσεις τους. Μιά τέτοια ἄποψη θά ἀποδείκνυε τή συνοδικότητα τῆς Ἐκκλησίας ἕνα ἀπλό τέχνασμα πολιτικῆς ἐπιβολῆς. Τά πράγματα ὅμως εἶναι πιό σύνθετα: ἡ συνοδικότητα συνάπτεται ἄμεσα μ' ἕνα συστατικό ἐκκλησιολογικό χαρακτηριστικό πού εἶναι ἡ ἐλευθερία στήν ἐν Χριστῷ κοινωνία καί ἐνότητα, ἕνα στοιχεῖο πού μπορεῖ νά χρησιμεύσει ὡς πνευματική ἔμπνευση στή νεωτερική δημοκρατία (μέ τήν ὁποία βέβαια δέν ταυτίζεται).

Πράγματι, ἡ Ἐκκλησία ἀπό τήν ἀρχή τοῦ βίου της συνυφάνθηκε μέ τή λειτουργία τῆς ἐλληνορωμαϊκῆς δημοκρατικῆς παράδοσης. Ὁ Χριστιανισμός ἐμφανίστηκε κατά τή διάρκεια τοῦ 1^{ου} αἰ. μ.Χ., τήν ἐποχή τοῦ λεγόμενου Πριγκιπάτου, ὅπου τά δημοκρατικά στοιχεία (ἀκόμη καί ὡς μνημες ἢ ρητορικές μορφές) ἦταν ἀκόμα λειτουργικά στίς πολιτικές διαδικασίες τῆς αὐτοκρατορίας στή Ρώμη καί τίς ἐπαρχιακές πόλεις. Ἡ Σύγκλητος καί οἱ ὑπατοί ἀντι-

προσώπευαν ὡς ὄργανα τή νομοθετική καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, παρ' ὅλο πού ὁ *princeps civium* ἔλεγχε αὐτούς τούς θεσμούς μέ διάφορους τρόπους. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν ἀπό καιρό στερήσει ἀπό τίς πόλεις τήν ἀνεξάρτητη πολιτική τους δύναμη. Ὡστόσο, αὐτές ἐξακολουθοῦσαν νά διαθέτουν ἕνα τοπικό ἀντιπροσωπευτικό συμβούλιο (τήν *curia* ἢ βουλή) καί πολλές τοπικές ἐνώσεις. Οἱ χριστιανοί χρησιμοποίησαν τόν ὄρο Ἐκκλησία ἀπό πολύ νωρίς γιά τίς εὐχαριστιακές τους συνάξεις. Ἦταν ἕνας πολιτικός ὄρος γεμάτος δημοκρατική χροιά. Ἐπιπλέον, ἡ πρώτη Ἀποστολική Σύνοδος στό Ἱεροσόλυμα διατηρεῖ μιᾶ ἰσχυρή ἀνάμνηση τῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν. Ἡ ἀπόφαση πού στάλθηκε στήν Ἀντιόχεια ἀρχίζει μέ τά λόγια, «Ἔδοξε τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καί ἡμῖν» (Πράξ. 15, 28), τό ὁποῖο εἶναι μιᾶ σαφῆς ἀναφορά στό "senatui placuit" ἢ, στά ἐλληνικά, «ἔδοξεν τῇ βουλῇ καί τῷ δήμῳ». Ὑπάρχει πλούσια βιβλιογραφία γιά τό πῶς ἡ διαδικασία τῆς Συγκλήτου ἐπηρέασε τή λειτουργία μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς Συνόδου ἐνῶ ἔχουμε σημαντικές τοπικές συνόδους τόν 3^ο αἰ. στήν Ἀνατολή (Αἴγυπτο, Ἀραβία μέ τή συμμετοχή τοῦ Ὁριγένους, Ἀντιόχεια) μέ ἀποτέλεσμα στίς ἀρχές τοῦ 4^{ου} αἰ. ἡ Σύνοδος νά ἔχει μιᾶ δική της δυναμική. Ὁ πάπας

Μιλτιάδης στήν έντολή του Κωνσταντίνου νά κρίνει σέ δικαστήριο τό «έκκλητο» του Καικιλιανού Καρχηδόνας (πού οί Δονατιστές αντίπαλοί του είχαν καθαιρέσει), απάντησε μετατρέποντας τό δικαστήριο σέ τοπική σύνοδο (313).

Ώστόσο, σέ πολιτικό επίπεδο, τήν ίδια εποχή, τόν 4^ο αϊ., οί αντιπροσωπευτικοί μηχανισμοί των έλληνορωμαϊκών δημοκρατικών πολιτικών δομών είχαν ήδη χάσει τό μεγαλύτερο μέρος τής σημασίας τους, ακόμα και ή πρωτεύουσα. Οί αυτοκράτορες έμεναν πολύ λίγο στή Ρώμη. Στίς έκστρατείες τους έναντίον διαφόρων έχθρών, βοηθήθηκαν από φιλόδοξους αλλά ίκανούς άξιωματικούς πού θά μπορούσαν νά διοικήσουν αποτελεσματικά τό κράτος και ήταν αυτοί πού έπαιρναν τίς αποφάσεις στό λεγόμενο "Consistorium" ή "Silentium", και όχι ή Σύγκλητος (πού και από τήν άρχή ήταν ένα μάλλον όλιγαρχικό όργανο).

Ο Κωνσταντίνος αναγνώρισε τή δυναμική τής συνόδου στήν Έκκλησία και όργάνωσε και χρηματοδότησε ένα τέτοιο γεγονός σέ μιά παγκόσμια τότε κλίμακα, έντυπωσιάζοντας πολλούς έκκλησιαστικούς συγγραφείς, όπως τόν Ευσέβιο Καισαρείας, έναν σύγχρονο τής Συνόδου. Ο Ευσέβιος παραλλήλισε αυτή τή συνάντηση όχι μέ τή λεγόμενη Άποστολική Σύνοδο (των Ίεροσολύμων), όπως θά ήταν λογικό, αλλά μέ τήν ίδια τήν Πεντηκοστή. Ο Κωνσταντίνος έθεσε έτσι σέ κίνηση μιά σύγκλιση (ή άκόμη και συγχώνευση) ενός χαρισματικού

πνευματικού φαινομένου (πνευματικού μέ τήν έννοια τής κατάβασης από τό Άγιο Πνεύμα) μέ μιά αναβιωμένη δημοκρατική διαδικασία. Αυτή ή συγχώνευση φέρει ένα ουσιαστικό μήνυμα για τή σύγχρονη κοινωνία. Τό γεγονός ότι μέσω τής Συνόδου τής Νίκαιας, ή έμπειρία του Άγίου Πνεύματος διαμεσολαβείται μέσω μιās υπάρχουσας ανθρώπινης υποδομής, μέ τήν όποία τό Πνεύμα συνυπάρχει, ουσιαστικά ισότιμα, και ότι οί αποφάσεις γίνονται αποδεκτές μετά από μακρές και σκληρές συζητήσεις, σημαίνει ότι ή ένότητα και ή καθολικότητα τής Έκκλησίας οικοδομείται από τήν άρχή μέσα σέ μιά διαλεκτική σχέση μέ τήν έλεύθερη βούληση, τή λογική και τόν διάλογο πού «καλούνται στή ζωή» μέσω του Άγίου Πνεύματος. Ώστόσο, αυτά τά στοιχεία δέν είναι μόνο κρίσιμα για τήν έσωτερική ζωή τής Έκκλησίας. Είναι επίσης άπαραίτητα για τή σημερινή σύγχρονη κοινωνία. Σέ έναν κόσμο όλιγαρχικών δομών και εταιρικών αποφάσεων «από πάνω προς τά κάτω» και σέ μιά εποχή κατανόησης τής πολιτικής ως έκτελεστικής έξουσίας και όχι ως τρόπου όραματισμού μιās καλύτερης κοινωνίας, ή κληρονομιά τής Α΄ Οικουμενικής Συνόδου έγκαθιστά σέ κοινές διαδικασίες άναζήτησης, διαβούλευσης και λήψης αποφάσεων (πού συνεπάγεται διάλογο, νίκη κατά του έγωισμού κ.λπ.) έναν πνευματικό πυρήνα. Η κατανόηση αυτού του πνευματικού πυρήνα θά συμβάλει σέ έναν πιό βιώσιμο και δίκαιο κόσμο.

Ίχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (XXI) Ἡ συνοδικότητα στήν κανονική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας (Α΄)

Ἀρχιμ. Ἀμφιλοχίου Μήλτου
Δρος Θεολογίας

Ἔχοντας ολοκληρώσει τήν ἐνδεικτική ἐξέταση τῆς πατερικῆς θεμελίωσης τῆς συνοδικότητας στίς δύο τῆς διαστάσεις, τήν ἐκκλησιαστική καί τήν ἐπισκοπική, στό παρόν καί τό ἐπόμενο ἄρθρο θά δοῦμε πολύ συνοπτικά πῶς ἡ πατερική αὐτή θεώρηση διαπτότισε τούς κανόνες τῶν τοπικῶν καί Οἰκουμενικῶν Συνόδων πού συνιστοῦν τήν κανονική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Στήν συνέχεια, ἀπό τό μεθεπόμενο σημείωμά μας, ὅπως ἔχουμε ἀναγγεῖλει, θά προσεγγίσουμε ἀπό δογματική ἢ συστηματική πλευρά τό θέμα μας.

Τί ἔχουν, ἄραγε, νά μᾶς ποῦν οἱ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν συνοδικότητα; Εἶναι εὐκόλο νά ἐννοήσει κανεῖς ὅτι μᾶς μιλοῦν γιά τήν δεύτερη μορφή τῆς συνοδικότητας, αὐτή τῶν ἐπισκόπων, κάθε φορά πού ἀναφέρονται στόν θεσμό τῶν συνόδων. Ὅμως, γιά τήν γενική συνοδικότητα ὡς χαρακτηριστικό τῆς ἴδιας τῆς φύσης τῆς Ἐκκλησίας, τί θά μπορούσαμε νά ἐξάγουμε ἀπό τό *corpus canonum*; Κάθε φορά πού οἱ κανόνες ἀναφέρονται στήν τοπική Ἐκκλησία, τήν δομή, τήν λατρεία καί τήν λειτουργία τῆς κοινότητας, μᾶς ἀποκαλύπτουν οὐσιαστικά τόν συνοδικό ἢ συλλογικό χαρακτήρα τῆς συμπόρευσης τῶν πιστῶν, δηλαδή

τήν ἐκκλησιακή συνοδικότητα. Κάποιος θά παρατηρήσει ὅτι οἱ κανονικές προβλέψεις ἀφοροῦν κυρίως τό ἐπισκοπικό λειτουργήμα. Αὐτό φαντάζει σήμερα πιό ἱεραρχικό ἢ κληρικαλιστικό καί λιγότερο «συνοδικό», διότι κατανοοῦμε συνήθως τήν εὐρεία ἢ ἐκκλησιακή συνοδικότητα μέ δημοκρατικούς ὅρους. Τό πνεῦμα, ὡστόσο, καί ὁ σκοπός τῶν κανόνων εἶναι διαφορετικός· ὡς πρώτιστο μέλημά τους ἔχουν τήν διαφύλαξη τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας σέ κάθε τόπο. Ἡ συμπερίληψη καί ἐνεργή συμμετοχή ὄλων ἦταν προφανῶς αὐτονόητα. Ἐς σταχυολογήσουμε κάποιους κανόνες πού ἀφοροῦν τήν τοπική Ἐκκλησία.

Ὁ 18^{ος} κανόνας τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπιβεβαιώνει τήν δομή μίας ἐπισκοπῆς, ὅπως τήν ξέρουμε τουλάχιστον ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ἁγ. Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, ἦτοι ἕνα ἐπίσκοπος, οἱ πρεσβύτεροι καί οἱ διάκονοι. Ὅπως φαίνεται ἀπό τόν 16^ο τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς, τόν 2^ο τῆς Β΄ καί τόν 20^ο τῆς Δ΄ τῆς Χαλκηδόνος, ὁ κληρικός ἐξαρτᾶται ἀπό τόν ἐπίσκοπο πού τόν χειροτόνησε καί δέν μπορεῖ νά ἀλλάξει ἐπισκοπή παρά μόνο μέ τήν ἄδεια τοῦ ἐπισκόπου του. Ἀπό τόν 5^ο κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς καί ἄλλους (π.χ. 16^{ος} τῆς Χαλ-

κηδόνος) προκύπτει ότι τό δικαίωμα του αποκλεισμού από τήν εὐχαριστιακή κοινωνία ὁποιοδήποτε μέλους τῆς κοινότητας ἀνήκει στόν ἐπίσκοπο, μία ἀπόφαση πού κατ' ἀρχήν ὀφείλει νά γίνεται σεβαστή καί ἀπό τίς ἄλλες Ἐκκλησίες.

Οἱ κανόνες τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιόχειας (τό 341), προβλέπουν ὅτι κάθε ἐπίσκοπος ἔχει ἐξουσία ἐντός τῆς ἐπαρχίας του ἀλλά, ἐκτός αὐτῆς, δέν μπορεί νά ἐνεργεῖ μόνος δίχως συμφωνία τοῦ μητροπολίτη καί τῶν ἄλλων ἐπισκόπων (κανόνας 9), οὔτε μπορεί νά πάει σέ ἄλλη ἐπισκοπή, νά χειροτονήσῃ ἤ νά ἀναμειχθεῖ στίς ἐσωτερικές τῆς ὑποθέσεις (35^{ος} Ἀποστολικός κανόνας καί κανόνες 13 καί 22 τῆς Ἀντιόχειας). Ὁ 20^{ος} τῆς Πενθέκτης ἀπαγορεύει ἀκόμα καί τήν διδασκαλία ἑνός ἐπισκόπου σέ ἄλλη ἐπισκοπή ἐπί ποινῆ καθαιρέσεως.

Ὁ περίφημος 8^{ος} κανόνας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς ὀρίζει ὅτι πρέπει ὁπωσδήποτε νά ὑπάρχει μόνο ἕνας ἐπίσκοπος σέ κάθε πόλη. Στήν ἀρχή αὐτή, ἕνας ἐπίσκοπος ἀνά πόλη, βασιζονται πολλοί ἄλλοι κανόνες ὅπως οἱ 18^{ος} τῆς Συνόδου τῆς Ἄγκυρας (314), 18^{ος} τῆς Ἀντιόχειας, ὁ 36^{ος} Ἀποστολικός, 29^{ος} τῆς Χαλκηδόνος. Ὁ καθηγητής π. Ἰωάννης Μέγιεντορφ σημειώνει σχετικά ὅτι καμμία ἄλλη κανονική ἀπαγόρευση δέν θεσπίστηκε μέ μεγαλύτερη σαφήνεια καί αὐστηρότητα στήν κανονική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τόν κανόνα πού ἀπαγορεύει περισσότερες ἀπό μία ἐκκλησιαστικές δομές σέ ἕναν τόπο. Μέ βάση τήν σύνδεση αὐτῆ ἐκκλησιαστικότητας καί ἐδαφικότητας, καθώς καί τήν ἐκκλησιακή κατανόηση τῶν βαθμῶν τῆς ἱερωσύνης, ὁ κανόνας 6

τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς (451) διακηρύττει μέ ἀπόλυτο τρόπο τήν μή ἐγκυρότητα τῶν ἀπολελλυμένων χειροτονιῶν (*in absoluto*), δηλαδή αὐτῶν πού ἔγιναν χωρίς ἀναφορά σέ συγκεκριμένη ἔδρα, μία ἀρχή πού τηρεῖται, ἔστω θεωρητικά, μέχρι καί σήμερα τόσο στήν Δύση ὅσο καί στήν Ἀνατολή. Ὑπό τό ἴδιο πνεῦμα τῆς σύνδεσης ἐπισκόπου καί τοπικῆς Ἐκκλησίας, τό μεταθετό ἑνός ἐπισκόπου θεωροῦνταν κατ' ἀρχήν ἀδύνατο, ἐπιτρεπόμενο ἀπό κάποιους κανόνες μόνο κατ' οἰκονομίαν¹.

Εἶναι φανερό ὅτι τά παραπάνω ἐκφράζουν καί υἱοθετοῦν τήν ἐκκλησιολογία τῶν Πατέρων πού ἐξετάσαμε στά προηγούμενα ἄρθρα. Οἱ κανόνες αὐτοί προϋποθέτουν δύο θεμελιώδεις ἐκκλησιολογικές ἀρχές. Πρῶτον, δέν μπορεί νά ὑπάρχει παρά μόνο μία Ἐκκλησία, μία Εὐχαριστία, μία Ἁγία Τράπεζα, ἕνας ἐπίσκοπος· μία ἀρχή γιά πρώτη φορά μέ σαφήνεια διατυπωμένη στόν Ἅγ. Ἰγνάτιο Ἀντιοχείας. Ἐνῶ τά δύο πρῶτα (εὐχαριστία καί τράπεζα) μπορούν νά αὐξηθοῦν, τό τρίτο ὄχι. Δεύτερη ἀρχή εἶναι ἐκείνη τῆς ταύτισης μεταξύ ἐπισκόπου καί τοπικῆς Ἐκκλησίας, πού ἀσφαλῶς ἀπαντᾷ ἤδη στόν Θεοφόρο Ἰγνάτιο, τονίστηκε περισσότερο δέ ἀπό τόν Ἅγ. Κυπριανό Καρθαγένης καί υἱοθετήθηκε ἀπό πολλούς κανόνες, πέραν ἐκείνων πού ἤδη ἀναφέραμε. Ἡ ὑπαρξη δευτέρου ἐπισκόπου στήν ἴδια πόλη σημαίνει αὐτομάτως τήν ὑπαρξη ἄλλης Ἐκκλησίας, δηλαδή σχίσμα.

Σχετικά μέ τήν ἐπισκοπική συνοδικότητα, οἱ κανόνες (4^{ος}, 5^{ος}, 6^{ος}) τῆς Α' Οἰκουμενικῆς θεσμοθέτησαν τήν ἤδη ὑπάρχουσα πρακτική τῆς σύγκλησης συνόδων ἐπισκόπων. Τί ὀρίζουν αὐτοί οἱ κανόνες;

Ἡ σύνοδος συγκεντρώνει ὄλους τούς ἐπι-
σκόπους μίας ἐπαρχίας καί προβλέπεται
ἡ ἐπίτευξη συμφωνίας, συναίνεσης, γιά
τίς ἐκλογές καί ἐπισκοπικές χειροτονί-
ες. Πέρα ἀπό τίς χειροτονίες, ὅπως θά
διευκρινίσει ἡ Β΄ Οἰκουμενική στόν 2^ο
κανόνα της, «εἶναι σαφές ὅτι ἡ σύνοδος
τῆς ἐπαρχίας θά ἐξετάζει τίς ὑποθέσεις
κάθε ἐπαρχίας, σύμφωνα μέ τίς ἀποφά-
σεις της Νίκαιας». Μεταξύ τῶν ἐπισκό-
πων, ὁ μητροπολίτης διακρίνεται σαφῶς
ὡς ὁ πρῶτος μεταξύ τους, τοῦ ὁποῦ
ἡ συγκατάθεση γιά τίς χειροτονίες εἶναι
ἐπίσης ἀναγκαία. Σύμφωνα μέ τόν 5^ο
κανόνα, ὁ λόγος ὑπαρξῆς τῶν συνόδων
εἶναι ἡ διατήρηση τῆς εὐχαριστιακῆς κοι-
νωνίας μεταξύ τῶν τοπικῶν κοινοτήτων
πού προΐσταται ἐπίσκοπος.

Ἐπίσης, ἡ ἐπαρχιακή σύνοδος ἀποτε-
λεῖ ἕνα εἶδος δευτεροβάθμιου ὀργάνου
προσφυγῆς γιά κληρικούς ἢ πιστούς,
μιά ἀρχή κατά κάποιον τρόπο «ἀνώτε-
ρη» ἀπό τόν ἐπίσκοπο, ἐπιφορτισμένη
μέ τήν ἐπίλυση συγκρούσεων, ἀλλά καί
γενικότερα μέ τή διευθέτηση ἐσωτερι-
κῶν ὑποθέσεων τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας
ἢ μέ τήν προστασία τῶν ἀσθενέστε-
ρων ἀπό καταχρήσεις τῆς ἐπισκοπικῆς
ἐξουσίας. Τό ζήτημα τοῦ ἀφορισμοῦ, ἢ
τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀπό τήν κοινωνία, δέν
ἀποτελεῖ σέ καμία περίπτωση ἐσωτε-
ρική ὑπόθεση· ὄχι μόνο ἔχει πρακτική
σημασία ὡς πρός τή σχέση μεταξύ τῶν
ἐπισκοπῶν, ἀλλά, ἐπιπλέον, ἀποκαλύ-
πτει τήν ἴδια τή φύση τῆς ἐνότητας πού
ὕφίσταται μεταξύ τῶν τοπικῶν Ἐκκλη-
σιῶν. Ἐνας χριστιανός πού ἀποκλείε-
ται ἀπό τήν εὐχαριστιακή κοινωνία τῆς
τοπικῆς Ἐκκλησίας του εἶναι *ipso facto*

ἀφορισμένος ἀπό τήν *Una sancta*, λόγω
τῆς ταύτισης τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ 5^{ος} κα-
νόνας ἐκδηλώνει, λοιπόν, κατ' ἐξοχήν
τήν ἐνότητα ταυτότητος μεταξύ τῶν το-
πικῶν Ἐκκλησιῶν. Δέν ἐπρόκειτο γιά τή
ρύθμιση ἐνός ζητήματος ἐκκλησιαστικῆς
τάξεως, ἀλλά γιά τήν ἀπάντηση σέ ἕνα
πρόβλημα ἱκανό νά πλήξει τήν ὄντολο-
γική ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, τό κείμενο τοῦ
ἴδιου κανόνα δείχνει καθαρά ὅτι δέν τί-
θεται ζήτημα ἀφαίρεσης ἀπό τόν τοπικό
ἐπίσκοπο τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀπο-
κλεισμοῦ ἀπό τήν εὐχαριστιακή κοινο-
νία, ἀλλά ἐλέγχου τῶν κινήτρων του, δε-
δομένου ὅτι ἡ ἀπόφασή του ἐπηρεάζει
ἄμεσα τίς ἄλλες τοπικές Ἐκκλησίες καί,
ἀκριβῶς γιά τόν λόγο αὐτό, ἀπαιτεῖ τήν
ἐγκριση τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων. Ἐξάλ-
λου, κανένας κανόνας, γενικῶς, δέν ἐπι-
τρέπει σέ μιά σύνοδο νά παρεμβαίνει
στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις μίας τοπικῆς
Ἐκκλησίας, μέ τόν ἐπίσκοπό της νά δια-
τηρεῖ τήν ἐλεύθερη ἀρμοδιότητά του σέ
ζητήματα ἐσωτερικῆς ὀργάνωσης, ὅπως
εἶναι οἱ χειροτονίες. Εἶναι, ὡστόσο, θε-
μιτό ἡ σύνοδος ἢ ὁ μητροπολίτης νά
παρεμβαίνει σέ μιά ἐπισκοπή σέ περι-
πτωση σοβαροῦ προβλήματος στή σχέση
μεταξύ τῆς κοινότητας καί τοῦ ἐπισκό-
που της. Ἔτσι, σέ περίπτωση διαφορᾶς
πού δέν μπορεῖ νά ἐπιλυθεῖ στό πλαίσιο
τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ σύνοδος καί ὁ
πρῶτος της ἀποτελοῦν τό ὄργανο προ-
σφυγῆς καί ὄχι μιά ἀνώτερη δομή στήν
ὁποία ὑποτάσσεται ὁ ἐπίσκοπος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Βλ. τούς κανόνες 21^ο τῆς
Ἀντιόχειας, 1^ο τῆς Σαρδικῆς, 14^ο Ἀποστολικό.
Πρβλ. τούς 15^ο Α΄ Οἰκ., 5^ο Δ΄ Οἰκ., 48^ο
Καρθαγένης, 2^ο Πενθέκτης.

Ἡ ἀρχή τῆς συνεργίας θείας βουλῆς καί ἀνθρώπινης θέλησης-σοφίας

Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου-Γρηγορίου Τύμπα
Ἱατροῦ, Δρος Ψυχανάλυσης

Ἔχουμε ἤδη ἀναφερθεῖ στίς δύο πρῶτες ἀρχές τῆς ποιμαντικῆς πράξης, ἴτοι τὴν ἐκκλησιαστική-μυστηριακή διάσταση καί τόν σεβασμό τοῦ προσώπου καί τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας. Αὐτές οἱ δύο ἀρχές συνδυαστικά συνθέτουν καί ὁδηγοῦν στήν τρίτη ἀρχή, δηλαδή τῆς συνεργίας τῆς θείας βουλῆς καί τῆς ἀνθρώπινης θέλησης πρὸς τελεσφόρηση τῆς ποιμαντικῆς πράξης. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ πνευματική σχέση τοῦ ποιμένου μέ τόν ποιμαινόμενο σημαίνει τὴν συνεργασία τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειας μέ τὴν θεϊκή δύναμη, κατὰ τό «χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν»¹. Ἡ συνεργία αὐτή εἶναι ἀπαραίτητη τόσο γιὰ τὴν ψυχολογική πρόοδο ὅσο καί τὴν πνευματική μεταμόρφωση καί σωτηρία, ἔχει δέ καταγραφεῖ κυρίως ἀπὸ τόν Μάξιμο Ὁμολογητή, στόν ὁποῖο ἡ θεολογία τῶν δύο θελήσεων τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ βάση γιὰ τὴν ἀνθρωπολογία τῆς θέλησης.² Σύμφωνα μέ τόν μεγάλο θεολόγο, ἡ συνεργία αὐτή ἀγκαλιάζεται ἀπὸ τὴν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ, μέσα ἀπὸ τό σχῆμα τῶν λόγων προνοίας καί κρίσεως, οἱ ὁποῖοι περιφρουροῦν τὴν πραγμάτωση τῶν ἀρετῶν μέσα ἀπὸ τούς νόμους καί πνευματικούς τρόπους. Ἔτσι ἡ ποιμαντική πράξη ὀφείλει νά ἀναζητήσει αὐτούς τούς νόμους καί τρόπους

τῶν ἀρετῶν καί αὐτό χρειάζεται οὐσιαστική διεύρυνση τῶν ἀντιλήψεων γύρω ἀπὸ τὴν συμμετοχή τοῦ ἀνθρώπου στό ἔργο τῆς σωτηρίας του.

Ἐφόσον ἡ ἀνθρώπινη θέληση ἐκτείνεται σέ πολλαπλά επίπεδα ἀνθρώπινης δραστηριότητας, τότε στόν ὅρο ἀνθρώπινη βούληση καί θέληση ὀφείλει νά συμπεριληφθεῖ ἡ βαθύτερη ἐνεργοποίηση ὅλων τῶν «ἀρετῶν» καί ἱκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἐπιστημονικῶν, κοινωνικῶν, ἀκόμη καί καλλιτεχνικῶν. Αὐτό ἐπίσης σημαίνει τὴν ἐνσωμάτωση δημιουργικῶν γνώσεων καί πρακτικῶν καί ἀπὸ ἄλλες περιοχές τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἔτσι, μπορούμε νά ὀμιλοῦμε γιὰ μία διακριτική πρόσληψη καί ἀφομοίωση τῶν ἐπιστημονικῶν στοιχείων τῆς κάθε ἐποχῆς ἀπὸ τὴν θεολογική σκέψη μέ ἐφαρμογή στήν εὐρύτερη ἀνθρώπινη θέληση. Ὡστόσο, στήν πράξη πολλοὶ ποιμένες σήμερα ἐπιμένουν σέ μία στατική ἀντιληψη τῆς ψυχῆς καί τῆς ψυχικῆς ζωῆς χωρὶς αὐτὴν τὴν διάσταση τῆς συνεργίας, ἐνῶ ἀποδίδουν λαθησμένα ἐπίσης στήν πατερική προσέγγιση γιὰ τὴν ψυχὴ αὐθαίρετες προτάσεις περὶ σωτηρίας καί πνευματικῆς προόδου χωρὶς οὐσιαστικὴ προσπάθεια ἐκ μέρους τῶν πιστῶν. Νά θυμήσουμε ἐδῶ ὅτι, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δέν δημιούργησαν τό δικό τους

άνθρωπολογικό μοντέλο *ex nihilo*, ἐκ τοῦ μηδενός, ἀλλά ἐμπλούτισαν τό προϋπάρχον τῆς τότε περιρρέουσας, νεοπλατωνικῆς παραδόσεως, μέ χριστολογικές καί πνευματικές προοπτικές.³ Ἀντίθετα πρὸς αὐτή τὴν ἀφομοίωση, καί παρὰ τὴν σύγχρονη τάση μιᾶς «ἐπιστροφῆς στὴν παράδοση», δέν υφίσταται σήμερα συστηματικὴ προσπάθεια νά υἱοθετήσῃ ἡ Ποιμαντικὴ ἔννοιες ἀπὸ τὴν ψυχιατρικὴ ἢ τίς ψυχολογικὲς θεωρίες – οἱ ὁποῖες θά μπορούσαν νά βοηθήσουν τὸν ψυχωσωματικὸ ἄνθρωπο, γιὰ παράδειγμα, στὴν διαχείριση τοῦ ἀγχους καί ἄλλων προβλημάτων, ὅπως ἀκριβῶς καί ἡ ἱατρικὴ τοῦ σώματος ἐπιλύει ἀντίστοιχα θέματα.

Εἶναι σημαντικό ἐπομένως νά τονισθεῖ ὅτι γιὰ τὴν καρποφορία τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου ἀπαιτεῖται μία ἔμπρονη προσπάθεια τόσο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ποιμένου ὅσο καί ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ποιμαινομένου. Στὴν προοπτικὴ τῶν «ὀδυνῶν» τοῦ ἀποστόλου Παύλου, κατὰ τό «τεχνία μου, οὐς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν»⁴, ἀπαιτεῖται προσπάθεια καί σημαντικὴ ἐνεργοποίηση ὄλων τῶν δυνατῶν μέσων, σωματικῶν, λογικῶν, ψυχολογικῶν, γιὰ τὴν ἐπίτευξη μιᾶς ἰσορροπημένης ζωῆς ὡς μιᾶς ὑγιοῦς βάσης γιὰ τὴν ἴδια τὴν «ἐν Χριστῷ ζωῆ». Συχνὰ οἱ ἄνθρωποι προσέρχονται στὴν ποιμαντικὴ σχέση περιμένοντας μία «ἄνωθεν», σχεδόν θαυματουργικὴ, ἀλλαγὴ στὴν ζωῆ τους, μόνον καί μόνον ἐπειδὴ στράφηκαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Εἶναι καθῆκον τοῦ ποιμένου νά ὀρίσει ἐδῶ τίς σωστὲς διαστάσεις. Καθ' ὅσον, ἡ συνεργία ἀρ-

χίζει νά ἀποδίδει καρπούς, μόνον ὅταν ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἐμπειρία τῆς μετανοίας, διὰ τῆς θείας χάριτος. Ἀντίθετα, ἡ ἀναγωγὴ τῆς ποιμαντικῆς πράξης σέ ἀποσπασματικὲς παρεμβάσεις στὴν ζωῆ τῶν ποιμαινομένων ἢ σέ ἓνα εἶδος φιλανθρωπικοῦ, κοινωνικοῦ ἢ ἄλλου ἔργου, δέν συντελεῖ τελικὰ στὸν ἐγκεντρισμὸ τοῦ ἀτόμου στὴν ἄμπελο τῆς Ἐκκλησίας.

(συνεχίζεται)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ἰω. 15, 5. 2. Βλ. Μάξιμος Ὁμολογητῆς, *Πρὸς Θαλάσιον* στ', PG 90:281CC: τὸ Πνεῦμα «παραλαβὸν θέλουσαν γνώμην τε καί προαίρεσιν μεταπλάττει πρὸς θέωσιν... προαίρεσίς ἐστι τὸ χρώμενον», καί *Εἰς τὸ Πάτερ ἡμῶν*, PG 90:877A: «ἐν τῷ θελήματι ἡμῶν ἐστι λοιπὸν ἡ σωτηρία ἡμῶν». 3. Κλασικὴ περίπτωση οἱ τέσσερις ἀρετές, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, ἀνδρεία καί ἐγκράτεια, ἀπὸ τὴν *Πολιτεία* τοῦ Πλάτωνα, ποὺ υἱοθετοῦνται ἀπὸ σειρά Πατέρων. Ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνὸς συνοψίζει τίς ψυχικὲς λειτουργίες ὡς δάνεια ἀπὸ τὴν ἀρχαία γραμματεία (ὅπως, νοῦς, λόγος, ἐπιθυμία, θυμὸς), ἐνῶ υἱοθετεῖ τόσο τὴν Ἱπποκρατικὴ ἱατρικὴ, ὅσο καί τὴν ἀρχαία κοσμολογία, βλ. *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως* 2, 21-4 ΕΠΕ 1, 165 κέ. 4. *Γαλ.* 4, 19: Χαρακτηριστικὲς οἱ προφητείες τοῦ Ἠσαΐα γιὰ τὸν ἐπερχόμενον Ἀμνὸ τοῦ Θεοῦ, *Ἠσ.* 53, 4-9: «οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καί περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, ... τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν».

Ἐρημίτης (λεπτομέρεια)

Βημόθυρα - Γονυκλισία

π. Χρυσοβαλάντη Θεοδώρου

προϊστ. Ἰ.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἁγ. Στεφάνου Ἀττικῆς, Δρος Λειτουργικῆς

Βημόθυρα. Ἔτσι λέγονται οἱ δύο θύρες πού κλείνουν τήν Ὠραία Πύλη. Ὀνομάζονται ἐπίσης «Πόρτες τοῦ Ἁγίου Βήματος» ἢ «Ἁγίες Πόρτες» ἢ καί «Καγκελοθυρίδες» (ὅταν δέν ὑπῆρχε τό σημερινό Τέμπλο, παρά μόνο κιγκλίδωμα). Πάνω ἀπό αὐτές, πού ἦταν χαμηλές, καί σέ ὅλη τήν ἔκταση τῶν θυρῶν, κρέμονταν τά ἀμφίθυρα ἢ βῆλα. Ὅταν διαμορφώθηκε τό σημερινό εἰκονοστάσιο (Τέμπλο), τά βημόθυρα παρέμειναν ὅπως ἦταν καί διατηρήθηκε πίσω ἀπό αὐτές «ἀπόλειμμα» τοῦ παλαιοῦ Βήλου, ἓνα χρυσοκέντητο ἢ εἰκονογραφημένο παραπέτασμα πού κρέμεται καί σύρεται εὐκόλα, γιά νά καλυφθεῖ τό κενό τό ἐπάνω ἀπό τά Βημόθυρα.

Τά Βημόθυρα εἶναι ἐπί τό πλεῖστον ξυλόγλυπτα, διακοσμημένα, καί ἐντός τῶν διακοσμήσεων ἔχουν συνήθως εἰκόνες τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν ἢ καί ἄλλων Ἀποστόλων.

Ὅταν δέν ἔχει εἴσοδο, τό βῆλο-καταπέτασμα εἶναι ἀνοικτό, ἀλλά τά βημόθυρα κλειστά καθ' ὅλη τή διάρκεια τοῦ ἔσπερινοῦ.

Οἱ ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρουσες διατάξεις τῶν Τυπικῶν περί ἀνοίγματος ἢ κλεισίματος τῶν βημοθύρων ξεπερνοῦν τά ὅρια τῆς παρούσης ἐργασίας.

Γ

Γάμος. Ὁ Γάμος εἶναι τό μυστήριο στό ὁποῖο μέ τήν ἱερολογία ἐξαγιαζεται ὁ φυσικός δεσμός μεταξύ ἀνδρα καί γυναίκα, πού ἐλεύθερα ἐνώνονται γιά ὅλη τους τή ζωή στή γῆ καί τήν πορεία τους στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Τά ὀνόματα τοῦ Μυστηρίου στήν Ἐκκλησία μας εἶναι *Γάμος, Στέψις, Στεφάνωμα καί Ζευξίς*.

Τόν μυστηριακό χαρακτήρα τοῦ Γάμου ἀποσαφηνίζει καί τονίζει ὁ θεῖος Παῦλος ὅταν γράφει πώς πρέπει νά γίνεται «ἐν Κυρίῳ», κηρύττοντας τόν δεσμό ἀδιάλυτο καί ἱερό καί ὑψούμενο περισσότερο ἀπό τόν Γάμο τῶν πρωτοπλάστων στόν παράδεισο (βλ. *Α΄ Κορ.* 7, 39).

Σέ χειρόγραφα γίνεται λειτουργική μνεῖα γιά τόν «...ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμου» (χφ. Σινᾶ 150 κανονάριο, 10ος-11ος αἰ.), ἢ ὅτι ἀναγινώσκειται «Τῆ ἐπαύριον» (8 Ἰανουαρίου) «τῶν Φώτων... ἡμέρα... περικοπή τοῦ ἐν Κανᾷ γάμου» (χφ. St. Petropolitanus Rossijskaja Nacionalnaja Biblioteka gr. 71, Εὐαγγελιᾶριο τοῦ ἔτους 1020 φ. 132r-v), καθώς καί τελεῖται ἡ «Σύναξις

τοῦ ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμου» (χφ. ἀγ. Παντελεήμονος Ἄθω 86, πραξαπόστολος 11ος-12ος αἰ., φ. 238ν).

Δέν τελοῦνται γάμοι τῆ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή καί ἄλλες ἡμέρες νηστείας.

Γενέσιον Θεοτόκου. Εἶναι μιά ἀπό τίς θεομητορικές γιορτές τῆς Ἐκκλησίας μας πού γιορτάζεται στίς 8 Σεπτεμβρίου. Ὄνομάζεται καί *Γενέθλιον*.

Γονυκλισία. Ἔτσι ὀνομάζεται ἡ κάμψη τῶν γονάτων σέ ὀρισμένες στιγμές τῆς λατρείας (πχ. ἐξομολογούμενος, χειροτονούμενος, ἐγκαινισμός Ναοῦ, κ.ἄ.) καί ἰδίως κατά τῆ Μ. Τεσσαρακοστή. Εἶναι μιά ἐξωτερική στάση πού φανερώνει ταπείνωση, μετάνοια καί συντριβή μπροστά στόν Θεό. Συνδυάζεται στήν ἀρχή μέ τήν ἐξομολόγηση καί τήν

ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν. Εἶναι ὅμως καί μιά στάση ἢ θέση προσευχῆς, ὅταν μάλιστα καί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος προσευχόταν γονατιστός (Λουκ. 22, 41).

Ἐπειδή ἡ γονυκλισία εἶναι ἐκδήλωση καί ἀπόρροια ταπεινώσεως, συντριβῆς καί πένθους τοῦ πιστοῦ γιά τίς ἁμαρτίες του, συνεπῶς δέν ἀρμόζει στή χαρούμενη καί εὐφρόσυνη διάθεση πού προξενεῖται ἀπό τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, τήν ὁποία γιορτάζουμε καί σέ κάθε τέλεση τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ἡ Ἐκκλησία μας θέσπισε κανόνες πού ἀπαγορεύουν τή γονυκλισία κατά τήν Κυριακή ἡμέρα.

Τό γονάτισμα κατά τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς κατά τήν ἀνάγνωση τῶν Εὐχῶν δέν γίνεται κατ' ἐξαίρεση, ἀλλά εἶναι ὀρθό καθότι γίνεται κατά τόν Ἑσπερινό ὁ ὁποῖος ἀνήκει στήν ἐπομένη ἡμέρα.

Γεῦμα

Ἡ δωρεά τοῦ ἡλίου (λεπτομέρεια)

VIII. Ἡ δράση τοῦ Μεθοδίου στήν Παννονία

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ἱερ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ἁγίων Ἀναργύρων Ψυρρῆ

Ἦστερα ἀπό ὅλα τὰ παραπάνω οἱ Βαυαροί ἐπίσκοποι ὑπεχώρησαν καί τήν ἀνοιξη τοῦ 873 ἀπελευθέρωσαν τόν Μεθόδιο. Δέν παρέλειψαν, ὅμως, νά ἀποστείλουν στόν Κότσελ ἀπειλητικό μήνυμα, μέ τόν ὁποῖο τόν προειδοποιούσαν ὅτι ἂν δεχόταν ξανά τόν Μεθόδιο θά περιέπιπτε σέ δυσμένεια ἐκ μέρους τους. Ὁ Μεθόδιος ἀπέφυγε νά ἐπιστρέφει στήν Μοραβία μέσῳ Βαυαρίας ἔχοντας πικρή πείρα ἀπό τήν ἐκεῖ μεταχείριση. Διερχόμενοι θά πρέπει μαζί μέ τούς μαθητές του νά πέρασαν καί ἀπό τό μοναστήρι τοῦ Ράιχεναου, ὅπως διασώζει σχετική μαρτυρία¹.

Ἐπιστρέφοντας ὁ Μεθόδιος στήν Μοραβία βρέθηκε ἀντιμέτωπος μέ μία νέα κατάσταση. Τήν ἀνοιξη τοῦ 873 οἱ Μοραβοί ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, μέ συνέπεια νά ἀποκατασταθοῦν οἱ σχέσεις μέ τόν Λουδοβίκο μόνο μέ τήν ὑπογραφή συνθήκης, ἡ ὁποία σὺν τοῖς ἄλλοις ἐπέτρεπε τήν ἐκ νέου ἐγκατάσταση τῶν Γερμανῶν κληρικῶν. Ὁ Σβατοπλόυκ, ἂν καί ἐπέτρεψε τόν Μεθόδιο καί τούς μαθητές του νά ἐγκατασταθοῦν καί νά ἐργασθοῦν στήν Μοραβία, ὁ ἴδιος ἐκκλησιαζόταν στούς ναούς τῶν Γερμανῶν κληρικῶν.

Ἡ δεύτερη περίοδος τοῦ Μεθοδίου στήν Μοραβία ἦταν ἰδιαίτερος παρα-

γωγική ἐργάσθηκε δραστήρια γιά τήν ἐδραίωση καί τήν διοργάνωση τῆς Μοραβικῆς Ἐκκλησίας καί παραλλήλως ἀνέπτυξε ἔντονη συγγραφική δράση μέ κορυφαῖο ἔργο τήν σλαβική μετάφραση τοῦ *Νομοκάνονος* τῶν 50 Κεφαλαίων τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Σχολαστικῶ². Ἀκόμη, στήν ἐποχή αὐτή ἀνήκει καί τό νομικό κείμενο πού ἐπιγράφεται *Νόμος τῆς ἐκδικάσεως τῶν ἀνθρώπων*, τό ὁποῖο βασιίζεται μέν στήν Ἐκλογή τῶν Ἰσαύρων, διευρυμένη, ἐμπλουτισμένη ὅμως καί μέ κεφάλαια κατάλληλα γιά τήν καθημερινή ζωή τῶν Σλάβων³.

Εὐνόητο ἦταν οἱ ἐπιτυχίες τοῦ Μεθοδίου νά δυσσαρεστήσουν πάρα πολλούς. Οἱ Γερμανοί κληρικοί, μέ προεξάρχοντα τόν Βίχιγκ, δέν ἔπαψαν πρός στιγμὴν νά βυσοδομοῦν γιά τίς ἐπιτυχίες τοῦ Μεθοδίου καί νά πιέζουν, εἴτε μέσῳ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος εἴτε μέσῳ τῆς Ρώμης, τόν Σβατοπλόυκ γιά τόν ἐξοβελισμό του. Σύντομα ἡ ἀλλαγὴ τῶν πολιτικῶν ἰσορροπιῶν στήν Ρώμη ἔφερε τούς ἀναμενόμενους καρπούς· ὁ πάπας Ἰωάννης Η΄ ἔσπευσε μέ ἐπιστολές στόν Σβατοπλόυκ καί στόν Μεθόδιο, στίς 14 Ἰουλίου 879, νά καλέσει τόν δεύτερο στήν Ρώμη μέ τίς ἀπίθανες κατηγορίες ὅτι δέν διδάσκει ὅ,τι ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἔμαθε παρά τοῦ κορυφαίου τῶν

ἀποστόλων καί ἀκόμη, τό πιό ἐξωφρενικό, ὅτι ψάλλει τήν λειτουργία στήν βάρβαρη, δηλ. σλαβική γλώσσα, ἀλλά μπορούσε νά κηρύττει σέ αὐτήν!

Μαζί μέ τόν Μεθόδιο ἀφίχθηκε στήν Ρώμη καί ὁ κατήγορός του Βίχιγκ, τόν ὁποῖο ὁ πάπας ἔσπευσε νά χειροτονήσει ἐπίσκοπο Νιτρίας, ὑπό τήν δικαιοδοσία τοῦ Μεθοδίου καί νά τόν ἀποστείλει πίσω στήν ἐπαρχία του. Στήν Νιτρία ὁ Βίχιγκ ἄρχισε νά διαδίδει ὅτι ἐπίκειται ἡ καταδίκη τοῦ Μεθοδίου· οἱ συνομιλίες στήν Ρώμη κατέδειξαν τό ἀντίθετο. Ἀφοῦ δόθηκαν ἐξηγήσεις, τόν Ἰούνιο τοῦ 880 ἐπέστρεψε ὁ Μεθόδιος στήν Μοραβία κομίζοντας ἐπιστολή τοῦ πάπα πρὸς τόν Σβατοπλόκ, μέ τήν ὁποία ἀναγνώριζε τό ἔργο του καί ἐνέκρινε τήν χρήση τῆς σλαβικῆς γλώσσας στήν λατρεία. Ἡ ἐπιστολή αὐτή ἦταν κεραυνός ἐν αἰθρία, ὅ,τι δηλ. δέν μπορούσε νά φαντασθεῖ ὁ Βίχιγκ καί ἡ μερίδα του, μέ συνέπεια νά ἐνταθεῖ ἡ ἀντίδρασή τους. Ἡ σφοδρότης, συνάμα καί ἡ δολιότης τῆς γερμανικῆς ἀντιδράσεως δέν ἔπαψαν οὔτε πρὸς στιγμήν· ἔτσι, ὁ πάπας κάλεσε ἐκ νέου τόν Μεθόδιο στήν Ρώμη.

Ὁ Μεθόδιος εἶχε πλέον σαφῆ ἐπίγνωση τῶν προθέσεων, ἀλλά καί τῶν ἀπωτέρων ἐπιδιώξεων τῆς ἀπαιτήσεως αὐτῆς· καταλάβαινε ὅτι μέ τήν ἱκανοποίηση τῆς παραπάνω ἀπαιτήσεως θά ἀναγνώριζε τόν πάπα τῆς Ρώμης ὡς κυρίαρχη ἐπὶ τῆς αὐτοκεφάλου σλαβικῆς Ἐκκλησίας τῆς Μοραβίας, μέ εὐνόητες συνέπειες. Γιά ὅλους τούς παραπάνω λόγους προτίμησε νά μὴ μεταβεῖ στήν Ρώμη, ἀλλά στήν Κωνσταντινούπολη, ἀποδεχόμενος ἔτσι σχετικὴ πρόσκληση

τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Α', μετά ἀπὸ εἰκοσαετῆ ἀποδημία ἀπὸ τήν Βασιλεύουσα. Ἡ πρόσκληση αὐτὴ δέν ἦταν ἄσχετη μέ τήν παλινόρθωση τοῦ Φωτίου στὸν πατριαρχικὸ θρόνο (877-886).

Στήν Κωνσταντινούπολη μετέβη, πιθανότατα τό 881, συνοδευόμενος ἀπὸ ομάδα μαθητῶν του καί ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τόν Βασίλειο Α', καθὼς καί ἀπὸ τόν πατριάρχη Φώτιο, μέ μεγάλες τιμές. Τό ἔργο του ἀναγνωρίσθηκε καί τέθηκε ὑπὸ τήν προστασία τοῦ αὐτοκράτορος καί ἀναγνωρίσθηκε ὡς ἀρχιεπίσκοπος αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, γιὰ τόν λόγο αὐτό ἄφησε πίσω του μερικὸς μαθητὲς του νά λειτουργοῦν ὡς ἀποκρισιάριοι στὸν πατριάρχη καί στὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Μεθόδιος ἐπέστρεψε ἀπὸ τήν Κωνσταντινούπολη στήν Μοραβία, ἴσως τό 883, μέ μεγαλύτερο θάρρος καί δύναμη, ἀφοῦ πλέον, ἔχοντας ἀμέριστη τήν αὐτοκρατορικὴ ὑποστήριξη, μπορούσε νά ἀντιμετωπίσει καλύτερα τήν ἀντίδραση τῶν Γερμανῶν κληρικῶν. Ἡ ἀλλαγὴ φάνηκε κατὰ τρόπο θεαματικὸ, ὅταν τό 884 ὁ Μεθόδιος ἀναγκάσθηκε νά καθαιρέσει καί ἀναθεματίσει τόν ἐπίσκοπο Νιτρίας Βίχιγκ ὡς αἰρετικὸ πνευματομάχο, ἀφοῦ δίδασκε τήν αἵρεση τοῦ filioque, προσφιλῆ στους Φράγκους ἀπὸ τόν προηγούμενο αἰῶνα⁴. Τό ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὁ Μεθόδιος δέν ζήτησε τήν ἐπικύρωση τοῦ ἀφορισμοῦ ἀπὸ κάποια ἄλλη ὑπέρτερη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, ἀλλά τόν ἐξέφρασε αὐτονόμως ὡς ἀρχηγὸς αὐτοκέφαλου Ἐκκλησίας. Ἡ θαρραλέα αὐτὴ κίνηση τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐξήθηκε κατὰ πολὺ τό κύρος του στήν συνείδηση τοῦ Σβατοπλόκ καί τοῦ ποιμνίου του.

Στήν τετραετία από τό ταξίδι στήν Κωνσταντινούπολη ἕως τήν ἐκδημία του, ὁ Μεθόδιος, μέ τήν βοήθεια δύο ταχυγράφων μαθητῶν του, ὀλοκλήρωσε τήν μετάφραση τῆς Ἁγίας Γραφῆς καθώς καί ἀρκετῶν βιβλίων νομοκανονικοῦ χαρακτήρος καί ἄλλων πατερικῶν ἔργων. Ὅταν ἀποτελείωσε τό ἔργο αὐτό, ἔκανε μία μεγαλοπρεπῆ λειτουργία μέ ὅλους τούς μαθητές του καί τίμησε τήν μνήμη τοῦ προστάτου του ἀγίου τῆς Θεσσαλονίκης Δημητρίου.

Ἐπιπλέον ἀπό μία τόσο περιπετειώδη ζωή, ὅταν αἰσθάνθηκε τό τέλος του, ὑπέδειξε ὡς διάδοχό του τόν Μοραβό μαθητή του Γοράσδο, ὁ ὁποῖος τόν εἶχε ἀκολουθήσει παντοῦ καί γνώριζε ἄριστα τήν ἑλληνική καί λατινική γλῶσσα.

Τήν Κυριακή τῶν Βαΐων τοῦ 885 ἀδι-αθέτησε καί μετά ἀπό τρεῖς ἡμέρες, στίς 6 Ἀπριλίου ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ. Ἡ κηδεία του ἦταν πάνδημη καί ψάλθηκε στά ἑλληνικά, λατινικά καί σλαβικά· τάφηκε στόν καθεδρικό ναό, δίχως ὅμως προσδιορισμό τῆς πόλεως.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ταχιᾶς, *Κύριλλος καί Μεθόδιος*, ὁ.π., σ. 153. 2. Βλ. Χ. Παπαστάθης, *Τό νομοθετικό ἔργο τῆς κυριλλομεθοδιανῆς ἀποστολῆς ἐν Μεγάλῃ Μοραβία*, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 43-66. 3. Βλ. Παπαστάθης, ὁ.π., σ. 43-131. 4. Βλ. D. Callahan, "The problem of the 'filioque' and the letter from the pilgrim monks of the Mount of Olives to Pope Leo III and Charlemagne", *Revue Bénédictine* 102 (1992) 75-143. Γενικά γιά τήν ἐξέλιξη τῆς διδασκαλίας βλ. J. Pelikan, *The Spirit of Eastern Christendom (600-1700)*, 2, Chicago-London 1974, σ. 183-198.

Μοναχός ἀγιογράφος

Μοναχός ξυλογλύπτης

ρόπηση τοῦ κακοῦ κάρμα. Ὡστόσο, ὡς πιά ἀποτελεσματικές προβάλλονται οἱ μέθοδοι «κάθαρσης τοῦ κάρμα» μέσω διαφόρων «θεϊκῶν μεταβιβάσεων». Ὁ Zhi Gang Sha καί οἱ «μαθητές-δάσκαλοι» του ἰσχυρίζονται ὅτι διαθέτουν ἀπεριόριστο ἀριθμό τέτοιων μεταβιβάσεων.

Οἱ «θεραπεῖες» αὐτές, σύμφωνα μέ τούς ἰσχυρισμούς τῆς κίνησης, μποροῦν νά μεταφερθοῦν καί μέ διαφορετικά μέσα, ὅπως CD, βιβλία ἢ τό διαδίκτυο. Ἔτσι, ὑποστηρίζεται ὅτι μπορεῖ κανεῖς νά λάβει μέσω διαδικτύου «θεραπεῖες» γιά πολλούς τομεῖς τῆς ζωῆς (π.χ. σχέσεις, οικονομικά ζητήματα). Παράλληλα, προβάλλονται ἰδιαίτερα ἐξειδικευμένες προσφορές στόν χῶρο τῆς «θεραπείας τῆς ψυχῆς», ὅπως τό "Divine Soul Mind Body Transplant of Divine Clearing of Blood". Ἀντίστοιχα, γιά κατοικίδια ζῶα προσφέρεται τό "Divine Soul Mind Body Transplant of Divine Nails for Pets".

Πέρα ἀπό τή «θεραπεία» τοῦ ἀτόμου, στήν ἰδεολογία τοῦ Zhi Gang Sha κεντρικό ρόλο κατέχει καί ἡ ἐξάλειψη τοῦ κακοῦ κάρμα σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο. Σύμφωνα μέ τή δική του ἀντίληψη, ἡ Γῆ βρίσκεται σέ μία διαδικασία μετασχηματισμοῦ πρός μία "Soul Light Era" (Ἐποχή τοῦ Φωτός τῆς Ψυχῆς), κατά τήν ὁποία δέν θά ὑφίσταται πλέον κακό κάρμα.

Στό πλαίσιο αὐτό, οἱ καταστροφές στόν κόσμο –οἱ ὁποῖες, ὅπως ὑποστηρίζεται, ἔχουν αὐξηθεῖ καί θά συνεχίσουν νά αὐξάνονται– ἐρμηνεύονται ὡς μορφή «ἐξόφλησης» τοῦ κακοῦ κάρμα πού ἡ ἀνθρωπότητα ἔχει συσσωρεύσει μέσω

κακῶν πράξεων, ἰδίως ἀπέναντι στό περιβάλλον. Γιά νά μετριαστοῦν τά δεινά ἕως τήν ὀλοκλήρωση αὐτῆς τῆς διαδικασίας, θεωρεῖται ἀναγκαῖα ἡ ὅσο δυνατόν μεγαλύτερη ἐξάλειψη τοῦ κακοῦ κάρμα μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

5. *Ψαλμωδία καί ἐπανάληψη φράσεων.* Σημαντικός ρόλος ἀποδίδεται καί στό "chanting" (ψαλμωδία/τραγουδί) τοῦ τραγουδιοῦ τῆς ψυχῆς «Ἀγάπη, Εἰρήνη, Ἀρμονία». Ἡ φωναχτή ἢ ἐσωτερική ἐπανάληψη ἀπλῶν συλλαβῶν, φράσεων καί τραγουδιῶν, τά ὁποῖα θεωρεῖται ὅτι ἔχουν ἀποσταλεῖ ἀπό τό Θεῖο, παρουσιάζεται ὡς βασική πρακτική τόσο γιά τήν ἀτομική «θεραπεία» ὅσο καί γιά τήν εὐρύτερη «κάθαρση».

6. *Ἀποκλειστικότητα, ἐρμηνεία ἀποτυχίας καί ἐξωτερική προβολή.* Στούς ἰσχυρισμούς τῶν ὁπαδῶν τῆς κίνησης περιλαμβάνεται καί ἡ θέση ὅτι ἀποτελεῖ τή μοναδική κοινότητα πού ἔχει λάβει ἀπό τό Θεῖο τήν ἄδεια νά θεραπεύει καί νά καθαρῖζει τό κάρμα. Σέ περίπτωση πού μία «θεραπεία» δέν ἀποδώσει, αὐτό ἀποδίδεται εἴτε στήν ἀνεπαρκῆ πνευματική ἀσκηση τοῦ ἀτόμου εἴτε στό γεγονός ὅτι διαθέτει τόσο πολύ κακό κάρμα, ὥστε νά ἀπαιτοῦνται ἐπιπλέον «λήψεις» ἢ μεταβιβάσεις.

Τό κίνημα χρησιμοποιοῖ ποικίλους τρόπους ἐξωτερικῆς προβολῆς. Ὁ ἰδρυτής του, Zhi Gang Sha, σέ ὀρισμένα σημεία προβάλλει τήν ἄνευ ὄρων ὑπηρεσία πρός τό Θεῖο μέσω τῆς ὀργάνωσής του καί ὑπόσχεται ἀπεριόριστη εὐλογία σέ ὅποιον ἀκολουθήσει τό Θεῖο ἢ καί ἐκεῖνον πού ἰσχυρίζεται ὅτι τόν χρησιμοποιοῖ ὡς ὄργανό του-κανάλι.

Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματική ἐνότητα καί ἡ ἄρνησή της ἀπό ἀρχαῖες καί σύγχρονες αἱρέσεις

Ἄρχιμ. Θεοφίλου Λεμοντζῆ
Δρος Θεολογίας

Ἡ ἄρνηση τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου σώματος ἐμφανίζεται τόσο σέ ἀρχαῖες ὅσο καί σέ σύγχρονες αἰρετικές ἀντιλήψεις. Στόν πυρῆνα αὐτῶν τῶν δοξασιῶν βρίσκεται ἡ ἀντίληψη ὅτι τό σῶμα θεωρεῖται κακό, κατώτερο ἢ φυλακή τῆς ψυχῆς. Οἱ ἀρχαῖοι Γνωστικοί ἀπολυτοποιοῦσαν τό πνευματικό στοιχείο τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τό ὑλικό σῶμα τό θεωροῦσαν ἔδρα τοῦ κακοῦ, δῆθεν δημιουργημα ἐνός κακοῦ θεοῦ.

Κατά συνέπεια, ἡ σωτηρία δέν ἀφοροῦσε ὀλόκληρο τόν ἄνθρωπο, ἀλλά μόνο τήν ψυχή, ἡ ὁποία ἔπρεπε νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τό σῶμα μέσω μιᾶς ὑπερφυσικῆς μυστικῆς γνώσης. Τό σῶμα προοριζόταν γιά καταστροφή καί ἐξαφάνιση καί ὄχι γιά ἀνάσταση ἢ θέωση, ὅπως ὑπογραμμίζει ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία.

Στή σύγχρονη ἐποχή, ἡ ἄρνηση τῆς σωτηρίας τοῦ σώματος ἐμφανίζεται μέ νέες μορφές. Τά θρησκευτικά ρεύματα τῆς λεγόμενης «Νέας Ἐποχῆς» (*New Age*) δίνουν ἔμφαση ἀποκλειστικά στήν ἐσωτερική ἐμπειρία τῆς ψυχῆς, στή συνείδηση ἢ στήν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ὅπως λέγουν. Χρησιμοποιοῦν διάφορες τεχνικές πού προέρχονται ἀπό τά ἀνα-

τολικά θρησκευματα, ὑποβαθμίζοντας τήν ὑλική διάσταση τοῦ ἀνθρώπου καί ἀπορρίπτοντας τόν τελικό προορισμό του, πού εἶναι ἡ σωτηρία του ὡς ὀλότητα, ὡς ψυχοσωματική ἐνότητα.

Ἀπέναντι σέ αὐτές τίς ἀντιλήψεις, ἡ χριστιανική Ὁρθόδοξη Θεολογία τονίζει τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐνιαίας ψυχοσωματικῆς ὀντότητας. Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀνάστασή Του καί ἡ προσδοκία τῆς γενικῆς ἀνάστασης ἀποτελοῦν σαφῆ μαρτυρία ὅτι τό σῶμα δέν ἀπορρίπτεται, ἀλλά ἀγιάζεται καί μεταμορφώνεται.

Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ μέ σκοπό νά τελειοποιηθεῖ καί νά ὁμοιάσει τόν Θεό (*Γεν. 1,26*). Τό ἀνθρώπινο σῶμα ὡς δημιουργημα τοῦ Θεοῦ εἶναι «καλόν λίαν» (*Γεν. 1,31*). Οἱ Πατέρες μας ἀρνήθηκαν νά ταυτίσουν τόν ἄνθρωπο μόνο μέ τό πνευματικό του στοιχείο, ἀλλά τόνισαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τό «συναμφότερον», σῶμα καί ψυχή, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Ἐφόσον ὁ Θεός εἶναι ἀγάπη, ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀπό τόν Θεό γιά νά γίνει τέλειος ὅπως ὁ Θεός, δηλαδή νά ἀγαπᾷ τόν Θεό καί τόν πλησίον του ἀνι-

διοτελῶς, ὅπως ἀγαπᾷ ὁ Θεός τόν κόσ-
μο (Α΄ Ίω. 4,7-11). Ὁ ἄνθρωπος ἐμπο-
δίζεται σέ αὐτό διότι εἶναι ὑποταγμένος
στό κράτος τοῦ θανάτου. Ὁ σατανᾶς
κυριαρχεῖ στόν κόσμο διά μέσου τοῦ
φόβου τοῦ θανάτου (Ἐβρ. 2,15) καί πα-
ρασέρνει τόν κόσμο στήν ἁμαρτία (Ρωμ.
5,21), καθὼς διά τοῦ φόβου τοῦ θανά-
του ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀτομιστής καί
δέν ἀσκεῖ τήν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη. Πηγὴ
τῆς ἁμαρτίας δέν εἶναι τό σῶμα, ἀλλά ἡ
δύναμη τοῦ θανάτου πού βρῖσκεται στά
χέρια τοῦ διαβόλου καί ἡ ὑποταγή τοῦ
ἀνθρώπου σέ αὐτήν.

Σκοπός τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ἡ
καταπολέμηση τοῦ σατανᾶ καί τῆς ἐν
τῷ θανάτῳ βασιλευούσης ἁμαρτίας καί
ὄχι ἡ ἀπαξίωση τοῦ ὕλικου σώματος.
Καλούμαστε νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τήν
ἁμαρτία καί ὄχι ἀπό τό σῶμα πού εἶναι
δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. Γιά τήν Ὁρθό-
δοξη Θεολογία δέν ὑπάρχει κάτι ἀπό τή
φύση του κακό, ἀλλά, λόγῳ τῆς πτώσης,
σῶμα καί ψυχὴ βιώνουν τήν ἀσθένεια
τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου ἐξαιτίας
τῶν παθῶν. Κακό καί ἁμαρτία δέν εἶναι
ὀρισμένες δυνάμεις τοῦ σώματος καί τῆς
ψυχῆς ἀλλά ἡ παράχρησή τους. Αὐτή ἡ
παράχρηση εἶναι νόσος καί ἡ ἀνθρώπι-

Ἐσκούραση (λεπτομέρεια)

νη φύση ἔχει ἀρρωστήσει καί χρειάζε-
ται θεραπεία ἀπό τά πάθη. Γι' αὐτό τόν
λόγο ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ἀναφέρει: «ἡμεῖς
οὐκ ἐδιδάχθημεν σωματοκτόνοι, ἀλλὰ
παθοκτόνοι (εἶναι)».

Ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νά πολεμήσει
τά πάθη του πού εἶναι ἡ διαστροφή τῶν
δυνάμεων τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος.
Αὐτό εἶναι δυνατόν νά κατορθωθεῖ μόνο
διά τῆς πνευματικῆς ἀσκήσεως τῆς βου-
λήσεως. Γι' αὐτό, κατά τή διάρκεια τῆς
Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἡ ἔμφαση πού δί-
νεται στήν σωματική ἄσκηση, ὅπως ἡ
νηστεία, δείχνει ὅτι καί τό σῶμα συμ-
μετέχει ἐνεργά στήν πνευματική ζωή.
Ἡ ἄσκηση ὅμως καί ἡ νηστεία δέν εἶ-
ναι αὐτοσκοπός ἀλλά μέσον, διότι ὅπως
ἀναφέρει ὁ ἅγιος Κασσιανός ὁ Ρωμαῖος,
«ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ ὑπακοή, ἀπο-
τελοῦν τά μέσα καί ὄχι τόν σκοπό τῆς
ἀσκήσεως. Μάταια καυχίομαστε γιά
νηστεία καί ἀγρυπνία καί ἀκτημοσύνη
καί ἀνάγνωση Γραφῶν, ὅταν δέν κατορ-
θώσουμε τήν ἀγάπη πρὸς τόν Θεόν καί
τόν πλησίον».

Ὁ Θεός ἔγινε ἄνθρωπος γιά νά κατα-
λύσει τά ἔργα τοῦ διαβόλου καί νά κα-
ταπατήσει τόν θάνατο (Ἐβρ. 2,14-15).
Στό πέρας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς ὁ ἔορ-
τασμός τῆς Ἀνάστασης τοῦ θεανθρώπου
Ἰησοῦ Χριστοῦ σημαίνει τήν ζωοποίηση,
ἀφθαρτοποίηση καί ἀπελευθέρωση τοῦ
ἀνθρώπου ἀπό τήν κυριαρχία τοῦ δια-
βόλου καί τοῦ θανάτου. Δέν ἔχει συμ-
βολικό νόημα, ἀλλά ἔχει ἐξάπαντος ἕνα
βαθύ ὑπαρξιακό καί ὄντολογικό νόημα,
τό νόημα τῆς σωτηρίας τοῦ συνόλου τῆς
ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, σώματος καί
ψυχῆς, ὡς ἀδιαίρετης ἐνότητος.

Τό γαϊδουράκι πού ἐβάστασε τόν Ἰησοῦ:
προσομοιώνοντας τήν ΒαϊοφόροΣταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Μερικές φορές οἱ συμπτώσεις προκαλοῦν σέ σημεῖο, ἄν ὄχι νά τεκμηριωθεῖ Ἱστορία, τοῦλάχιστον ἀπό ἕνα σημεῖο καί πέρα νά σταθεῖ ὡς ἀφήγημα (ἢ *desideratum*). Αὐτό διαφαίνεται μέ τήν Βαϊοφόρο, τήν εἰς Ἱεροσόλυμα βασιλική πορεία τοῦ Ἰησοῦ καθημένου ἐπί ὄνου, ἀνακαλώντας τό σολομώντειο τυπικό (Γ' Βασ. 1.33: ἡμίονος). Εἶχε συνείδηση ὅτι δέν θά γινόταν δεκτός, τό τίμημα θά ἦταν θάνατος. Ὑπέδειξε ἕνα ἄζυγο γαϊδουράκι –μαζί μέ τήν μητέρα ὄνο– νά Τόν μεταφέρει καί μάλιστα θά τό ἐπέστρεφε. Κατά τόν Μᾶρκο (11.1-7) [πρβλ. Λκ. 19.28-34. Μθ. 21.1-7] δύο μαθητές ἀντίκρισαν «πῶλον δεδεμένον ἐφ' ὄν οὐδείς οὐπω ἀνθρώπων ἐκάθισεν». Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς τούς κατηύθυνε: «λύσατε αὐτόν καί φέρετε. Καί ἐάν τις ὑμῖν εἴπη. "τί ποιεῖτε τοῦτο;" εἶπατε "ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει, καί εὐθὺς ἀποστέλλει πάλιν ὧδε". Καί ἀπῆλθον καί εὔρον πῶλον δεδεμένον [Μθ. 21.2: «... ὄνον δεδεμένην καί πῶλον μετ' αὐτῆς»] πρὸς θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου καί λύουσιν αὐτόν. Καί τινες τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων ἔλεγον αὐτοῖς "τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον;" οἱ δὲ εἶπαν αὐτοῖς καθὼς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς...».

Ὁ οἰκισμός πού βρισκόταν ἡ οἰκία ἔμμεσα προσδιορίζεται. Γιά τόν Μκ. 11.1-2: «ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς Βηθφαγῆ καί Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν ...». Ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὸν τόπο πού στάθηκαν ἔδωσε ἐντολή «ὑπάγετε εἰς τήν κώμην τήν κατέναντι ὑμῶν, καί εὐθὺς εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτήν, εὐρήσετε...» (Τά ἴδια καί ὁ Λουκᾶς). Ματθαῖος (21.1-2): «Καί ... ἦλθον εἰς Βηθφαγῆ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν...» ὅπου ἔλαβαν ἐντολή «πορεύεσθε κ.λπ.». Ἐφόσον ὅμως βρίσκονται στό ἕνα ἀπὸ τὰ δύο χωριά (Βηθφαγῆ) καί κοιτάζουν ἀπέναντι, σέ ἄλλο χωριό, αὐτό δέν θά ἦταν τό δεύτερο; – ἡ Βηθανία! Τό ἀγαπημένο μέρος τοῦ Ἰησοῦ στό ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (Ἐφημέριος, τχ. 74.2, σ. 35-36), ἐξ ἀρχῆς (Ἰω. 8.1). Ἐδῶ διέμενε ὁ φίλος Του Λάζαρος, ἄρτι ἀναστηθείς (Ἰω. 11.1 κ.έ.): στήν οἰκία του εἶχε γίνει δείπνο «πρὸ ἕξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα» (Ἰω. 12.1 κ.έ.): «τῆ ἐπαύριον...» τοῦ δείπνου αὐτοῦ (Ἰω. 12.12) θά γίνει ἡ θριαμβικὴ εἴσοδος.

Τὰ δύο ζῶα μεταφέρθηκαν μαζί στήν Ἱερουσαλήμ. Ἦταν δυνατόν τό ἀφεντικό (κύριος: πρβλ. Μκ. 13.35: «κύριος τῆς οἰκίας») νά μὴν εἶχε ἰδέα; Ὁ Ἰησοῦς

ὀμιλεῖ γιὰ λογαριασμό του, προῖδεάζοντας νά ἐπιστραφεῖ τό ζῶο [Μκ.-Μθ.: «εὐθύς ἀποστέλλει πάλιν ὧδε»]. Ἀλλιῶς θά ἦταν σάν χρησιμοποιοῦσε κατά συνθήκην ψεῦδος – ἀδιανόητον! Ἐρμηνεύοντας κυριολεκτικῶς, θά μπορούσε ὁ «κύριος» νά ἦταν παρών στήν πορεία πρὸς τόν Ναό! Π.χ. ὀδηγώντας τά ζῶα!

Ἡ πομπή ἐπέστρεψε στήν ἴδια περιοχή, ἀφοῦ ἐκεῖνα τά κρίσιμα 24ωρα μετέβαιναν ἀπό Ἱερουσαλήμ σέ Βηθανία-ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Μάλιστα ἔγινε ἐπίσημο δεῖπνο (Μκ. 14.3-9): «...ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανία ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ» [πρβλ. Μθ. 26.6-13], τήν ὥρα πού τό ἱερατεῖο συνωμοτοῦσε [Μκ. 14.1: «... τὸ πάσχα ... μετὰ δύο ἡμέρας»· Μθ. 26.1]. Ἡ οἰκία τοῦ ὄνου τῆς πομπῆς καί ἡ οἰκία του Σίμωνος δέν συσχετίζονται. Συνδέονται ὅμως ποιοτικά. Τό κεντρικό στοιχεῖο τελετουργίας ἀναγόρευσης, ἡ πομπή μέ τήν ὄνο τοῦ ἀνώνυμου ἰδιοκτήτη πού συμμετέχει στά πράγματα, συνάπτεται μέ ἐπίσημο δεῖπνο στήν οἰκία τοῦ Σίμωνος Λεπροῦ. Ἐδῶ γυνή (συγγενῆς τοῦ Σίμωνος;) ἄλειψε μέ πανάκριβο μῦρο τήν κεφαλὴ τοῦ Ἰησοῦ (Μκ. 14.3-9). Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς τό ἐρμηνεύει τελετουργικά, ὡς σύμβολο τοῦ ἐπικείμενου θανάτου Του [Μκ. 14.8: «εἰς τὸν ἐνταφιασμόν»]. [Ὁμοίως ἐκφράζεται καί στό προηγηθέν δεῖπνο τοῦ Λαζάρου· ἐκεῖ τήν χρίση ἐνέργησε ἡ ἀδελφή του Μαρτάμ. (Ιω. 12.7)]. Ἀλλά τό Πάθος εἶναι ἡ ἄλλη πλευρὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἰησοῦ: ἔπαθεν ὡς βασιλεύς (ΑΒΘ, 176-177). Μέ μῦρο (ἀρωματισμένο ἔλαιον) τελοῦσε ὁ

ἀρχιερέας βασιλικό χρίσμα στήν κεφαλὴ [ΑΒΘ, 1008-1010], ὅπως ὁ Σολομών (Γ' Βασ. 1.39), μετὰ τὸν θρίαμβο μέ ἥμιονο. Συμπέρασμα: ἡ χρίση στά δύο δεῖπνα ἔγινε μέ ἀτομικὴ πρωτοβουλία, ἀλλὰ ἡ περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα γύρω ἀπὸ τὸν θριαμβευτὴ βασιλέα Ἰησοῦ ὑποδηλώνει ὑποκατάστατο τελετῆς. Ἦταν στό κλίμα τῶν ἡμερῶν. Ἔτσι, μέ τήν λήξη τῆς ὄλης καταστάσεως, ὁ «κύριος» ἀπὸ τὴν Βηθανία θά μπορούσε κάλλιστα νά δεξιωθεῖ βασιλικῶς τὸν Ἰησοῦ, ἀκόμη κι ἂν δέν ταυτίζεται μέ τὸν Σίμωνα λεπρό. Τὸν Ἰησοῦ ἀναδεικνύει βασιλέα ὁ λαός, ὄχι τό ἱερατεῖο.

Παρά τά κενὰ τῆς διήγησής (οἰκισμός χωρὶς ὄνομα, οἰκία ἀνώνυμου ἰδιοκτήτη) ὑπάρχει δυνατότητα προσομοίωσης ἀπὸ κυριολεκτικῶς ἐρμηνευμένα συμφραζόμενα, τήν ἀποδόμηση τῶν κειμένων, τὸν αὐτοματισμὸ τῆς καθημερινότητος – τά εὐαγγέλια ἀγγίζουσι τὸν ἀπλό, καθημερινὸ ἄνθρωπο. Ὅλα κατέληξαν στήν Βηθανία. Γιατί νά μὴν ἄρχισαν ἀπὸ ἐκεῖ; Εἶναι γνωστὸ, βέβαια, ὅτι ἡ ἀναγόρευση τοῦ Ἰησοῦ εἰς βασιλέα (Μεσσία) τοῦ Ἰσραὴλ ὑποβαθμίστηκε, λογοκρίθηκε. Ἀνάλογα καταγράφηκαν καί γιὰ τὸν ἀνώνυμο ἰδιοκτήτη τῆς οἰκίας τοῦ Δείπνου [Μκ. 14.13-15: «θά πάτε ἐκεῖ, θά δεῖτε κάποιον, θά σᾶς ὀδηγήσει στὸν οἰκοδεσπότη...»] – κι αὐτὸς φέρεται φίλος τοῦ Ἰησοῦ! Μετὰ τήν σύλληψή Του καί τὸν διωγμὸ τῶν Πιστῶν, θά ἦταν ἀπαγορευμένο ὄνομα ὁ ἄδελφος ἀμφιτροῦν τοῦ Μυστικοῦ (χρυφοῦ;) Δείπνου. μήπως ὅμως καί ὁ ἀφανὴς “τελετάρχης” τῆς Βαϊοφόρου;

Διοικητικά θέματα

7. Ἡ σχετική μέ τήν ἀλληλογραφία δεοντολογία

Μακαριστοῦ Μητροπ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου Νικοδήμου

Ἡ ἀλληλογραφία τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν ἐν γένει ὑπόκειται, ἐπίσης, σέ ὀρισμένες δεοντολογικές διατυπώσεις, τίς ὁποῖες θά περιγράψουμε.

Γιά τή μεθοδική κατάταξη τῶν ἐπιμέρους ζητημάτων, θεωροῦμε ἀρκετές δύο διακρίσεις. Διακρίνουμε, ἀφενός, μεταξὺ ἐπίσημης καί ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας καί, ἀφετέρου, ἐάν οἱ παραλήπτες εἶναι κατώτεροι ἢ ἰσοβάθμιοι ἢ ἀνώτεροι ἀπό τόν ἀποστολέα κατά τήν ἐκκλησιαστική ἱεραρχία ἢ, σέ ἄλλες περιπτώσεις, τίς σχέσεις τοῦ ἀποστολέα ἢ τοῦ ἀποδέκτη ἔναντι τοῦ ἀλληλογραφοῦντος κληρικοῦ κατά τήν κοινωνική ἱεραρχία καί τούς ὑφιστάμενους κοινωνικούς δεσμούς.

1. Πρώτη, γενική θα λέγαμε, ὑποχρέωση πού ἀφορᾷ τήν ἀλληλογραφία, εἶναι ἡ ὀφειλετική ἀπάντηση σέ ὅλους ὅσοι ἀλληλογραφοῦν μαζί μας.

Καί προκειμένου γιά τήν ἐπίσημη ἀλληλογραφία ἰσχύουν κάποιοι περιορισμοί. Διότι, πολλές φορές ἀποκλείεται ἡ ὑπηρεσιακή ἐνέργεια καί διεκπεραίωση κάποιου ἐγγράφου (αἴτησης, ἀναφορᾶς, ἐπιστολῆς, σημειώματος, τηλεγραφήματος κ.λπ.), εἴτε διότι δέν τηρήθηκαν οἱ διατάξεις περί χαρτοσημάνσεως (καί κληρικοσημάνσεως) εἴτε διότι ὑποβλή-

θηκε ἀναρμοδίως καί ὄχι ἱεραρχικῶς εἴτε διότι δέν ἔχει συνταχθεῖ κατά τόν πρέποντα τύπο καί τό ὀφειλόμενο ὕφος κ.ο.κ. Ὡστόσο καί σ' αὐτές τίς περιπτώσεις ἐνδείκνυται νά ἐπιστρέφεται στόν ἀποστολέα τό ἐλλιπές ἢ κατ' ἄλλο τρόπο προβληματικό ἔγγραφο μέ κάποια συναφῆ ἐνδειξη (π.χ., «νά χαρτοσημανθεῖ», ἢ «νά ὑποβληθεῖ ἱεραρχικῶς» κ.τ.τ.).

Προκειμένου περί ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας, ἀναγνωρίζουμε μόνο μία περίπτωση μὴ ἀπαντήσεως. Αὐτή ἀφορᾷ ὑβριστικές καί λιβελλογραφικές καί γενικῶς αὐθάδεις καί ἀπρεπεῖς ἐπιστολές. Πολλές φορές ἐνδείκνυται καί αὐτές νά ἐπιστρέφονται μέ τόν χαρακτηρισμό «ἀπαράδεκτη». Εἶναι ὅμως δυνατό νά κρατοῦνται στό ἀρχεῖο τοῦ παραλήπτη, ἂν συντρέχει περίπτωση διώξεως ἢ τιμωρίας τοῦ θρασύ ἀποστολέα τους. Διαφορετικά ἀπορρίπτονται στόν κάλαθο τῶν ἀχρήστων ἢ παραδίδονται στό πῦρ καί στήν ἐξαφάνιση, ἐφόσον δέν ἀρμόζει νά ἀσχοληθεῖ κανεὶς μέ τέτοια ἀνάγωγα πρόσωπα καί τά γραπτά τους. Τό ἀναπάντητο ἰσχύει, ἐπίσης, σέ μάταιες ἐπιστολές ἐνοχλητικῶν προσώπων, εἴτε προκλητικῶν εἴτε ἀφελῶν εἴτε ἀργόσχολων.

Ἐπάρχει καί ἄλλη περίπτωση στήν ὁποία δέν ἀπαντοῦμε σέ κάποια ἐπι-

στολή, διότι κρίνουμε ότι πρέπει να τηρήσουμε απόσταση από τον αποστολέα, δίνοντάς του έτσι την ευκαιρία να σκεφθεί ότι μάς λύπησε ή έθιξε ή αδίχησε. Άν είναι καλής διάθεσης, δέν είναι άπίθανο να συνέλθει, να καταλάβει τό σφάλμα του και να ζητήσει συγγνώμη, τήν όποία και θά τοῦ παράσχουμε (έστω και άν, στό έξής, πρόκειται να τηρήσουμε επιφυλακτική στάση άπέναντί του). Άλλά ακόμη κι άν δέν προσδοκοῦμε αυτό τό ένδεχόμενο, ή αξιοπρέπειά μας επιβάλλει τή σιγή και τή μή άπάντηση σέ πολλές τέτοιες περιστάσεις. Συχνά, αυτό είναι προτιμότερο παρά να συνεχισθεί κανείς και να λάβει σοβαρά ύπ' όψιν όσα τοῦ καταμαρτυρήθηκαν μέ προπέτεια, θέλοντας να άπαντήσει σ' αυτά και να τά ανατρέψει και αναιρέσει. Η πείρα δείχνει ότι όσο λιγότερο άσχολείται κανείς μ' αυτά, τόσο πιό ειρηνικός διατηρείται και εύκολότερα άπαλλάσσεται από τήν έννοητική συνέχιση τέτοιων έριστικῶν και φιλονεικῶν άφορμῶν. Εί- ναι αυτονόητο ότι, προκειμένου για σοβαρές περιπτώσεις, πού θίγουν τήν τιμή και τή συνείδησή μας, θά αντιδράσουμε συνετῶς και νομίμως. (Σημ. Η ειδική περίπτωση τής μή άπαντήσεως σέ επιστολές πού άφοροῦν ύποψηφιότητες για Άρχιερατεία κ.τ.τ. είναι εύνόητη.)

2. Δεύτερη δεοντολογική άρχή άποτε- λεί ή έγκαιρη άπάντηση. Δέν είναι σωστό να καθυστερεί ή άπάντηση στίς επιστολές ή τίς αίτήσεις πού μάς άπευ- θύνονται. Καί σέ πρακτικό επίπεδο, ή αναβολή και ή έλλειψη φροντίδας για άπάντηση συχνά συσσωρεύει πλήθος άλληλογραφίας, ή διεκπεραίωση τής

όποίας καθίσταται δυσχερής και έπι- βραδύνει ακόμη περισσότερο τήν άπά- ντηση.

Άξια συστάσεως και μιμήσεως είναι ή συνήθεια εκείνων, οί όποιοι αύθημερόν, ή άμέσως μετά τή λήψη τής επιστολής ή πάντως τό ταχύτερο δυνατόν άντα- ποκρίνονται στήν άλληλογραφία τους. Αυτό είναι εύγενικό και έπίσης μαρ- τυρεί συνεπή άνθρωπο. Όσοι έκτελοῦν χρέη γραμματέως και άσχολοῦνται μέ τήν προσωπική άλληλογραφία τοῦ προ- ισταμένου τους, άς προσέχουν, μήν τόν έκθέτουν έξαιτίας τής βραδύτητας τής άπάντησης. (Είδαμε πατριαρχικές άπα- ντητικές επιστολές για τά Χριστούγεννα να φθάνουν τό Πάσχα, ή και ποτέ!...)

Προκειμένου δέ για ύπηρεσιακή άλ- ληλογραφία, οί ύπεύθυνοι και άρμόδιοι για τή σύνταξη τῶν έγγραφῶν, όφεί- λουν να έπισπεύδουν μέ κάθε τρόπο τίς σχετικές ένέργειες, ένῶ όσοι έχουν τό καθήκον να άπαντήσουν επί λαμβανο- μένων διαταγῶν τῶν προϊστάμενων Άρ- χῶν, πρέπει χωρίς αναβολή να συντάσ- σουν και να ύποβάλλουν τίς όφειλετικές άπαντητικές και έκτελεστικές άναφορές τους, μέ κάθε σπουδή και έπιμέλεια.

Άπογραφή (λεπτομέρεια)

Τεχνολογία καί πολιτική

Κώστας Τσιαντής

Όμότιμος Καθηγητής Παν. Δυτ. Αττικής

1. *Είσαγωγή.* Ακούγεται πολλές φορές ως φρόνιμη ή άποψη να μην πολιτικοποιήσουμε την τεχνολογία, επειδή «ή τεχνολογία είναι ουδέτερη», είναι απλώς εργαλείο χωρίς δικές της αξίες ή προσανατολισμό· ότι τό ήθικό της φορτίο εξαρτάται αποκλειστικά από την καλή ή κακή χρήση. Όστόσο, ή αντίληψη αυτή είναι άπλουστευτική και παραβλέπει τίς κοινωνικές και πολιτικές επιλογές πού ενσωματώνονται στόν σχεδιασμό τής τεχνολογίας, χρησιμοποιούμενη συχνά για να άποφευχθεί ή πολιτική συζήτηση για τό ζήτημα. Μέ τό παρόν άρθρο θά προσπαθήσουμε να διασαφήσουμε τό ζήτημα και να τό συνδέσουμε μέ την μεγάλη αποφασιστική μετατόπιση πού σημειώνεται στόν ανθρώπινο πολιτισμό: τή μετάβαση από την τέχνη και την πολιτική στην τεχνοσφαίρα και τή μεταπολιτική.

2. Από την τέχνη στό εργαλείο, στό τεχνοσύστημα και την τεχνοσφαίρα. Ό όρος τέχνη στην άρχαία Ελλάδα συνάπτεται μέ την ποίηση / παραγωγή / κατασκευή ενός δημιουργήματος: ενός έργου τέχνης από τον ποιητή / καλλιτέχνη (*artist*) ή ενός τεχνουργήματος από τον τεχνίτη / χειροτέχνη (*craft*). Σημαίνει συνάμα την όρθολογικά όργανωμένη, διδάξιμη και μεθοδική ικανότητα παρα-

γωγής (τήν όρθότητα του λόγου, όπως αναλύει ό Άριστοτέλης).

Τή φάση τής τέχνης θά διαδεχθεί μετά από αιώνες ή κυριαρχία του εργαλείου (τόν 17^ο αί., εποχή του Ντεκάρτ και τής νέας έπιστήμης). Η τεχνολογία δέν βασίζεται πλέον στην έμπειρική τέχνη του τεχνίτη, αλλά στη λογική τής εφαρμοσμένης έπιστήμης. Παύει να νοείται ως τέχνη και γίνεται μηχανισμός: προϊόν ύπολογισμού, κανόνων και έπιστημονικής μεθόδου. Δημιουργείται έτσι ή ιδέα τής τεχνολογίας ως «ουδέτερου εργαλείου», ή θεώρηση ότι ή τεχνολογία είναι κάτι ουδέτερο στά χέρια του ανθρώπου και ύπηρετεί προϋπάρχοντες σκοπούς.

Άπό τά μέσα του 20ου αί. κι έπειτα ή αντίληψη αυτή καταρρέει, καθώς άποκαλύπτεται ότι ή τεχνολογία έχει δική της δυναμική, λογική και κατεύθυνση. Κάθε τεχνολογικό σύστημα ενσωματώνει στρατηγικές προτεραιότητες, οικονομικά συμφέροντα, πολιτικές επιλογές, μορφές έξουσίας, αξίες και ιδεολογίες, επειδή σχεδιάζεται, χρηματοδοτείται και χρησιμοποιείται μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά πλαίσια. Η τεχνολογία ανατροφοδοτεί τό κοινωνικό σύστημα πού τή δημιούργησε και τό ώθει σε νέες επιλογές. Η τεχνολογία γίνεται σύστημα (*Gestell*, κατά τον Χάιντεγκερ), όρμη

πλαισιοθέτησης του ὄντος. Ἡ τεχνολογία γίνεται περιβάλλον καὶ ὀρίζει κοινωνία καὶ πολιτική, ὄχι τὸ ἀντίστροφο. Γίνεται ὀλόκληρη σφαῖρα ὑπαρξης – ἢ τεχνοσφαῖρα, πού παράγει νέες μορφές ἐξουσίας καὶ διακυβέρνησης.

Μπροστά στά ζητήματα τῆς σύγχρονης τεχνολογίας οἱ φιλόσοφοι τῆς τεχνολογίας (Heidegger, Ellul, Mumford, Marcuse, Winner, Simondon, Stiegler) δημιουργοῦν ἓνα πρῶτο κύμα στοχασμοῦ γιὰ τὴν ἀφύπνιση τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης. Θέλουν:

(i) νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν τὴ λογικὴ τῆς τεχνολογίας ὡς συστήματος,

(ii) νὰ κατανοήσουμε ὅτι ἡ τεχνολογία δέν ἀλλάζει μόνο τὸ τί κάνουμε, ἀλλὰ καὶ πῶς βλέπουμε τὸν κόσμο,

(iii) νὰ κατανοήσουμε ὅτι ἡ ἐξουσία δέν βρίσκεται μόνο σέ θεσμούς ἢ πρόσωπα, ἀλλὰ ἐνσωματώνεται σέ ὑποδομές, ἀλγορίθμους, ἀρχιτεκτονικές, διαδικασίες.

Τεχνολογία καὶ Πολιτική.

Γιὰ αἰῶνες, ἡ τέχνη καὶ ἡ πολιτικὴ ἦσαν οἱ δύο βασικὲς μορφές μέ τίς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι παρήγαγαν νόημα καὶ ὀργανωναν τὸν κόσμο. Μποροῦμε τὴ σχέση τους στὴν ἱστορία νὰ τὴ διακρίνουμε σέ τρεῖς περιόδους: τὴν προπολιτικὴ, τὴν πολιτικὴ καὶ τὴν μεταπολιτικὴ.

α) Κατὰ τὴν προπολιτικὴ περίοδο (πού ξεκινᾷ μέ τὴν ἀνακάλυψη τῶν πρῶτων ἐργαλείων καὶ φτάνει μέχρι τὴν ἀνακάλυψη τῆς γεωργίας καὶ τὸν σχηματισμὸ τῆς πόλης) συντελεῖται ἡ ἀνθρώπινη ὀντογένεση πού διαμορφώνεται μέ

τὴ συνεξέλιξη ἐγκεφάλου καὶ ἐργαλειοκῆς ἐπινόησης, κατασκευῆς καὶ χρήσης τῶν ἐργαλείων. Κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ –πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση θεσμῶν, νόμων καὶ ὀργανωμένης πολιτικῆς ἐξουσίας– ἡ τεχνολογία ρυθμίζεται ἔμμεσα, μέσα ἀπὸ κοινωνικὲς πρακτικὲς καὶ ὄχι μέσῳ ἐπίσημων κανόνων. Ἡ κοινότητα ἐπιβάλλει ὄρια μέσῳ ἐθίμων, παραδόσεων καὶ συλλογικῶν προσδοκιῶν. Ἡ τεχνολογία ἐντάσσεται σέ τελετουργίες, μύθους καὶ κοσμολογίες πού καθορίζουν τί θεωρεῖται ἐπιτρεπτό ἢ ἐπικίνδυνο. Ἡ χρήση τῶν ἐργαλείων ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν ἱεραρχία, τοὺς ρόλους καὶ τὴν ἐξειδίκευση (π.χ. τεχνίτες, μάγοι, κυνηγοί).

β) Κατὰ τὴν πολιτικὴ περίοδο (ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα μέχρι τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ 20οῦ αἰ.), ἡ τεχνολογία λειτουργεῖ ἐντὸς πολιτικοῦ πλαισίου. Ἡ πολιτικὴ παραμένει τὸ κέντρο λήψης ἀποφάσεων καὶ ρυθμίζει τὴν τεχνολογία. Τὸ κράτος θέτει κανόνες, ὄρια, θεσμούς. Ἡ κοινωνικὴ σύγκρουση (ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 1900) εἶναι πολιτικὴ: ἀριστερά – δεξιά, κράτος – ἀγορά, δημόσιο – ἰδιωτικό. Ἡ τεχνολογία ἀπλῶς ἐνισχύει ἢ ἐπιταχύνει τις ὑπάρχουσες ἀντιθέσεις.

γ) Κατὰ τὴ μεταπολιτικὴ περίοδο συμβαίνει ἡ μεγάλη ἀνατροπὴ: ἡ τεχνολογία παύει νὰ εἶναι ἀντικείμενο τῆς πολιτικῆς καὶ γίνεται τὸ νέο πλαίσιο μέσα στό ὁποῖο λειτουργεῖ ἡ πολιτικὴ. Ἡ τεχνολογία γίνεται τὸ πρωτεύον σύστημα ἐξουσίας: ἀλγόριθμοι, πλατφόρμες, δεδομένα, αὐτοματοποίηση. Ἡ πολιτικὴ δέν ρυθμίζει τὴν τεχνολογία: ἡ τεχνολογία ρυθμίζει τὴν πολιτικὴ.

Ζαμπίας Αγριμάκη
Ίστορικού - Δρος Νεοελληνικής Φιλολογίας

Άγιου Ίουστίνου Πόποβιτς, *Ερμηνεία στο Κατά Ίωάννην Εὐαγγέλιο*, μτφ. από τὰ Σερβικά Γεώργιος Ίω. Ἀβραμόπουλος, Ἀθήνα: Ἀποστολική Διακονία 2025. Τό ἔργο ἀποτελεῖ μιά ἐκτενῆ θεολογική προσέγγιση στό τέταρτο Εὐαγγέλιο, μέ ἄξονα τήν πατερική παράδοση καί τή ζωντανή ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ συγγραφέας ἀκολουθεῖ τή δομή τοῦ ἱεροῦ κειμένου καί σχολιάζει κάθε ἐνότητα, δίνοντας ἔμφαση στά κεντρικά θέματα τοῦ Ἰωάννη: τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου, τή σχέση φωτός καί σκότους, τά θαύματα ὡς «σημεῖα», τόν διάλογο μέ τόν κόσμο καί τήν ἀποκάλυψη τῆς θεότητας τοῦ Χριστοῦ. Παράλληλα, ἐξετάζει τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο τά γεγονότα καί οἱ λόγοι τοῦ Εὐαγγελίου συνδέονται μέ τήν πνευματική ζωή τοῦ πιστοῦ καί τήν ἐκκλησιαστική ἐμπειρία. Τό βιβλίο προσφέρει μιά συνεκτική παρουσίαση τῆς ἰωάννειας θεολογίας μέσα ἀπό πατερικό βλέμμα, καθιστώντας προσιτή τή βαθύτερη δομή καί τό νοηματικό εὖρος τοῦ Εὐαγγελίου

Βιβλία πού λάβαμε - Νέες κυκλοφορίες

Μητρ. Μάνης Χρυσόστομος Γ', *Ἡ ἐκκλησιαστική ἱστορία τῆς Μάνης*, Καλαμάτα: Ἔλυτρον 2025

Μητρ. Μάνης Χρυσόστομος Γ', *Λειτουργική εὐπρέπεια καί κανονική τάξη. Ἐρωτήσεις καί Ἀποκρίσεις*, Ἀθήνα/Ναύπλιο: Ἐπιστροφή 2025

Μητρ. Ἀργολίδος Νεκτάριος, *Παπα-Τύχων. Ὁ «γλυκός» ἀσκητής*, Ναύπλιο: Ἐπιστροφή 2025

Ἐπ. Γρηγόριος Δ. Παπαθωμᾶς, Μητρ. Περιστερίου, *Ἐπανδριάντια Μνήμη καί Τιμή. Ἐπισκοπική Προσωπογραφία τοῦ Μητροπολίτου Περιστερίου Χρυσοστόμου Ζαφείρη (1978-2019)*, Σειρά: Θεολογία καί Ἱστορία, 2, Περιστερί: Ἱερά Μητρόπολις Περιστερίου 2023

Ἐπ. Γρηγόριος Δ. Παπαθωμᾶς, Μητρ. Περιστερίου, *Προσωπολογία Ἱερατικῆς Διακονίας. Ἀφιέρωμα μνήμης στὸν π. Ἀνανία Κουστένη (1945-2021)*, Σειρά: Θεολογία καί Ἱστορία, 4, Περιστερί: Ἱερά Μητρόπολις Περιστερίου 2024

(Συλλογικό), *Αὐτουργία, Κύηση καί Πρόσωπα. Δοκίμια γιὰ τὴν υπεράσπιση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς*, επιμ. Ν. Colgrove, B.R. Blackshaw, D. Rodger, μτφ. Πολυξένη Τσαλίκη, Ἀθήνα: Ἀποστολική Διακονία 2025

Ἀρχιμ. Γενναδίου Κ. Κουτσόπουλου, *Ἄς γνωρίσουμε τήν πίστη μας. Ὁρθόδοξη κατήχηση μέ ὁδηγὸ τό «Σύμβολο τῆς Πίστεως»*, Ἀθήνα: Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ» 2025

Περί μισθολογικῶν αὐξήσεων

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Γεν. Ἀρχιερ. Ἐπιτρ. Ἱ.Μ. Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου
Ἀντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Ὅπως ἔχουμε ἐνημερώσει σχετικά ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ Ἐφημερίου, ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 2026 ἀναμένεται νέα αὐξηση τοῦ κατώτατου μισθοῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀπὸ τὰ 880,00 εὐρώ περιπου θὰ ὑπάρξει μία αὐξηση στὰ 920,00-930,00 εὐρώ μικτὰ μηνιαίως. Βεβαίως, ἡ αὐξηση ἐπηρεάζει αὐτομάτως καὶ τὰ εἰσαγωγικά κλιμάκια τοῦ Δημοσίου, ἀφοῦ τὸ μισθολόγιο τοῦ Δημοσίου Τομέα συνδέεται ἄμεσα μὲ τὸν κατώτατο μισθό. Στὸ πλαίσιο αὐτῶν τῶν ἀποφάσεων γιὰ τίς αὐξήσεις στοὺς μισθοὺς προβλέπονται ὀριζόντιες ἐνισχύσεις στοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, μεταξύ αὐτῶν καὶ στοὺς θρησκευτικούς Λειτουργοὺς-Κληρικούς, μὲ αὐξήσεις πού μπορεῖ νὰ κυμαίνονται ἀπὸ 35,00 ἕως 40,00 εὐρώ μικτὰ μηνιαίως σὲ ἀρκετές κατηγορίες, μὲ ἀντίστοιχο ἐτήσιο ὄφελος ἕως 480,00 εὐρώ σύμφωνα μὲ τίς ἐκτιμήσεις εἰδικῶν. Αὐτὸ πρακτικά σημαίνει ὅτι, πέρα ἀπὸ τὸν γενικό κατώτατο μισθό, ὑπάρχει πρόσθετη αὐξηση σὲ ἄλλες κλίμακες δημοσίου μισθολογίου. Γιὰ νὰ ἔχουμε μία σαφέστερη εἰκόνα βάσει τῶν ἀνωτέρω, ἐνδεικτικά καὶ πάλι θὰ δώσω ἓνα παράδειγμα γιὰ τὴν αὐξηση πού θὰ λάβει ὁ δημόσιος ὑπάλληλος καὶ ὁ Κληρικός γιὰ τὸ 2026. Στὸ παρόν τεῦχος παρουσιάζεται ἡ Μισθολογικὴ Κατηγορία ΔΕ

Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσης καὶ στὰ ἐπόμενα τεύχη θὰ δημοσιευτοῦν καὶ οἱ ὑπόλοιπες Μισθολογικὲς Κατηγορίες.

Μισθολογικὴ κατηγορία (ΔΕ)
Παλιός μισθός (2025) 890 €
Νέος βασικός μισθός (2026) 920+35=
955 €

Διάβασμα στό πεζούλι

Έκπομπές που προτείνουμε:

Καθημερινά:

22.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ (Ε)

Προσεγγίσεις στους όρους της πίστεως.

Μέ τον Δημήτρη Μαυρόπουλο

12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Παραδοσιακή μουσική.

Μέ τον Λάμπρο Λιάβα.

20.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.

23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.

00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ.

Άποσπάσματα από κείμενα Πατέρων με μουσικές γέφυρες.

Μέ την Κυριακή Αϊλιανού.

Οι εκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Έκκλησίας της Ελλάδος 89,5 αναμεταδίδονται από τους δικτυωμένους σταθμούς των Ίερων Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Άθηνάς 30 10551 Άθηναι
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1105-7203